

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

SOSYAL BECERİ EĞİTİMİNİN
ERBAŞ VE ERLERİN SOSYAL BECERİ DÜZEYİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
METİN TORUN

ANKARA-2008

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

SOSYAL BECERİ EĞİTİMİNİN
ERBAŞ VE ERLERİN SOSYAL BECERİ DÜZEYİNE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
METİN TORUN

TEZ DANIŞMANI
Yrd.Doç.Dr. İbrahim KISAÇ

ANKARA-2008

Gazi Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Metin TORUN'un "Sosyal Beceri Eğitiminin Erbaş ve Erlerin Sosyal Beceri Düzeyine Etkisi" başlıklı tezi 05.06.2008 tarihinde, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Prof.Dr. Hasan BACANLI

Üye.....

Doç.Dr. Mehmet GÜVEN

Üye.....

Yrd.Doç.Dr. İbrahim KISAÇ(Tez Danışmanı)

ÖNSÖZ

İnsanlarla etkileşimin ve iletişimin kaçınılmaz olduğu bugünümüzde sağlıklı iletişim kurabilmek için, başkalarından olumlu tepkiler getirecek ve olumsuz tepkilerin gelmesini engelleyecek sosyal açıdan kabul edilebilir olan becerilere sahip olmak her birey için oldukça önemlidir.

Bireyler sosyal beceri olarak tanımlanan bu becerileri aile ortamı, arkadaş çevresi ve eğitim öğretim süresi boyunca kazanmaktadır. Sosyal beceriler, bireyin yaşam kalitesini yükselterek kendilerini gerçekleştirmelerine, diğer bireylerle sağlıklı iletişim kurmalarına, ilgilendikleri şeylere daha çabuk ulaşmalarına, olanakları ve imkânları daha iyi değerlendirmelerine ve duygusal olarak çevreye daha kolay uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, askeri birliklere gelene kadar çeşitli nedenlerle sosyal becerilerini kazanamayan, sahip olduğu sosyal becerileri uygun ortamlarda sergileyemeyen erbaş ve erlerin, uygulanacak olan eğitim programı ile sosyal beceri düzeylerini yükseltmektir. Sosyal beceri eğitiminin; rehberlik ve danışma merkezlerinde, eğitim kurumlarında, iş yaşamında ve askeri birliklerde kullanılabileceği değerlendirilmektedir.

Sosyal beceri eğitiminin erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeyine etkisiyle ilgili olarak yapılan bu araştırma tamamen kendi kişisel görüşlerimi yansıtmakta olup, tezin önerilmesi sürecinden tamamlanması zamanına kadar her türlü yardım, bilgi birikimi ve tecrübelerini benden esirgemeyen tez danışmanım sayın Yrd.Doç.Dr.İbrahim KISAÇ'a, lisans ve yüksek lisans öğrenim sürecim boyunca bana hep en iyiyi vermeye çalışan tüm hocalarıma, mesleki yönde beni araştırma yapmak için yönlendiren ve destekleyen komutanlarıma, her türlü fedakarlığını benden esirgemeyen biricik eşim Seyhan TORUN'a, 2,5 yaşındaki kızım Reyhan ve 1 yaşındaki kızım Seval ile anne-babama en içten teşekkürlerimi sunar, yapmış olduğum çalışmamın ilgili literatüre ve Türk Silahlı Kuvvetlerine olumlu bir katkı sağlamasını temenni ederim.

Metin TORUN
Erzurum, 2008

ÖZET

SOSYAL BECERİ EĞİTİMİNİN ERBAŞ VE ERLERİN SOSYAL BECERİ DÜZEYİNE ETKİSİ

Torun, Metin

Yüksek Lisans, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. İbrahim KISAÇ

Haziran, 2008

Bu araştırmanın amacı grupla sosyal beceri eğitiminin farklı sosyal beceri düzeylerine sahip erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeyine etkisinin incelenmesidir.

Araştırmanın çalışma grubunu, Türk Silahlı Kuvvetleri emrinde görev yapan 217 erbaş ve er oluşturmuştur. Bu çalışmada öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmış olup, erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeylerini ölçmek için Yüksel (1997) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Kendini Tanımlama Envanteri kullanılmıştır.

Araştırmada deney grubunda yer alan erbaş ve erlere dokuz hafta boyunca, haftada bir buçuk saatlik süre ile araştırmacı tarafından geliştirilen sosyal beceri eğitimi programı uygulanırken, kontrol grubuna hiçbir etkinlik yapılmamıştır.

Deney ve kontrol grubunun sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için t testi, toplanan verilerin hesaplanmasında ise SPSS 13.0 for Windows (sosyal bilimler için istatistik programı) kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar; deney grubunun öntest ve sontest puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğunu ($p>.001$), kontrol grubunun öntest ve sontest puanları arasında da anlamlı düzeyde farklılık olduğunu ($p<.01$) göstermiştir. Diğer taraftan, deney ve kontrol grubunun sontest sosyal beceri puanları arasında ise anlamlı düzeyde farklılık olmadığı ($p>.05$) bulunmuştur.

Elde edilen bu bulgular, sosyal beceri eğitiminin erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeylerinin artmasında anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir. Bu sonuç beklentilere pek uygun düşmemektedir.

SUMMARY

THE EFFECTS OF SOCIAL SKILLS EDUCATION ONTO THE LEVEL OF SOCIAL SKILLS OF THE SOLDIERS

Torun, Metin

Master Thesis, Department of Educational Sciences

Advisor: Assist. Prof. Dr. İbrahim KISAÇ

June, 2008

The purpose of this research is to evaluate the difference of social skill levels after given social skill training to different social skill leveled soldiers.

In this research, 217 Turkish Military Forces' soldiers were used. Because of finding the effect of this training on social skill level improvement of soldiers, the applied social skill training program is independent component of this research.

In this research pretest-post test control group style was used and to measure the soldiers' social skill levels the self-description inventory that adapted to Turkish by Yüksel (1997) was used.

Social skill training that is developed by researcher had been applied to experiment group for 9 weeks and 1.5 hour in a week. On the other side, the control group didn't experience any activity.

In order to test if there is an important difference between social skill levels of experiment and control group, the t test is used. To analyze the collected data, SPSS 13.0 For Windows (the statistic program for social sciences) is used.

Results indicated that there is an important difference between pre and post tests scores of soldiers in experiment group and important difference between pre

and post tests scores of soldiers in control group. On the other hand, there is no difference between post test social skill points of soldiers involved in experiment and control group.

According to results, social skill training doesn't have significant effect on increasing soldier's social skill levels. This result is not appropriate with expectation.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Amacı	13
Araştırmanın Önemi	13
Tanımlar	16

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	17
I. Kavramsal Çerçeve.....	17
Sosyal Yeterlilik İle İlgili Kuramsal Görüşler.....	17
Sosyal Beceri İle İlgili Kuramsal Görüşler	20
Sosyal Beceri Eksikliği İle İlgili Kuramsal Görüşler.....	31
Sosyal Becerilerin Ölçülmesi İle İlgili Kuramsal Görüşler.....	36

Sosyal Beceri Eğitimi.....	38
Sosyal Öğrenme Kuramı	40
Sosyal Beceri Kazandırmada İzlenecek Aşamalar.....	42
II. İlgili Araştırmalar.....	43
Sosyal Beceri Eğitimi Konusunda Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar...	43
Sosyal Beceri Eğitimi Konusunda Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar.....	50
BÖLÜM III	
YÖNTEM	69
Araştırma Modeli	69
Çalışma Grubu.....	69
Sosyal Beceri Eğitimi Programı.....	72
Veri Toplama Aracı.....	75
Sosyal Beceri Envanteri.....	76
Sosyal Beceri Envanterinin Puanlanması.....	76
Orijinal Envanterin Güvenirlik Çalışması.....	77
Orijinal Envanterin Geçerlik Çalışması.....	77
Sosyal Beceri Envanterinin Türkçe'ye Uyarlanma Çalışması.....	77
Türkçe'ye Uyarlanan Envanterin Güvenirlik Çalışması.....	78
Türkçe'ye Uyarlanan Envanterin Geçerlik Çalışması.....	78
Verilerin Toplanması.....	78
Verilerin İstatistiksel Analizi.....	79

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM.....	80
------------------------	----

1. Deney grubundaki erbaş ve erlerin sosyal beceri envanteri öntest sontest sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı olarak farklılaşma olup olmadığına ilişkin bulgular	80
--	----

2. Kontrol grubundaki erbaş ve erlerin sosyal beceri envanteri öntest sontest sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı olarak farklılaşma olup olmadığına ilişkin bulgular.....	82
---	----

3. Deney ve kontrol grubunun sosyal beceri envanteri sontest (erişi) puanları arasında anlamlı olarak farklılaşma olup olmadığına ilişkin bulgular	83
--	----

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	85
---------------------------	----

Sonuçlar.....	85
---------------	----

Öneriler.....	86
---------------	----

KAYNAKÇA.....	88
---------------	----

EKLER.....	101
------------	-----

EK I Kendini Tanımlama Envanteri	101
--	-----

EK II Grupla Danışma Oturum Özetleri	103
--	-----

TABLOLAR LİSTESİ

<u>Tablo No:</u>		<u>Sayfa No:</u>
Tablo 1.	Deney ve Kontrol Grubu Erbaş ve Erlerin Eğitim Durumu....	70
Tablo 2.	Deney ve Kontrol Grubu Erbaş ve Erlerin Sosyal Beceri Envanteri Öntest Puanları	71
Tablo 3.	Deney Grubu Erbaş ve Erlerin Sosyal Beceri Envanteri Öntest-Sontest Puanları, Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri	80
Tablo 4.	Kontrol Grubu Erbaş ve Erlerin Sosyal Beceri Envanteri Öntest-Sontest Puanları, Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri	82
Tablo 5.	Deney ve Kontrol Grubu Erbaş ve Erlerin Sosyal Beceri Envanteri Sontest Puanları.....	83

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil No:</u>		<u>Sayfa No:</u>
Şekil 1.	Sosyal Yeterlilik Etki Alanları.....	18
Şekil 2.	McFall'ın Sosyal Beceri Modeli.....	26
Şekil 3.	Çocukların Sosyal Beceri Eksikliğine Etki Eden Değişkenler	34

BÖLÜM I

Giriş

İnsanoğlu yaratılışından bugüne kadar diğer insanlarla bir arada olabilme, onlarla etkileşim ve iletişim kurabilme çabası içindedir. Bireylerin bir arada yaşama isteği toplumsal yaşamı kaçınılmaz hale getirmiştir. Toplum içerisinde iletişim kurma ve bu iletişimi sürdürme çok önemli bir rol oynamaktadır.

Tarih sürecine bakıldığında ilk insandan bu güne kadar bireylerin sürekli olarak birbirleriye iletişim kurma çabası içinde oldukları görülmektedir. Bunun için önceleri mağaralara, taş ve duvarlara yapılan oyma ve figürlerle bir şeyler anlatılmaya, iletişim kurulmaya çalışılmış; yazının icadı ve matbaanın kullanılması ile iletişimde çok farklı bir boyuta geçilmiştir. Günümüze bakıldığında ise bilgisayarın ve cep telefonlarının günlük yaşama girmesiyle birlikte iletişimde büyük bir artış olmuş, bir saniye içerisinde dünyanın diğer ucundaki birisiyle konuşmak hatta görüntülü olarak iletişim kurmak mümkün hale gelmiştir.

Bireylerin bu iletişimi sağlıklı bir şekilde sağlaması ve sürdürmesi için bir takım sosyal becerilere ve sosyal yeterliklere ihtiyacı vardır. Bu becerilerin ve yeterliklerin neler olduğu, nasıl olması gerektiği ve bunları tetikleyen/önleyen faktörlerin neler olduğu konusunda geçtiğimiz yüzyıldan itibaren akademisyenler ve bilim adamları tarafından önemli çalışmalar yapılmıştır.

Gerek toplumsal, gerekse bireysel yaşam için oldukça önemli olan sosyal becerilerin neler olduğu ve niteliği psikolojinin 1900'li yılların başlarından beri üzerinde durduğu konulardır(Kuzgun, 2000).

Bacanlı (2005), yaptığı çalışmalarda “sosyal becerinin ne olduğu, nelerden oluştuğu, özelliklerinin ve şartlarının neler olduğu hususunda henüz bir uzlaşmanın sağlanamadığını” söylemektedir.

Bu alanda çalışma yapan Çiftçi ve Sucuoğlu (2004:20), sosyal beceri konusunda uzlaşma sağlanamamasının nedeninin, “bu becerilerin, kişilik, zekâ, dil, algı, değer, tutum ve becerinin kullanıldığı ortam gibi çeşitli değişkenlerden etkileniyor olmasına” bağlayarak;

“Sosyal becerileri etkileyen değişkenlerin çok ve karmaşık olması, sosyal becerilerin farklı disiplin alanlarında çalışan kişilerin (sosyal çalışma, eğitim, psikoloji, psikiyatri, özel eğitim ve psikiyatri hemşireliği gibi) ilgi alanı içinde olması ve her disiplin alanının kavrama bakış açısındaki farklılıklar nedeniyle, sosyal becerilerle ilgili çeşitli kavramlar ve tanımlar yapılmaktadır” demişlerdir.

Sosyal becerilerle ilgili çalışma alanlarından birisi olan Sosyal Zeka kavramı, 1920’li yıllardan beri psikologların üzerinde çalıştığı bir kavramdır. Thorndike, yaptığı zeka analizleri sonucunda ‘sosyal zeka’ kavramını öne sürmüştür. Buna göre, “bazı kişilerin diğer bireylerle kolayca ilişki kurabilmelerinin, sosyal ilişkilerdeki zorlukların üstesinden kolayca gelebilmelerinin temelinde sosyal açıdan zeki olmaları” yatmaktadır(Bacanlı, 2005).

Thorndike, 1920’li yıllarda üç tür zeka olduğunu öne sürmüştür; soyut zeka, mekanik zeka ve sosyal zeka. Ona göre sosyal zeka “insanları anlama ve idare etme – insan ilişkilerinde bilgece davranma yeteneği”dir(Bacanlı, 2005).

Thorndike’nin bu tanımı birçok konuyu kapsamaktadır. Örneğin sosyal yetkinlik ve sosyal yetenek arasındaki farklar ve benzerlikler sosyal zeka kavramı içerisinde incelenmektedir. “Sosyal yetkinlik, bir kişinin sosyal durumlarda kendine olan saygısı veya kendi yeteneği ile ilgili olan duyguları ve kavrayışıdır” diğer taraftan “sosyal yetenek ise toplumu çevreleyen koşullarda sosyal amaca uygun kazanılan bilgidir”(Marlowe, 1986:52).

Sosyal zeka konusunda çalışmalar yapan Walker ve Foley (1973), sosyal zekayı;

- a. Bireylerin duygu, mizaç ve motivasyonlarını değerlendirme yeteneği,
- b. Başkalarının duygu ve düşüncelerini anlama yeteneği,
- c. İnsanlarla ilgilenme yeteneği olarak tanımlamışlardır.

Yine sosyal zeka konusunda araştırma yapan Ford ve Tisak (1983) sosyal zekanın anlamı üzerine yürüttükleri çalışmalarında, genellikle literatürde yer alan sosyal zekanın üç kritere göre tanımlandığını belirterek;

İlk kriterin biraz sınırlı olduğunu ve özellikle sosyal bilginin şifresini çözmek olarak tanımlandığını, bu perspektiften ele alındığında sosyal zekanın, sözlü olmayan davranışları yorumlayabilme ya da doğru sosyal çıkarımlar yapabilme yeteneği gibi becerilerle örneklendirilebileceğini, rol almanın, kişileri anlayabilme yeteneğinin, sosyal sezginin ve kişilerin birbirinin sorunlarından haberdar olmalarının tanımlayıcı yapıları olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal zekayı tanımlamak için kullanılan ikinci kriteri, kişinin sosyal performanslarda etkin olması ve onlara uyum göstermesi olarak belirtmişlerdir. Burada sosyal zekayı, davranışsal sonuçlar çerçevesinde tanımlamışlardır.

Üçüncü kriterde ise sosyal zekayı, sosyal zeka testlerinin ölçtüğü şey olarak tanımlamışlardır(Ford ve Tisak, 1983).

Sosyal zeka boyutları üzerinde incelemeler yapan Marlowe (1986) bu çalışmalarında, sosyal zekanın beş ayrı etkeni içerdiği sonucuna ulaşmıştır. Bu etkenler; sosyalleşme tutumları, sosyal beceriler, empati becerileri, duygusallık ve sosyal kaygılardır. Marlowe göre, “veriler sosyal zekanın çok boyutlu olduğunu desteklemektedir ve sosyal zeka tek bir boyuttan oluşmamaktadır.”

Kaukiainen ve diğerleri(1999)’ne göre “sosyal zeka, sözlü olmayan uyarıcıları anlama ve diğerlerinin davranışlarından çıkarım yapma gibi beceriler olarak da karakterize edilir.” Ayrıca sosyal zeka, sosyal performansa adapte olmak olarak da tanımlanmıştır. Örneğin bir ebeveyne çocuklarının kaza geçirdiğini söylemek sosyal zeka gerektiren duruma bir örnektir. Sosyal açıdan zeki birisi esnek davranışlar sergiler ve gelişen durumlara, şartlara göre tavrını değiştirir. Sosyal zeka ayrıca davranış sonuçları kapsamında yani diğerlerinin ihtiyari davranış becerileri, hatta istenilen şekilde yeteneklerine sahip olma olarak da tanımlanabilir.

Sosyal Zeka kavramı üzerinde çalışmalar yapan diğer bir araştırmacı olan Goleman (2007), “sosyal zekayı oluşturan unsurların iki geniş kategoride incelenebileceğini” belirtmiştir. Bunlar;

1. Sosyal Farkındalık: Başka birinin iç halini anında sezmekten, hislerini ve düşüncelerini anlamaya, karmaşık sosyal durumları kavramaya kadar uzanan bir yelpazeye gönderme yapar ve şu öğelerden oluşur;

a. Temel Empati: Başkalarının hislerini paylaşmak, sözsüz duygusal işaretleri okumak,

b. Uyum: Pür dikkat dinlemek, bir kişiye uyum sağlamak.

c. Empatik İsabet: Başka birisinin düşüncelerini, hislerini ve niyetlerini doğru anlamak.

ç. Sosyal Biliş: Sosyal dünyanın nasıl işlediğini bilmek.

2. Sosyal Beceri: Başka birisinin ne hissettiğini sezmek, ya da ne düşündüğünü bilmek işin başlangıcıdır ama verimli etkileşimleri garanti etmez. Sosyal farkındalığa dayanan sosyal beceri, pürüzsüz ve etkili ilişkilere olanak sağlar ve şu öğeleri içerir;

a. Eşzamanlılık: Sözsüz düzeyde pürüzsüz etkileşim.

b. Benlik sunumu: Kendini etkili biçimde tanıtmak.

c. Nüfuz: Sosyal etkileşimlerin sonucunu etkilemek.

ç. İlgi: Başkalarının ihtiyaçlarını önemseyip, uygun biçimde davranmak.

Ülkemizde ise sosyal zeka konusunda çalışmalar yapan Ünal (1971,1981) sosyal zekayı, “genel zekanın sosyal muhteva içinde beliren bir özel hali” olarak değerlendirmektedir. Sosyal zekanın en göze çarpan faktörleri olarak iki denence ortaya atmıştır. Bunlardan birisine Duyuşsal Empati (sensitif), diğerine ise Yansıtıcı Empati (reklektif) adını vermiştir. Burada sözü edilen duyuşsal empati, diğerlerinin sözel ve sözel olmayan mesajlarını anlama ve yorumlama becerileri olarak değerlendirilmekte olup, duyuşsal ve sosyal duyarlık kavramları ile benzerlikler taşımaktadır.

Duyuşsal düzeydeki bazı empatik davranışları şu şekilde örneklendirmektedir;

1. Renk ve şekil olarak, yüz ve vücut ifadelerinin yansıttığı görsel ve duyuşsal içeriği algılama ve değerlendirme.

2. Ses tonlarının yansıttığı işitsel içeriği anlayabilme.

3. Vücut pozisyon ve hareketlerinin algılanması.

4. Karşımızdaki insanın hareketlerine ve vücudunun çeşitli pozisyonlarına koyduğu ağırlık, baskı veya hafifliğin gözle veya kinestetik olarak algılanması, kavranması, ilişkileri açısından değerlendirilmesi.

5. Kinestetik veya başka duyularla sevgi veya hoşnutsuzluğun, saldırganlık veya hoşgörülüğün algılanması.

6. Sözel mesajların değerlendirci veya mecazi anlamlarına karşı uygun tepki ve değerlendirmeler. Duyuşsal empati, kişiler arası iletişimde karşıdaki kişinin sunumsal kodları kullanarak gönderdiği mesajları anlama ve çözümleme becerileri ile ilişkili görünmektedir(Ünal, 1981).

Ünal (1981), yansıtıcı empati olarak adlandırılan sosyal zeka türünün dayandığı zihni faaliyetleri ise şu şekilde örneklendirmektedir;

1. O andaki algılama ve daha önceki hatırlamalara dayanan empatik verilerin, daha üst düzeyde ve geniş perspektif içinde yorumlanması, yeniden düzenlenmesi ve değerlendirilmesi; çelişkilerin, maddi ve mantıki tutarsızlıkların ortaya çıkarılması.

2. Çelişik, tutarsız ve tuzaklı durumlara uygun hipotezlerin kurulması ve test edilmesi.

3. İnsan ilişkilerinde açık ve kapalı nedensellik bağlarının ve süreçlerinin takdir edilebilmesi.

4. Toplum değerleri, normları, çıkar hesapları vb. bakımlardan diğerlerinin pozisyonlarının ve davranışlarının taşıyabileceği çeşitli olasılıkların dikkate alınması.

Duyuşsal ve yansıtıcı empati bireyler arasında durağan ilişkilerden ayrı olarak, dinamik ilişkilerin kurulabilmesine ve kavranabilmesine yardım edebilecek unsurlardır.

Bir diğ er kavram olan Duygusal Zeka kavramı ilk olarak 1990 yılında Salovey ve Mayer tarafından ortaya atılmıştır. Salovey ve Mayer (1990) duygusal zekayı, “sosyal zekanın bir formu olarak bireyin kendine ve başkalarına ait duyguları izleyebilme, bunlar arasında ayırım yapabilme ve bu süreçlerden elde ettiğı bilgiyi düşünce ve davranışlarında kullanabilme yeteneğı” olarak tanımlamaktadırlar.

Salovey ve Mayer (1990)’in duygusal zeka konusunda yapmış oldukları çalışmanın temel varsayımına göre;

“Bireylerin duyguları algılama, anlama ve bu duygusal bilgiyi kullanabilme yetenekleri birbirinden farklıdır ve bireyin duygusal zeka seviyesi, gerek entellekt el gerekse duygusal başarısına ve gelişimine çok önemli katkı sağlar. Duygusal zeka sadece tek bir özellik veya yeteneğı ifade etmez. Duygusal zeka; bireyin kendisinin ve başkalarının duygularını değerlendirmeye ve ifade etmeye katkıda bulunan, kendilerinin ve başkalarının duygularını kontrol etmeye yardımcı olan ve bireyin kendi yaşamında motivasyon ve başarıyı sağlayıcı duyguları kullanmayı sağlayan çok sayıdaki yeteneklerin kombinasyonudur.”

Duygusal zeka konusunda araştırmalar yapan Mayer ve diğ erleri(1999)’nin duygusal zeka modelinde birbiriyle ilişki içinde olan dört kapasite vardır. Bunlar;

1. Duygusal algılama, tanımlama.
2. Düş uncenin duygusal olarak kolaylaştırılması.
3. Duygusal anlayış ve muhakeme.
4. Duygusal açıdan kendini ve diğ er insanların duygularını yönetme, şeklindedir.

Duygusal Zeka kavramı üzerinde çalışmalar yapan diğ er bir araştırmacı olan Goleman (1998:142) ise yaptığı çalışmalarda, duygusal zeka yeteneklerini iş yaşamındaki fakt orlerle eşleştirmiştir. Goleman, “insanların IQ (Intelligence

Queotient)’larının yüksek olması onların başarılarının garantisi değildir, çünkü EQ (Emotional Queotient)’ları düşükse başarılı olamayabilirler” demektedir.

Goleman (1998) duygusal zekayı beş ana başlık altında toplamıştır, bunlar;

1. Duygularının farkında olma; benlik bilinci, bireyin kendini saran duygularının farkında olması. Kişinin kendi duygularını, ihtiyaçlarını, hedeflerini tanıması, tercihlerini yapabilmesi ve sahip olduğu şahsi gücünün ve kaynaklarının farkında olmasıdır.

2. Duygularla başa çıkma; duyguların kontrolü, duygu yüklü olaylara gösterilen tepkinin kontrol edilmesi, verilen tepkilerin duruma uyum sağlaması. Kişinin sahip olduğu duygu ve düşüncelerini, kontrol ederek yönlendirmesidir. Bu beceri ile duygularının esiri olmaktan kurtularak onlara yön verebilir.

3. Güdüleme; kendi kendini (başarıya gitmek için) motive etmek, amaçlanan hedeflere ulaşmak için duyguların yönlendirilmesi. İnsanın kendini motive edebilmesi, daima başarıma isteğine ve heyecanına sahip olması demektir. Bu yetenek özellikle, bireylerin önüne zorlukların çıkmasında veya işlerin istenilenin dışında gelişmesi durumlarında faydalı olur.

4. Empati; bireyin başkalarının duygularını, ihtiyaçlarını, kaygılarını anlayabilmesi, farkında olması ve kendini onların yerine koyabilmesidir.

5. Sosyal becerilere sahip olma; ilişkiyi yürütme ve diğer bireylerin duygularını yönetmedir.

Bar-On (2000) ise duygusal zekayı “bireyin çevresinden gelen baskı ve taleplerle başarılı şekilde baş edebilmesinde bireye yardımcı olacak, kişisel, duygusal ve sosyal; yeterlilik ve beceriler dizini” şeklinde tanımlamaktadır. Bar-on’a göre “duygusal zekayı ölçen EQ yetenekleri, IQ yeteneklerinin karşısı değildir, gerçek yaşamda bu iki kavram etkileşim halindedir ve birbirini desteklemektedir.”

Weisinger (1998) ise duygusal zekayı iki kısımda ele almaktadır; “duygusal zekayı yükseltmek ve onu kişilerarası ilişkilerde kullanmak.” Bu anlayışa göre

duygusal zeka kişinin sahip olabildiği bir özelliktir ve kişilerarası ilişkilerde kullanılabilir. Weisinger,

“Benlik bilincimizi geliştirerek, duygularımızı yönlendirerek ve kendi kendimizi motive ederek duygusal zekamızı geliştirebileceğimizi; etkin iletişim becerileri geliştirerek, kişilerarası ilişkileri geliştirerek ve başkalarının kendilerine yardımcı olmalarını sağlayarak duygusal zekamızı başkalarıyla ilişkilerimizde kullanabileceğimizi” söylemektedir(Akt: Bacanlı, 2005).

Bir diğer kavram olan Çoklu Zeka kavramıyla ilgili olarak Gardner 1983 yılında Çoklu Zeka Teorisini ortaya atmıştır. Gardner zekayı, “bir kişinin bir yada birden fazla kültürde değer bulan bir ürün ortaya koyabilme, günlük yada mesleki yaşamında karşılaştığı bir sorunu etkin ve verimli bir biçimde çözebilme yeteneği” olarak tanımlamaktadır. Gardner yaptığı klinik çalışmalarda, hasar görmüş beyinleri incelemiş ve birbirinden ayrı çalışan bağımsız yetenekler gözlemlemiştir. Buradan yola çıkan Gardner zekanın IQ testleri ile açıklanamayacak kadar çok boyutları olduğunu ve yedi tür zekanın bulunduğunu 1983 yılında yayınladığı ‘Zihin Çerçeveleri’ adlı kitabında ilan etmiştir. İlerleyen dönemlerde yaptığı çalışmalar sonucunda 1997 yılında yeni bir zeka türü daha ekleyerek sekiz tür zekanın olduğunu belirtmiştir. Bunlar;

1. Sözel / dilbilimsel zeka; konuşma ve yazı diline duyarlılığı, dil öğrenme yeteneğini ve dili kullanarak belli amaçlara ulaşmayı içerir. Etkili okuma, kendini ifade edebilme, etkin dinleme, etkili konuşma ve yazma, sözcüklerin anlam ve düzenine karşı duyarlı olma becerileri ile kendini gösterir. Örnek meslekler; hikaye/masal anlatıcı, politikacı, şair, oyun yazarı, editör.

2. Mantıksal / matematiksel zeka; mantıksal problemleri analiz etme kapasitesi, matematiksel işlemleri yürütme ve sayıları bilimsel olarak sorgulama becerisidir. Somut nesne olmaksızın kavramsal biçimde düşünme yeteneği olarak da tanımlanır. Örnek meslekler; matematikçi, muhasebeci, istatistikçi, bilgisayar programcısı.

3. Görsel / uzamsal zeka; görsel dünyayı doğru biçimde algılama, başlangıçtaki algı üzerinde değişim ve dönüşümler yapabilme, görsel deneyime

fiziksel uyarıcının yokluğunda dahi yeniden üretebilme becerisidir. Örnek meslekler; avcı, izci, rehber, mimar, ressam, tasarımcı.

4. Müzikal / ritmik zeka; müziği anlama ve yaratma yeteneği olarak kabul edilir. İcra becerisi, beste ve müziksel yapıların değerlendirilmesini, müziksel yapıları, tonları ve ritimleri tanımayı ve bestelemeyi içerir. Örnek meslekler; müzisyen, orkestra şefi.

5. Bedensel / duyu devinimsel zeka; kişinin problemlerini çözmede bedeninin tamamını yada bir kısmını kullanma potansiyelini, bedensel hareketleri koordine etmek için zihinsel güçleri kullanma yeteneğini ifade eder. Örnek meslekler; dansçı, aktör, sporcu, cerrah, heykeltıraş.

6. Sosyal / bireyler arası zeka; diğer insanların ruh hallerini, arzularını ve motivasyonlarını anlama yeteneğidir. Bu zeka, başkalarının davranışlarına, duygularına ve motivasyonlarına yönelik olup, insanların başkaları ile etkili bir şekilde çalışmasına izin verir. Örnek meslekler; psikolog, öğretmen, politikacı, turizmci.

7. Öze dönük / bireysel zeka; kişinin kendi duygularını anlama, duygularını, korkularını ve motivasyonlarını değerlendirme kapasitesidir.

8. Doğa zekası; insanoğlunun çevrenin göze çarpan özelliklerini tanımasına, sınıflandırmasına ve tanzim etmesine olanak sağlayan zekadır. Bitkileri, mineralleri, hayvanları, kayaları, çimenleri tanıma ve sınıflandırma yeteneğine işaret eder. Örnek meslekler; biyolog, izci, avcı(Gardner ve Hatch, 1990).

Gardner, insanın her zeka alanında belli potansiyele sahip olduğunu ama uygun koşullarda bireylerin zeka alanlarındaki yetkinliklerinin artırılabilirliğini savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre eğitim ve öğretim yoluyla bireyin temel özelliklerinde değişiklikler oluşturulur. Bunlardan bireyler arası ve bireysel zeka sosyal beceriler içerisinde de yer almaktadır. Sosyal zeka, duygusal zeka ve çoklu zekanın alt alanı olan bireyler arası ve bireysel zekaya sahip kişilerin kendilerini daha iyi tanıdıkları, diğer insanlarla daha iyi ilişkiler kurdukları, iş ve sosyal yaşamda daha başarılı oldukları görülmektedir(Ekinci, 2006).

Kişilerarası olumlu ilişkilerin kurulabilmesi, sürdürülmesi ve bu ilişkiden doyum sağlanabilmesi için bireylerin birbirlerine duygu, düşünce ve isteklerini iletebilmeleri beklenir. Bunların yapılabilmesi için de bireylerin bazı becerilere sahip olması gerekmektedir. Bu beceriler başkalarından olumlu tepkiler sağlayacak, hedefe yönelik, içinde bulunulan koşullara göre değişen ve bilişsel-duyuşsal öğeleri içeren türden olmalıdır. Bireyin diğer insanlarla bu şekilde iletişim kurabilme becerisine sosyal beceri/sosyal beceriler denilmektedir(Yüksel, 1997).

Sosyal beceriler konusunda çalışmalar yapan Trower (1982:418) sosyal becerileri; “sıradan insanların sosyal etkileşimde kullandıkları ve kurallar tarafından yönetilen gerçek normatif öge davranışlar veya eylemler – (bakış, sözcükler, vb.) tekil öğeler veya (selamlama gibi) öğelerin, eylemlerin veya senaryoların belirlenebilir ardışıklığı” olarak, sosyal beceriyi ise; “bir hedefe yönelik, becerikli davranışın ortaya konması süreci” olarak tanımlamaktadır.

Diğer bir çalışmada Cartlidge ve Milburn (1983:177), sosyal becerilerin tek ve uygun bir tanımı olmamakla birlikte yapılan tanımların çoğunda bulunan ortak noktaları belirtmişlerdir. Bunlar;

1. Başkalarının olumlu tepkiler vermesine yol açacak ve olumsuz tepkileri engelleyecek, başkalarıyla etkileşimi mümkün kılacak, sosyal anlamda kabul edilebilir olan öğrenilmiş davranışlar olarak sosyal beceriler,
2. Çevrede etki bırakan, hedefe yönelik davranışlar olarak sosyal beceriler,
3. Duruma özgü ve sosyal içeriğe göre değişen sosyal beceriler,
4. Hem belirli gözlenebilir davranışlar hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeler içeren davranışlar olarak sosyal beceriler gibi ortak öğelere sahip olduğu belirtilmektedir.

Buraya kadar yapılan tanımlardan anlaşılabileceği gibi sosyal beceriler kişinin yaşamı boyunca sağlıklı iletişim kurabilmesinde önemli bir faktördür. Sosyal beceriler, okul öncesi dönemde ailede, kreş ve anaokulunda, okul döneminde ise öğretmenler ve arkadaş ilişkileri sayesinde geliştirilir.

İnsanların hayatında önemli bir yere sahip olan sosyal becerilere sahip olamayan bireylerle de karşılaşmaktadır. Sosyal beceri yetersizlikleriyle ilgili yapılan çalışmalardan birisinde Gresham (1986) sosyal beceri yetersizliklerini; sosyal beceri yetersizliği, sosyal performans yetersizliği, özkontrol sosyal beceri yetersizliği ve özkontrol sosyal performans yetersizliği olmak üzere dört kategoride incelemiştir.

Sosyal beceri yetersizlikleri üzerinde çalışmalar yapan bir diğer araştırmacı olan Kelly (1982) sosyal becerileri sergilemedeki başarısızlık nedenlerini;

1. Davranış kazanımı veya öğrenilmesinin yetersizliği,

2. Belli durumlarda beceri kullanımının olmaması, yani bazı beceriler bazı ortamlarda sergilenirken, bazı durumlarda bu davranışın gösterilmesinde başarısızlık yaşanması,

3. Durumsal değişkenlerin pekiştirmeyi etkilemesi, yani bazı durumlarda sosyal beceri ödüllendirilirken, bazı durumlarda ödüllendirilmemesi olarak sıralamaktadır.

Patterson ve diğerleri (2006) ise sosyal beceri eksikliğini üç şekilde sıralamışlardır;

1. Kazanılan şeylerin eksikliği; bireyin belli sosyal beceriler hakkında bilgi eksikliği vardır.

2. Performans eksikliği; bireyin repertuarında bulunur fakat uygulama safhasında hatalar yaşar.

3. İfade etme eksikliği; doğru sosyal davranış bireyin repertuarında bulunur, uygulamak ister fakat kaba ve özen gösterilmemiş halini uygular. Bu eksikliklerin kültürel farklardan, belli olmayan ve tutarsız beklentilerden, motivasyon eksikliğinden veya uygun davranışları uygulama fırsatını az bulmaktan kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

Sosyal beceri yetersizliği olan bireylere bu yeterlikleri kazandırmak için çalışmalar yapılmış ve yapılan çalışmalarda sosyal becerilerin öğretilabilir davranışlar olduğu, sosyal becerilerin belirli bir plan ve sıra dahilinde yapılmasının uygun olduğu belirtilmiştir.

Sosyal beceri eğitimi üzerine çalışmalar yapan Ladd ve Mize (1983) sosyal öğrenme yaklaşımını temel alan sosyal beceri eğitimi programlarını incelemişler ve bunların; hem sözel hem de model olma yoluyla yapılabilen “öğretim”, bireyin sosyal beceri ile ilgili performansını arttırmada ve becerinin kalıcılığını sağlamada oldukça önemli bir süreç olan “prova yapma” ve becerinin doğru olarak uygulanmasını ve devamlılığını sağlamak açısından oldukça önemli olan “geri bildirim verme/pekiştireç kullanma” olarak üç temel süreci kapsadığını tespit etmişlerdir.

Yukarıda açıklanan hususlar doğrultusunda askerlik hizmetini yerine getirmek için silâh altına alınan erbaş ve erlerden sosyal beceri düzeyleri düşük olanların sosyal beceri düzeylerini arttırmak, var olan becerilerinin kullanımını sağlamak maksadıyla “öğretim, prova yapma, geri bildirim verme/pekiştireç kullanma” süreçlerini kapsayan bir sosyal beceri eğitimi programı hazırlanmıştır. Program hazırlanırken daha önce akademik çevrelerce sosyal beceri eğitiminin çeşitli değişkenlerle ilişkileri üzerine yapılmış olan araştırmalardan (Yüksel, 1997; Cerrahoğlu, 2002; Yıldırım, 2006 vs.) faydalanılmıştır. Hazırlanan bu programla; askeri birliklere gelmeden önceki öğrenim süreçlerinde, aile ve arkadaş çevrelerinde sosyal becerileri yeterince kazanamayan, sahip olduğu becerileri sergilemede zorluk çeken erbaş ve erlerin yetersizliklerinin giderilmesi amaçlanmıştır.

Bu sayede okuma-yazma öğretme, meslek edindirme, ortaöğretim ve yükseköğretim sınavlarına hazırlık kursları ile eğitim alanında vatandaşının her zaman yanında olan Türk Silahlı Kuvvetleri, vatandaşıyla olan ilişkisinde de yeni bir adım atılmış olacaktır. Erbaş ve erlere verilecek olan sosyal beceri eğitimi ile erbaş ve erlerin;

1. Kendini ifade etme,
2. Kendini ayarlama,

3. Başkalarını anlama,
4. Öz güvenlerini arttırma,
5. Benlik saygılarını olumlu yönde etkileme,
6. Atılgan olma,

7. Konuşmayı başlatma ve sürdürebilme gibi bazı sosyal becerileri öğreneceği düşünülerek bu araştırmada; grupla sosyal beceri eğitiminin farklı sosyal beceri düzeylerine sahip erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeyine etkisi incelenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı grupla sosyal beceri eğitiminin farklı sosyal beceri düzeylerine sahip erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeyine etkisinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır;

1. Deney grubundaki erbaş ve erlerin sosyal beceri eğitimi almadan önceki öntest puanları ile eğitim aldıktan sonraki sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Kontrol grubundaki erbaş ve erlerin öntest ve sontest sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Deney ve kontrol grubunun sontest (erişi) puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Bireylerin toplum içinde yaşayabilmeleri, yaşam kalitelerini arttırabilmeleri çoğunlukla kurdukları kişiler arası ilişkilere bağlıdır. Tüm bireylerin toplumda uyum içinde yaşayabilmeleri, sahip oldukları sosyal becerilerle yakından ilişkilidir. Sosyal beceriler; bireyin topluma uyumunu, toplumla bütünleşmesini, yaşlıları ve diğerleriyle etkileşimini ve iletişimini sağlar. İnsanın ruh sağlığı onun diğer insanlarla sağlıklı ilişkiler kurmasına bağlı olduğu için sosyal beceriler bireyin ruh sağlığı için de yararlıdır.

“Yeterli sosyal beceriler ve akran ilişkileri, yaşamın çeşitli alanlarındaki başarı için de önemli bir temel oluşturur. Gerekli sosyal

becerilere sahip bireylerin kendilerini daha etkili bir şekilde ifade edebildikleri, başkalarını daha kolay anlayabildikleri, karşılaştıkları sıkıntı yaratıcı durumlarla daha kolay başa çıkabildikleri, olumlu sosyal ilişkiler kurdukları ve bunları sürdürmede daha başarılı oldukları görülmektedir”(Bacanlı, 2005).

Yaşamın her döneminde etkili olan sosyal iletişim, çocukluk döneminden itibaren gelişmeye başlar ve öğrenim hayatı boyunca gelişir. Kişiler arası ilişkilerde, kişinin bireysel özellikleri ve ilişki kurmasındaki başarısı en önemli etkidir. Erken yaşlarda verilmeye başlanan sosyal beceri çalışmaları ile okul döneminde öğrendiği sosyal becerileri tam olarak yerine getiremeyen, sosyal beceri yetersizliği gösteren bireylerle okulda, iş hayatında ve dahası yaşamın her kademesinde karşılaşmak mümkündür.

Bireylerin huzurlu, sağlıklı ve uzlaşılı içerisinde bulundukları toplumsal yaşamda karşılıklı ilişki kurabilmesi için gerekli olan sosyal becerilerin öğretilmesi ve mevcut beceri yetersizliklerinin giderilmesi amacıyla öğretim müfredatlarında ve akademik araştırmalarda sosyal beceri eğitimi üzerine çalışmalar yapıldığı görülmüş olup, konuyla ilgili literatür tarandığında özellikle 1997 yılından sonra sosyal becerilerle ilgili çalışmaların çoğaldığı, çocuklar ve ergenler için farklı grup özelliklerine göre çeşitli sosyal beceri eğitim programlarının hazırlandığı; sosyal becerinin utangaçlık, sosyometrik statü, sınıf düzeyi, cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik düzey, TA-baskın ben durumu, öz saygı, denetim odağı, problem çözme düzeyi, öz kavramı, bağlanma durumu, duygusal zeka, okul uyumu, depresyon düzeyi gibi çeşitli değişkenlerle ilişkisi üzerine akademik araştırmalar yapıldığı görülmektedir.

Yapılan bu çalışmalarda, sosyal beceri eksikliğinin genellikle “beceriye öğrenememe” veya “sahip olunan becerilerin uygun ortamda kullanılamaması” olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Sosyal beceri yetersizlikleri üzerinde çalışmalar yapan Gresham ve Elliott (1987) “sosyal beceri yetersizliklerinin bireyin çeşitli sosyal becerilere sahip olmamasından, sahip olup da uygun ortam veya durumlarda kullanamamalarından ortaya çıkmakta olduğunu” söyleyerek, “birey beceriyi uygun sosyal ortamda hiç

kullanamıyorsa beceriyi kazanamamış olduğu düşünölebileceğini, bunun da öğrenme eksikliğinden kaynaklanabileceğini” belirtmişlerdir.

Buradan hareketle yapılan bu çalışmada öğrenim hayatında, aile ve arkadaş çevresinde yeterli sosyal becerileri kazanamayan veya sahip olduğu becerileri farklı durumlarda nasıl kullanacağını bilmeyen bireylere geldikleri askeri ortamlarda bu yetersizliklerini gidermek amaçlanmaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde silâh altına alınan bireylerin(erbaş ve erlerin) psikososyal sorunlarının değerlendirilmesini, askeri ortamın bireyin psikolojik ve sosyal yönü üzerindeki etkilerinin araştırılmasını, askerlik ortamına uyumunun arttırılmasını ve bunların sağlanması için bireysel ve/veya grup olarak rehberlik ve danışma hizmetini amaçlayan Rehberlik ve Danışma Merkezleri (RDM) kurulmuştur. RDM faaliyetleri ile bireyin;

- a. Fiziksel, duygusal ve sosyal yönden kendini tanıyabilmesi,
- b. Etkin ve doğru kararlar alabilmesi,
- c. Problem çözme gücünü geliştirerek özgüvenini kazanabilmesi,
- ç. Çevresi ile olumlu ilişkiler kurabilmesi için gerekli tutum ve becerileri kazanabilmesi,
- d. Ruhsal yönden sağlıklı ve çevresine yararlı bir birey olarak kişisel, toplumsal gelişimini tamamlayabilmesine yardımcı olmak üzere yürütölen faaliyetlere ilişkin esasların düzenlenmesi,
- e. Psikososyal sorun alanlarını belirleyerek, ilgili birimlerle (Birlik Komutanı, Birlik/Revir Tabibi, Aile vb.) koordine edilmek suretiyle bireylerin askeri ortama uyumlarının kolaylaştırılması amaçlanır(TSK-RDM Yönergesi, 2003).

Rehberlik ve Danışma Merkezlerinde görevli psikologlar ve psikolojik danışmanlar tarafından, RDM’ye müracaat eden erbaş ve erlerden, yapılacak testlerde sosyal beceri yetersizlikleri olduğu tespit edilen erbaş ve erlere verilecek olan sosyal beceri eğitimi ile erbaş ve erlerin kazanacakları birçok sosyal beceri ve sosyal yeterlilik onların askeri ortamda ve askeriye sonrasındaki sivil yaşantılarında yaşayabilecekleri uyum sorunlarına çözüm bulmalarına, kişiler arası iletişimi daha

rahat kurmalarına ve devam ettirebilmelerine yardımcı olacaktır. Bu nedenle araştırmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

Tanımlar

Bu araştırmada kullanılan temel kavramlar şu şekildedir;

Sosyal Yeterlilik: Sosyal bir görevde kişinin performansının uygun olup olmadığının belli bir ölçüte veya ölçüt grubuna göre değerlendirilmesidir(McFall, 1982).

Sosyal Beceri: Bireyin olumlu tepki almasına ve olumsuz tepkilerden kaçınmasına yardımcı olacak biçimde başkaları ile etkileşimde bulunmasına olanak veren ve sosyal kabul gören öğrenilmiş davranışlardır(Elliott and Gresham, 1993).

Duyuşsal Anlatımcılık: Bireyin sözel olmayan duyuşsal mesajları iletebilme becerisidir(Riggio, 1986).

Duyuşsal Duyarlık: Diğerlerinin sözel olmayan mesajlarını anlama ve yorumlama becerisidir(Riggio, 1986).

Duyuşsal Kontrol: Bireyin sözel olmayan mesaj ve duygularını düzenleme ve kontrol etme becerisidir(Riggio, 1986).

Sosyal Anlatımcılık: Karşılıklı konuşmada diğerleri ile meşgul olmak ve sözel anlatım becerisidir(Riggio, 1986).

Sosyal Duyarlık: Diğerlerinin sözel iletişimlerini yorumlama becerisidir(Riggio, 1986).

Sosyal Kontrol: Sosyal ortamlarda kendinden eminlik, sosyal rol oynama ve kendini ayarlama becerisidir(Riggio, 1986).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

I. Kavramsal Çerçeve

Araştırmanın bu kısmında önce sosyal yeterlilik, sosyal beceri, sosyal beceri eksikliği ve sosyal becerilerin ölçülmesiyle ilgili kuramsal görüşlere daha sonra sosyal beceri eğitimi, sosyal öğrenme kuramı ve sosyal beceri kazandırmada izlenecek aşamalara yer verilmiştir.

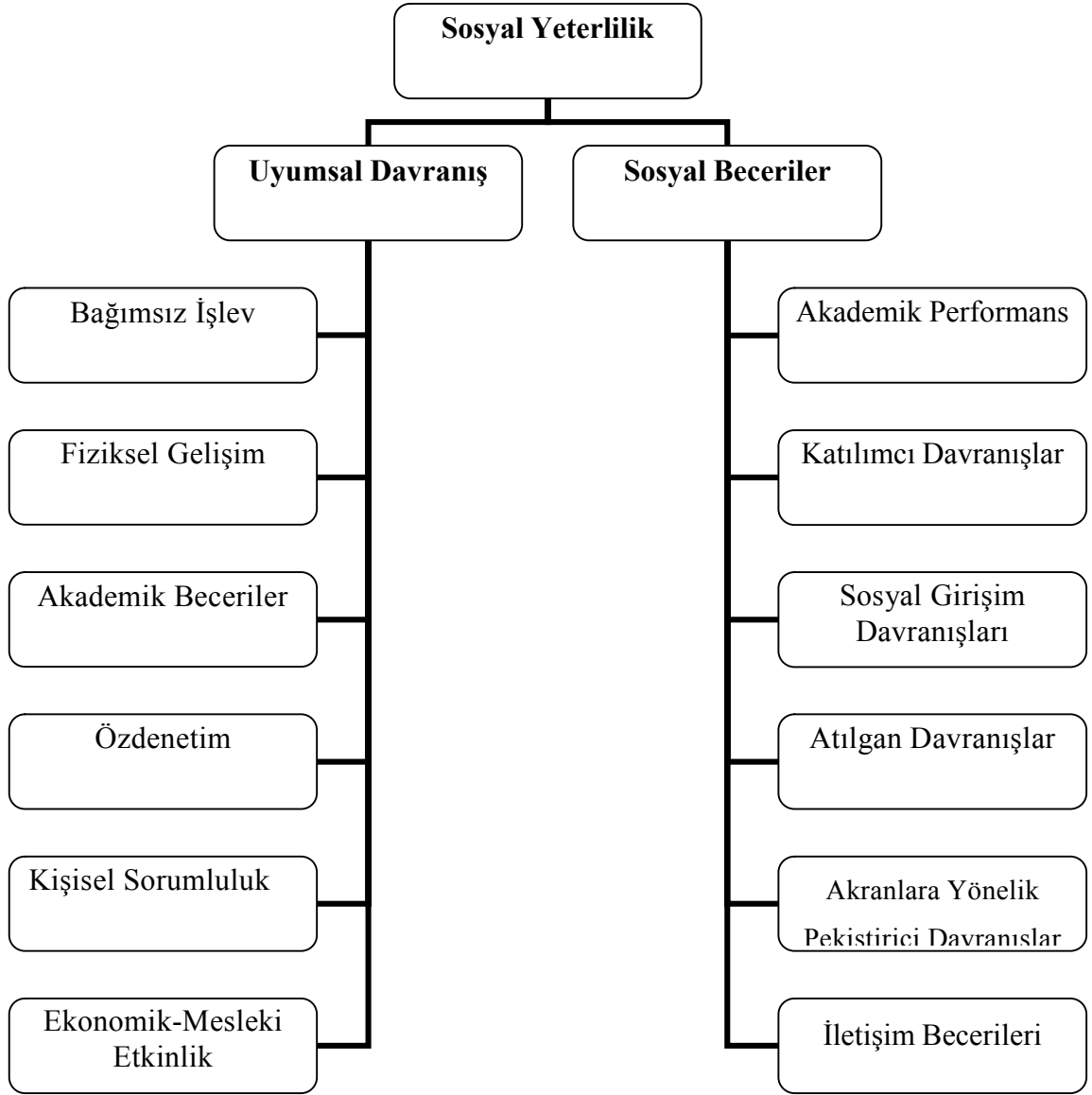
Sosyal Yeterlilik İle İlgili Kuramsal Görüşler

Sosyal yeterlilik; jest ve mimik kullanma, vücut dilini yorumlama, o an gelişen durumlar hakkında sınıf içinde konuşma ve tartışmaya katılma gibi hem sözel hem de sözel olmayan davranışları içerir. Bu davranışları doğru olarak kullanma becerisi, öğrencilerin sosyal yeterliliklerini belirler. Sosyal yeterlilik, sosyal beceriler kavramından daha geniş ve kapsamlı bir terimdir. Çünkü sosyal yeterlilik sadece farklı hareket ve becerilere karşılık gelmez. Aksine öğrencilerin etkileşimlerinde gösterdikleri davranışların tüm özellik ve uygunluğunu kapsar. Sosyal yeterlilik göstermede öğrencilerin yeterli olmak zorunda oldukları bireysel beceri ve faaliyetler, konuşmayı başlatma, başkalarına destek olma, uyum gösterme, etkileşimi devam ettirme ve istemediği bir şeyi yapmama gibi davranışlardır. Bu beceriler öğrencilerin sosyal olarak kabul edilebilir olmalarına ve kişisel olarak doyurucu etkileşimde bulunmalarına izin verir(Korinek ve Popp, 1997).

Bu alanda çalışmalar yapan Argyle ve Luo (1990) ise sosyal yeterliği, “kişiler arası ilişkileri destekleyen, geliştiren ve insanları etkilemeye imkân veren kişisel bir kaynak” olarak açıklamaktadır.

Sosyal yeterlilik konusunda çalışmalar yapan Gresham ve Elliott (1987) sosyal yeterliği, sosyal beceriyi de içeren daha geniş bir yapı olarak ele alarak sosyal yeterliğin iki boyutu olduğunu belirtmektedir; “uyumsal davranış ve sosyal

beceriler.” Uyumsal davranış ve sosyal beceriler arasında en azından orta düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Bunları Şekil 1’de görüldüğü gibi şemalaştırmışlardır.

Şekil 1. Sosyal Yeterlilik Etki Alanları (Gresham and Elliott, 1987:169)

McFall (1982:12) ise yaptığı çalışmasında sosyal yeterlilik ve sosyal beceri kavramlarının birbirinden farklı kavramlar olduğunu savunmuştur. Ona göre yeterlilik, “belirli bir görevde bir kişinin genel performansının niteliği veya uygunluğuna işaret eden genel bir değerlendirme terimi”dir. Buna dayanılarak, sosyal yeterlik de, bir kişinin sosyal bir görevde kişinin performansının uygun

olup olmadığının belli bir ölçüte veya ölçüt grubuna göre değerlendirilmesi olarak ele alınabilir. McFall sosyal yeterliliğin özelliklerini şöyle sıralamaktadır;

1. Yeterlik, bireyin performansının bir başkası tarafından değerlendirilmesi olup, etkili, uygun, iyi gibi terimler de anlamda çok fazla değişiklik yapmayacağından yeterliliğin yerine kullanılabilir.

2. Yeterlik, başkasının yaptığı bir değerlendirme olduğundan, bazı önyargılara veya hatalara açıktır. Bir kişinin performansı, aynı kriterleri kullanan farklı yargılara göre farklı değerlendirilebilir.

3. Değerlendirme her zaman belli kriterlere dayanacağından, kriterler bilinmeden değerlendirme olmaz.

4. Yeterlik, her zaman göreve yada duruma göre değerlendirilir. Dolayısıyla, görevlerdeki ya da durumlardaki çeşitlilik, kişinin performansının yeterli olarak değerlendirilip değerlendirilmemesini etkiler.

5. Görevi yerine getiren kişinin yaş, cinsiyet, deneyim gibi özellikleri yeterlilik yargılarını etkileyebilir.

6. Kişinin performansının yeterliliğinde zamana göre belli bir tutarlılıktan söz edilebilir. Yani yeterli olarak gerçekleştirilen bir görev benzer koşullarda, farklı bir zamanda tekrar aynı yeterlilikle tamamlanabilir.

Diğer bir araştırmacı olan Gresham (1986:11), sosyal yeterliliğe üçüncü bir alt boyut olarak ‘akran kabulü’nü eklemiştir. “Akran kabulü, hem sosyal yeterliliğin bir parçası hem de yeterli sosyal davranışların bir sonucudur.” Akran kabulü, sosyal yeterlilik altında uyumsal davranış ve sosyal becerilerden ayrı bir boyut, aynı zamanda bu iki parçanın yeterli düzeyde olmasının sonucu olarak görülmektedir.

Sosyal yeterlilik konusunda yapılan diğer bir çalışmada Altınoğlu-Dikmeer (1997:36) sosyal yeteneği, “sosyal yeterlik kavramı” olarak ifade etmektedir. Ona göre “Sosyal yeterlik bireyin belli bir durumdaki performansının genel niteliği

hakkındaki bir sosyal yargıyı bildiren geniş bir terimdir. Sosyal beceri ise belirli bir sosyal durumda sergilenen davranış biçimidir.”

Chadsey-Rusch (1992), sosyal olarak yeterli bir kişiyi; “toplum içinde kabul gören, kişiler arası ilişkilerini düzenleyen, sosyal ortamlara uygun davranışlar sergileyen birey” olarak tanımlamaktadır.

Sosyal Beceri İle İlgili Kuramsal Görüşler

Sosyal beceri kabaca belirli bir sosyal durumda sergilenen davranış biçimi (Altınoğlu-Dikmeer, 1997), Sosyal beceriler ise bir görevi yeterli bir şekilde icra edebilmek için gerekli spesifik beceriler(McFall, 1982) olarak tanımlanmaktadır.

Yüksel (2007:353) sosyal becerileri,

“kişiler arası ilişkilerde sosyal bilgiyi alma, çözümleme, uygun tepkide bulunma, hedefe yönelik ve sosyal bağlama göre değişen; hem gözlenebilen hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlar” olarak tanımlamaktadır.

Spence (1983) ise yaptığı çalışmada sosyal becerileri, “bireyin diğer insanlara psikolojik veya fiziksel zarar vermesine neden olmayacak şekilde sosyal etkileşimlerinde başarılı olmalarını sağlayacak davranış öğeleri” olarak açıklamıştır.

Sosyal beceriler konusunda çalışmalar yapan Bacanlı (2005:18)’ya göre, “Sosyal beceri kavramının sınırlı bir tanım ve anlayışı yoktur. Kişilerin başkalarıyla olan ilişkilerinde onların davranışlarının anlamlarını kavrayarak uygun tepkiler verebilmesi, genel olarak kabul edilen tanımsal öğelerdir. İlgili tüm kavramlarda başka birileri söz konusudur. İletişim ve etkileşim söz konusudur. Kişiler arası ilişkiler başlatma, sürdürme ve uygun şekilde bitirme becerileri sosyal beceri kapsamında değerlendirilebilir.”

Sosyal beceri kavramının temeli Michelson (1983) tarafından ileri sürülen yedi varsayıma dayanmaktadır. Bu varsayımlar:

1. Sosyal beceriler temelde öğrenme (gözlem, modelden öğrenme, tekrar ve geri iletim) yolu ile kazanılır.

2. Sosyal beceriler belirli ve farklı sözel ve sözel olmayan davranışlardan oluşur.
3. Sosyal beceriler etkili ve uygun girişimleri ve tepkileri gerektirir.
4. Sosyal beceriler sosyal pekiştireci en üst düzeye çıkarır.
5. Sosyal beceriler özünde etkileşime dayanır, etkili ve uygun tepkide bulunmayı gerektirir.
6. Sosyal beceri performansı ortamın özelliklerinden etkilenir.
7. Sosyal performanstaki yetersizlik ve aşırılıklar açığa çıkarılıp belirlenebilir ve müdahaleyi gerektirebilir.

Bu alanda diğer bir araştırmacı olan Chadsey-Rusch (1992) ise yaptığı çalışmada sosyal becerilerin beş temel özelliğe sahip olduğunu ifade etmiştir. Bunlar;

1. Sosyal beceriler kurallara uygun veya nötr tepkileri ortaya çıkartacak şekilde bireyin başkaları ile etkileşim içinde olmasını sağlayan, sosyal olarak kabul görmeyi kolaylaştıran, öğretilmiş davranışlardır. Sosyal beceriler öğrenilmekte, bu becerilerin kullanılmasındaki başarı başka kişiler tarafından değerlendirilmektedir.
2. Sosyal beceriler, anne-babalar ve genelde toplum tarafından şekillendirilirler. Bu beceriler kültürel özelliklerden etkilenmektedir. Bunun sonucunda da farklı ülkeler, farklı toplumlarda kabul edilebilir sosyal becerilerin farklılığı oluşmaktadır.
3. Sosyal beceriler bir amaca yönelik davranışlardır. Sosyal beceriler belirli hedeflere ulaşmak için, yani bir neden için kullanılırlar ve bu hedefler birey tarafından belirlenir. Sosyal davranışları başka insanları etkilemek için yaparız ve yarattığımız etki de gelecekteki kişiler arası etkileşimlerimizi etkiler.
4. Sosyal beceriler duruma özeldir ve sosyal bağlama göre değişirler. Bireyler tarafından ortaya konan sosyal beceriler fiziksel ortama, ortamdaki

insanlara ve etkileşim için gerekli olan sosyal fırsatlara bağlı olarak değişmektedir. Fiziksel ortamlar sosyal beceriler üzerinde doğrudan etkilidir. Örneğin bireyin okul ortamında sergilediği sosyal beceriler ile ev ortamında sergilediği sosyal beceriler birbirinden farklılık gösterebilir. Sosyal beceriler ayrıca etkileşim içindeki diğer insanlara bağlı olarak ta değişebilir. Örneğin bir kişinin iş arkadaşıyla olan etkileşiminde kullandığı sosyal becerilerle, patronu ile olan etkileşimindeki sosyal beceriler birbirinden farklı olabilir. Sosyal beceriler; yaşa, cinsiyete, daha önceki deneyimlere bağlı olarak değişebilir.

5. Sosyal beceriler hem gözlenebilir, hem de gözlenemez bilişsel ve duyuşsal öğelere sahiptir. Soru sorma, yönergeleri takip etme, yardım talep etme ve selamlaşma gibi sosyal beceriler gözlenebilir özelliklere sahip sosyal becerilerdir. Gözlenemeyen özelliklere sahip, ancak sosyal etkileşimde yer alan sosyal beceriler de bulunmaktadır. Bu beceriler, daha çok içinde bulunulan sosyal ortamı algılamak ve yorumlamak, diğer kişilerin geri bildirimlerine göre sosyal hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını değerlendirmede etkili olmaktadır. Bu beceriler sosyal ortam ve durumlara bağlı olarak sosyal becerileri kullanmayı sağlamaktadır(Chadsey-Rusch,1992).

Bu alanda bir diğer araştırmacı olan Kelly (1982:3) sosyal beceriyi, “çevreden olumlu pekiştireç almayı sağlayan veya devam ettiren, kişiler arası ilişki durumlarında kullanılan, öğrenilmiş davranışlar” olarak görmektedir. Bu tanımda geçen sosyal beceriler;

1.Olumlu pekiştireçlere neden olacak davranış, (sosyal beceri hem olumlu pekiştireçlere neden olabilir hem de var olan olumlu pekiştireçleri devam ettirebilir)

2. Kişilerarası ilişkilerde sergilenebilir,

3. Tanımlanabilir, olarak ele alınmaktadır.

Bazı araştırmacılar da sosyal beceri tanımlarını inceleyerek bu tanımların ortak noktalarını tespit etmişlerdir. Bunlar aşağıya çıkarılmıştır.

Hargie, Saunders ve Dickson (1981), sosyal becerili davranış tanımlarını incelerken, sosyal becerilerin 6 temel unsurunu belirlemiştir. Bunlar;

1- Sosyal becerili davranış, bireyin istenen sonuca ulaşmak için sergilediği amaçlı davranışlardır.

2- Birey istenen sonuca ulaşmak için birbiriyle ilişkili birçok davranışı aynı anda gerçekleştirebilir.

3- Sosyal beceriler kullanıldıkları ortamlara ve durumlara uygun olmalıdır.

4- Bir kişinin sosyal becerilere sahip olup olmadığına, davranışlarına bakılarak karar verilir.

5- Sosyal beceriler, öğrenilebilen davranışlardan oluşmaktadır.

6- Sosyal beceriler, bireyin bilişsel kontrolü altında olmalıdır.

Yani bireyin sosyal becerileri kullanabilmesi için uygun düşünce sürecine sahip olması ve davranışları doğru zamanda kullanması gerekir.

Van Hasselt ve diğerleri (1979) de sosyal beceri tanımlamalarını değerlendirerek, bu kavramın merkezindeki üç ana unsuru saptamışlardır. Bunlar;

1. Sosyal beceriler duruma özeldir.

2. Kişilerarası etkililik, birey tarafından sergilenen sözel ve sözel olmayan tepki bileşenleri temel alınarak değerlendirilebilir. Bunlar öğrenilmiş tepkilerdir ve sosyal becerileri öğrenmedeki başarısızlık sosyal yetersizliğe yol açabilir.

3. Kişilerarası etkililik, diğer insanlara zarar vermeden (sözel veya fiziksel) davranabilme yetisini de kapsar.

Çeşitli sosyal beceri ve sosyal yeterlik tanımlarını gözden geçiren Cartledge ve Milburn (1983) tanımların çoğunda yer alan özellikleri şöyle sıralamıştır;

1. Kişinin başkalarıyla pozitif tepkiler getirecek ve negatif tepkiler almaktan kaçınmasına yardım edecek şekilde davranmasını mümkün kılan, sosyal açıdan kabul edilebilir, öğrenilmiş davranışlar olarak sosyal beceriler.

2. Araçsal, amaca yönelik davranışlar olarak sosyal beceriler.

3. Duruma özgü ve sosyal bağlama göre değişen şekilde sosyal beceriler.

4. Hem belli gözlenebilir davranışları, hem de gözlenemez bilişsel ve duyuşsal öğeleri içerir, şeklinde sosyal beceriler.

Kazdin, Michelson, Sugai ve Wood (1987:133), sosyal beceriler alanında yapılan on altı farklı tanımlı incelemişler ve bu tanımlarda yedi ortak nokta olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Buna göre;

“Sosyal beceriler temelde öğrenme yoluyla kazanılmakta (özellikle sosyal öğrenme), sözel ve sözel olmayan davranışları içermekte, etkili ve uygun iletişim başlatma ve etkileşime tepki vermeyi sağlamaktadır. Ayrıca, sosyal ödüllerle bu becerilerin etkililiğinin arttığı, becerilerin bireyin çevreyle etkileşimi sonucunda oluştuğu, bireyin yaşı, cinsiyeti ve statüsü ile çevrenin özelliklerinden etkilenecek şekilde şekillendiği, bu becerilerdeki eksikliğin yapılan değerlendirmelerle ortaya çıkarılabileceği ve eğitimle geliştirilebileceğini” ifade etmişlerdir.

Elliott ve Gresham (1993), literatürdeki sosyal beceri tanımlarını üç kategoride gruplandırmışlardır. Bunlar;

1 - Akran kabulü.

2- Davranışsal tanım.

3- Sosyal geçerlilik tanımı.

Akran kabulü tanımında, “okulda veya yaşadığı toplulukta akranları tarafından kabul edilen ya da onlar arasında popüler olan çocukların ve ergenlerin yeterli sosyal beceriye sahip olduğu” düşünülür. Fakat bu tanımın dezavantajı hangi spesifik davranışların akran kabulü ya da popülerliğini sağlayacağını tanımlayamıyor olmasıdır.

Davranışsal tanımda ise sosyal beceriler “ortama özgü, ortamdan olumlu tepki almayı arttıran, olumsuz tepki almayı azaltan davranışlar” olarak açıklanmaktadır. Bu tanıma göre sosyal beceriler, davranışsal terimlerle açıklanmakta; iletişim kurma, etkileşim başlatma, göz kontağı kurma gibi beceriler gözlenebilir, objektif beceriler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımın en büyük avantajı, özel sosyal davranışları tanımlaması ve onların kontrol değişkeni olarak kullanılabilmesi ve bu davranışın hangi durumlarda ortaya çıktığının belirlenmesidir.

Sosyal geçerlilik tanımında ise sosyal beceri, “çocuklar için belirli sosyal ortamlarda önemli sosyal sonuçları yordamasına yardımcı olacak davranışlar” olarak ele alınır. Bu tanımda sosyal becerilerin sonuçları önemlidir. “Çocuklar ve okul çağındaki gençler için önemli sosyal kazanımlar, akran kabulü yada popülerlik, diğer önemli kişilerin (ebeveynler, öğretmenler vb.) yargıları ile tutarlı olarak korelasyon gösterdiği bilinen diğer sosyal davranışlardır”(Elliot ve Gresham, 1993).

Sosyal beceri kavramıyla ilgili çalışmalar yapan McFall (1982), literatürde sosyal beceri kavramına yönelik iki temel model (özellik modeli ve moleküler model) olduğunu belirtmektedir. Bunlar;

Özellik modeli, “sosyal becerin doğrudan gözlenemeyeceğini, ayrıca bireyin davranışının onun sosyal beceri düzeyinin yalnızca bir yansıması” olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşımın temel varsayımı, “bireyin sosyal beceri düzeyinin statik olduğu ve farklı durumlardaki becerilerin birbiriyle tutarlı olacağıdır.”

Moleküler model ise sosyal becerileri, “gözlenebilir özel davranış birimleri” olarak ele almaktadır. Bu davranış birimleri, bireyin kişiler arası durumlardaki performansının temelini oluşturmaktadır. Bu modelde, “sosyal becerinin dinamik olduğu ve becerilerin zamana ve duruma göre değişeceği” varsayılmaktadır.

McFall (1982) bu modelleri eleştirirken, “Üç Sistem Yaklaşımı” adını verdiği kendi modelini ortaya koyar. Üç sistem yaklaşımı, “bireyin sosyal performansının fizyolojik, bilişsel ve motor davranışlar temelinde değerlendirilebileceği” varsayımına dayanmaktadır. Bunu Şekil 2’de görüldüğü gibi şematize etmiştir.

Şekil 2. McFall’ın Sosyal Beceri Modeli (1982:25)

McFall (1982)'ın modelinde ilk üç basamak kod çözme becerilerini kapsar. Alınan duyuşsal bilgiler algılanır, kısa süreli hafızaya yerleştirilir ve kısa süreli hafızadaki bilgiler bireyin anlam yapılarıyla ilgili bir şekilde yorumlanır. Kod çözme becerileri, kişiler arası durumlardaki performans yeterliliği için gereklidir. İkinci sıradaki beş basamak karar verme becerilerinden oluşur. Burada gelişen durumun gereklerine uyan olası tepkilerin araştırılması, kendi deneyimlerine de bakarak en iyisinin seçilmesi, uygulanabilmesi süreçlerinden oluşur. Üçüncü sıradaki iki basamak kodlama becerilerinden oluşur. Yürütme becerileri, bireyin seçtiği davranışı eyleme dönüştürmesidir. Kendini gözleme becerisi ise kişinin performansındaki uyumsuzluğu gözlediği ve aldığı geri bildirimlerle davranışında gerekli değişikliği yaptığı adımdır.

Sosyal beceriler konusunda çalışmalar yapan diğer bir araştırmacı olan Trower (1982)'de sosyal becerileri iki boyutta incelemiştir; Birincisi beceri öğeleri, ikincisi beceri süreci. Beceri öğeleri; bakma, kafa sallama, selamlaşma ve vedalaşma gibi basit unsurlardır. Beceri süreci, bireyin davranışı kurallara ve amaçlara göre geliştirme becerisini gösterir. Bu ayrım durumları gözlemesini ve geribildirime göre davranışını şekillendirmesini sağlar.

Sosyal beceriler üzerinde çalışmalar yapan Riggio (1986), sosyal beceri kavramını “çok boyutlu bir kavram” olarak ele almaktadır. Bunlar; duygusal ifade, duygusal duyarlılık, duygusal kontrol, sosyal ifade, sosyal duyarlılık, sosyal kontrol ve sosyal manipülasyon boyutlarıdır. Bu yedi boyut aşağıda özetlenmiştir;

1. Duyuşsal Anlatımcılık (DA): Duygusal durum ve tutumları sözel olmayan bir şekilde ifade edebilme becerisidir. Diğer bir deyişle, sözel olmayan mesajı göndermedeki genel beceriyi kastetmektedir. Bununla birlikte, bu boyut, hem bireyin hissettiği duygusal durumları spontan ve uygun bir şekilde ifade etme yeteneğini hem de kişiler arası yönelime ilişkin durum ve tutumları sözel olmayan bir şekilde ifade etme yeteneğini yansıtmaktadır. Duygusal anlatımcılık becerisi iyi olan bireyler canlı, hareketli ve duygusal boşalımı gerçekleştirmiş bir görünüm sergilerler. Kendi duygusal durumlarını iletebilme yetenekleri olduğundan başkalarını da

duygusal olarak etkileyerek cesaretlendirebilirler. Ancak, bu beceri boyutu iyi olan bireylerin duygusal kontrolleri yetersiz olabilir. Örnek; Sıklıkla yüksek sesle gülerim. Durgun geçen bir arkadaş toplantısını neşelendirebilirim.

2. Duyuşsal Duyarlılık (DD): Sözel olmayan mesajları ve özellikle duygu durumlarını alma ve çözümlemedeki genel beceri anlamına gelmektedir. Duygusal duyarlılık düzeyi yüksek olan bireyler, başkalarının sözel olmayan duygusal ipuçlarını gözlemlemede duyarlı ve dikkatlidirler. Duygusal mesajı hızlı ve etkili bir şekilde çözümleyebildiklerinden başkalarının duygusal durumlarından daha çok etkilenebilirler ve onların duygu durumlarını duygudaş bir şekilde yaşarlar. Örnek; İnsanları neyin mutlu ettiğini bilmekle ilgiliyim. Üzüntülü filmlerde bazen ağlarım.

3. Duyuşsal Kontrol (DK): Duygusal ve sözel olmayan göstergeleri düzenleme ve kontrol etme becerisidir. Duygusal kontrol düzeyi yüksek olan bireyler, iyi bir duygusal oyuncu gibidirler. Hissettikleri duygusal durumları maskelemek için birbiri ile zıt duygusal durumları kullanabilirler. Örneğin; üzüntülerini gizlemek için yapmacık, neşeli bir yüz ifadesine bürünebilirler ya da şaka yapıldığında hiçbir şeyleri yokmuş gibi uygun bir şekilde gülebilirler. Örnek; Gerçek duygularımı herhangi birisinden saklayabilirim. Kendimi bir an neşeli, hemen sonra üzgün gösterebilirim.

4. Sosyal Anlatımcılık (SA): Sosyal etkileşimde başkaları ile ilgilenme, sözel ifade ve konuşma becerisi anlamına gelmektedir. Sosyal anlatımcılık becerisi iyi olan bireyler, başkaları ile konuşmayı başlatma ve yönlendirme yeteneğine sahip olduklarından duygularını dışa vuran ve dost canlısı bir görünüm sergilerler. Genellikle spontan bir şekilde konuşabilmektedirler. Örnek; Genellikle diyalogları ilk başlatan ben olurum. Bir hikaye anlatırken konunun anlaşılması için genellikle pek çok el kol hareketi yaparım.

5. Sosyal Duyarlılık (SD): Sözel mesajı anlama, çözümleme, yorumlama yeteneği ve uygun sosyal davranışı düzenleyen normlara ilişkin genel bilgi anlamına gelmektedir. Sosyal duyarlılık düzeyi yüksek olan bireyler başkalarına karşı ilgili ve dikkatlidirler. İyi bir izleyici ve dinleyicidirler. Sosyal norm ve kurallara ilişkin bilgileri olduğundan kendi davranışlarının başkalarının davranışları ile uygunluğu ile aşırı bir şekilde ilgilenebilirler. Sosyal duyarlılık düzeyi aşırı derecede yüksek olan

bireyler, uygun sosyal davranış ile aşırı derecede ilgilenebilirler. Bu durum sosyal kaygıya neden olabilir ve bireyin sosyal etkileşime katılımını engelleyebilir. Örnek; Çevremdeki karamsar ruha sahip olanlardan büyük ölçüde etkilenirim. Bazen başkalarının bana söylediklerini sanki çok kişisel olarak alıyorum.

6. Sosyal Kontrol (SK): Sosyal rol oynama ve kendini ayarlama becerisidir. Sosyal kontrol beceri düzeyi yüksek olan bireyler sosyal olarak uyumlu ve kendilerine güvenlidirler. Çeşitli sosyal rolleri oynama becerisine sahiptirler ve sosyal duruma uygun davranma eğilimindedirler. Örnek; Her türlü insanla rahat ederim. Grup davranışlarını yönlendirmede genellikle çok başarılıyım.

7. Sosyal Manipülasyon (SM): Hem bir beceri hem de genel bir tutum olarak ele alınır. Bu beceriye sahip bireyler, sosyal ilişkilerde sonuçları değiştirmek için başkalarını manipüle etmenin veya bazı kişilere müdahale etmenin gerekli olduğuna inanırlar. Sosyal manipülasyon düzeyi yüksek kişiler, sosyal etkileşimin sonuçlarını istedikleri gibi değiştirme becerisine sahiptir ve bunu gerçekleştirmek için bazı durumlarda kendilerini feda edecek şekilde bile davranabilirler (örneğin, başka birini korumak için sorumluluğu veya suçu üstlenmek gibi)(Riggio, 1986).

Akkök (1996)'e göre sosyal beceriler altı grupta toplanmaktadır. Bunlar;

1. İlişkiyi Başlatma ve Sürdürme Becerileri (Temel Sosyal Beceriler): Dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtmak, başkalarını tanıtmak, iltifat etme.

2. Grupla Bir İş Yürütme Becerileri: Grupta iş bölümüne uyma, yönergeye uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma.

3. Duygulara Yönelik Beceriler: Kendi duygularını anlama, duygularını ifade etme, başkalarının duygularını anlama, karşı tarafın kızgınlığı ile başa çıkma, sevgiyi, iyi duyguları ifade etme, korku ile başa çıkma, kendini ödüllendirme.

4. Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkmaya Yönelik Beceriler: İzin isteme, paylaşma, başkalarına yardım etme, uzlaşma, kızgınlığını kontrol etme, hakkını koruma, savunma, alay etmeyle başa çıkma, kavgadan uzak durma.

5. Stres Durumuyla Başa Çıkma Becerileri: Başarısız olunan bir durumla başa çıkma, grup baskısıyla başa çıkma, utanılan bir durumla başa çıkma, yalnız bırakılma ile başa çıkma.

6. Problem Çözme ve Plan Yapma Becerileri: Ne yapacağına karar verme, sorunun nedenlerini araştırma, amaç oluşturma, bilgi toplama, karar verme, bir şeye yoğunlaşma.

Yukarıda bahsedilen yaklaşımlar ve tanımlar sosyal becerilerin her ne kadar farklı bir boyutunu vurguluyor olsa da, sosyal becerilerin insanlar arası ilişkilerde kullanılan çok boyutlu bir davranış biçimi olması, bu becerilerin öğretilabilir/öğrenilebilir davranışlar olması, duruma ve zamana özgü olması nedeniyle herhangi bir durumda değişebileceği üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Askeri ortama gelerek arkadaşlık ilişkilerinde zorluk çeken ve uyum sorunu yaşayan erbaş ve erler üzerinde yapılan bu çalışmada erbaş ve erlerin Sosyal Beceri Envanteri öntest cevapları alt ölçekler seviyesinde incelenerek erbaş ve erlerin sosyal davranışlarının diğer bireyler tarafından kabulü üzerine odaklandığı tespit edilmiş olup, ilgili literatürde buna uygun olarak “akran kabulü” tanımlarının yapıldığı görülmüştür.

Elliott ve Gresham (1993), literatürdeki sosyal beceri tanımlarını gruplandırırken akran kabulü tanımında, okulda veya yaşadığı toplulukta akranları tarafından kabul edilen ya da onlar arasında popüler olan çocukların ve ergenlerin yeterli sosyal beceriye sahip olduğunu belirtmiştir.

Gresham (1986)’a göre akran kabulü, hem sosyal yeterliliğin bir parçası hem de yeterli sosyal davranışların bir sonucudur. Akran kabulü, sosyal yeterlilik altında uyumsal davranış ve sosyal becerilerden ayrı bir boyut, aynı zamanda bu iki parçanın yeterli düzeyde olmasının sonucu olarak görülmektedir.

Bu yaklaşım sosyal becerileri, bireyin başkaları ile etkileşimde bulunabilme ve kendisi için önemli kişiler (ebeveynler ve diğer önemli kişiler gibi) arasındaki popülerliğini belirleyen sosyal davranışları ortaya koyabilme yeteneği olarak tanımlamaktadır.

Yukarıda açıklanan kavramlar değerlendirildiğinde konuyla ilgili olarak araştırmacıların çok çeşitli sosyal beceri tanımları ortaya koydukları, bunun nedeninin ise sosyal becerilerin nasıl ortaya çıktığına bağlı farklı görüşler olmasından kaynaklandığı, ayrıca sosyal becerilerin tanımlanmasının yanında araştırmacılar tarafından, sosyal becerilerin bileşenlerinin ve boyutlarının neler olduğu üzerinde de farklı görüşler ortaya koyulduğu görülmüştür.

Sosyal Beceri Eksikliği İle İlgili Kuramsal Görüşler

Günlük hayatta bireylerin sosyal becerileri sergilemeleri çevreleriyle olan ilişkilerini geliştirmelerine ve kendi içsel uyumlarının artmasına katkı sağlayacağı için oldukça önemlidir. Ancak kişilerarası ilişkilerde, her birey bu becerileri sergilemede yeterli derecede başarılı olamayabilir. Bu yetersizlik, bireylerin diğerleri ile olan ilişkilerinde olumsuzluklara, kendi içsel dünyalarında uyumsuzluklar yaşamalarına ve dolayısıyla mutsuz olmalarına neden olabilir. Sosyal becerileri sergilemedeki başarısızlık farklı nedenlere bağlı olabilmektedir.

Sosyal beceri üzerinde çalışmalar yapan Gresham (1986), sosyal beceri yetersizliklerini; ölçme, değerlendirme, tanı koyma, teşhis etme ve müdahale açılarından yararlı olması için, dört grup içinde sınıflandırmıştır. Bunlar;

1. Sosyal Beceri Yetersizliği:

Sosyal beceri yetersizliği, çocukların akranlarıyla uygun etkileşim sağlayabilmeleri için gerekli sosyal becerilere sahip olamamasından ya da beceri performansındaki kritik bir adımı bilmemesinden kaynaklanır. Beceri yetersizliğini belirtmek için bireyin daha önce o beceriyi kullanıp kullanmadığının araştırılması gerekmektedir. Eğer birey beceriyi daha önce hiç kullanmamışsa ya da hiç kullanmıyorsa, bireyin beceriyi kazanamadığı sonucuna varılabilir.

Örneğin, bir çocuk yaşlılarıyla nasıl işbirliği yapacağını bilmiyorsa, birlikte oynayamıyorsa, bu davranış çocuğun davranış repertuarında yoktur. Beceri yetersizlikleri, temel öğrenme sürecindeki ciddi eksikliklerden ya da beceriyi öğrenme fırsatı olmayışından kaynaklanmış olabilir. Sosyal beceri eksikliklerini gidermek için doğrudan öğretme, model olma, davranış provası gibi yöntemler kullanılmaktadır.

2. Sosyal Performans Yetersizliği:

Sosyal performans yetersizliği, bireyin beceriyi nasıl yapacağını bilmesi ancak bunu uygun zamanda uygulayamamasıdır. Sosyal performans yetersizliği olan birey bir beceriyi nasıl yapacağını bilir, bu beceri bireyin repertuarında vardır, ancak birey bu beceriyi yeterli sıklıkta ve uygun zamanlarda kullanmayabilir. Bir becerinin performans yetersizliği olup olmadığına karar verebilmek için bireyi gözlemek gerekir. Eğer birey beceriyi bir ortamda sergilemiyor ancak diğer bir ortamda kullanıyorsa ya da bireyin daha önceden o beceriyi sergilediği gözlenmişse, bu performans yetersizliği olarak kabul edilir. Örneğin, öğrenci gerekli durumlarda yardım istemeyi biliyor, ancak yaşlılarından istemiyorsa, bu beceriyi kazanmış olduğu ancak her ortamda kullanamadığı söylenebilir. Bu durumda birey kendine yeteri kadar güven duymamakta ya da çevrenin vereceği tepkiden endişe etmektedir. Sosyal performans yetersizliği, bireyin var olan sosyal becerisini kullanmaya ilişkin motivasyon eksikliğinden ya da o beceriyi ortaya koymak için gereken ortamlarla karşılaşma fırsatını bulamamasından ileri gelebilir. Sosyal performans öğretiminde, akranları tarafından kabul edilme, duruma bağlı sosyal pekiştirme gibi yöntemler kullanılmaktadır.

3. Özkontrol (Kendini Kontrol) Sosyal Beceri Yetersizliği:

Özkontrol (kendini kontrol) sosyal beceri yetersizlikleri, bireyin duygusal tepkilerindeki artış yüzünden herhangi bir sosyal beceriyi öğrenememesinden ortaya çıkmaktadır. Kaygı, korku, fobi ve içgüdüsellik nedeni gibi yoğun duygusal tepkiler bireyin beceriyi öğrenmesini engeller. Sosyal kaygısı yüksek olan birey akranlarıyla uygun etkileşimde bulunmayı

öğrenemeyebilir. Örneğin kaygı düzeyi yüksek bir öğrenci akranları arasında bulunmaktan kaçınır. Sosyal ortamlardan kaçınması onun var olan kaygı düzeyinin daha çok artmasına neden olur. Kızgınlık ve saldırganlık gibi duygusal tepkiler de bireyin akranları tarafından reddedilmesine neden olabilir. Akranları tarafından reddedilen bireylerin sosyal ortamlara girmeleri sınırlanmakta, sosyal ortamlarda gözlem yapma ve model alma fırsatı bulamayan bireylerin sosyal beceri yetersizliği söz konusu olmaktadır. Özkontrol sosyal beceri yetersizliğine ilişkin eğitimlerde, genellikle duygusal uyarıcıları azaltma teknikleri (duyarsızlaştırma veya taşma) ve kendini kontrol etme stratejileri (kendi kendine konuşma, kendini izleme ve kendini pekiştirme) gibi yöntemler kullanılmaktadır.

4. Özkontrol Sosyal Performans Yetersizlikleri:

Bireyin repertuarında kazanılmış olan sosyal becerilerin bulunduğu, ancak bu becerileri duygusal tepkilerindeki artış nedeniyle sergilemede güçlük çektiği zaman bu yetersizlikten söz edilebilir. Çocuk beceriyi nasıl sergileyeceğini öğrenmiştir ancak birey sosyal beceriyi sergilerken duygusal tepkilerindeki artış nedeniyle becerinin bazı kritik alt basamaklarını atlar. Örneğin, çocuk bir başka kişiyle konuşmayı başlatır, ancak sürdüremez. Göz kontağı kurma, uygun şekilde yaklaşma gibi bu becerinin alt basamaklarını gerçekleştiremez. Kısaca, bu durum becerinin öğrenci tarafından bilinmesine rağmen, beceriyi oluşturan alt basamakların birey tarafından yerine getirilememesidir. Özkontrol (kendini kontrol) beceri yetersizliğinde birey duygularındaki fazlalık nedeniyle bir beceriyi öğrenemezken, burada birey öğrendiği sosyal beceriyi duygularındaki fazlalık nedeniyle istenilir düzeyde gerçekleştiremez. Özkontrol sosyal performans yetersizliğine ilişkin eğitimlerde, uygun olmayan davranışın engellenmesi, uyarıcı kontrolü eğitimi ve uygun sosyal davranışın pekiştirilmesi gibi yöntemler kullanılmaktadır (Gresham, 1986).

Bu alanda çalışmalar yapan bir diğer araştırmacı olan Kelly (1982) de, sosyal becerileri sergilemedeki başarısızlık nedenlerini;

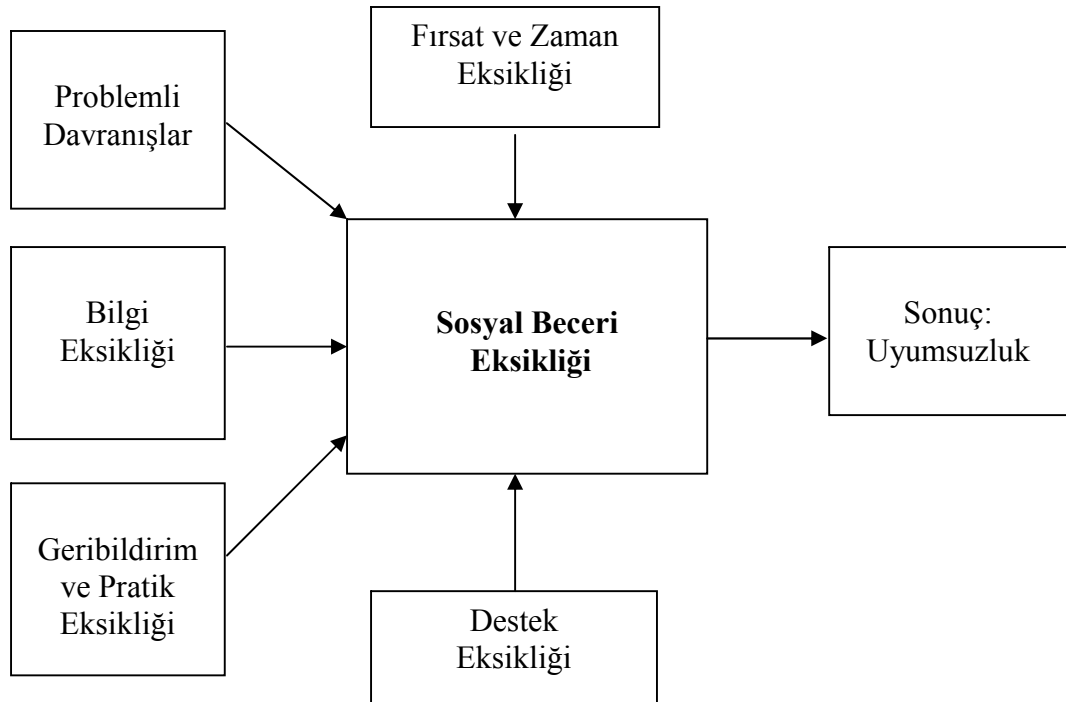
1. Davranış kazanımı veya öğrenilmesinin yetersizliği,

2. Belli durumlarda beceri kullanımının olmaması, yani bazı beceriler bazı ortamlarda sergilenirken, bazı durumlarda bu davranışın gösterilmesinde başarısızlık yaşanması,

3. Durumsal değişkenlerin pekiştirmeyi etkilemesi, yani bazı durumlarda sosyal beceri ödüllendirilirken, bazı durumlarda ödüllendirilmemesi olarak sıralamaktadır.

Gresham ve Elliott (1987) ise yaptıkları çalışmalarda, “sosyal beceri yetersizliklerinin bireyin çeşitli sosyal becerilere sahip olmamasından, sahip olup da uygun ortam veya durumlarda kullanamamalarından ortaya çıkmakta olduğunu” söyleyerek, “birey beceriyi uygun sosyal ortamda hiç kullanamıyorsa beceriyi kazanamamış olduğu düşünülebileceğini, bunun da öğrenme eksikliğinden kaynaklanabileceğini” belirtmişlerdir.

Yine Elliott ve Gresham (1993)’ın yaptığı bir diğer çalışmada çocukların sosyal beceri eksikliğine etki eden değişkenler Şekil 3’deki gibi şematize edilmiştir.

Şekil 3. Çocukların Sosyal Beceri Eksikliğine Etki Eden Değişkenler
(Elliott and Gresham, 1993:292)

1. Çoğu çocuğun sosyal beceri eksikliği sergilediğini, çünkü çocukların uygun sosyal davranışlar hakkında bilgi eksikliği olduğunu,
2. Çocukların sosyal beceri performans eksikliği sergilediklerini, çünkü çocukların yeni kazanılmış sosyal becerilerle ilgili yeterli pratiğe sahip olmadıklarını,
3. Bazı çocukların sosyal beceride yetersiz olmasının, onların sosyal davranışlarını sergilemede uygun fırsatların olmadığını,
4. Bazı çocukların düşük oranda sosyal beceri eksikliği sergilediğini, çünkü onların çevreden takviye edilmesinin, desteklenmesinin az olduğunu,
5. Çocukların sosyal becerileri yerine getirmede problemlili davranışlarının varlığından dolayı başarısız olduklarını söylemişlerdir.

Akkök (1996)'e göre bu nedenler; “çocuğun bir beceriyi, davranışı göstermekten korkması veya kaygı duyduğu için yapmaması olabileceği gibi, o beceriyi öğrenmek için yeterince fırsat elde edememiş olması da olabilmektedir.”

Patterson ve arkadaşları (2006) sosyal beceri eksikliğini üç şekilde sıralamışlardır;

1. Kazanılan şeylerin eksikliği; bireyin belli sosyal beceriler hakkında bilgi eksikliği vardır.
2. Performans eksikliği; bireyin repertuarında bulunur fakat uygulama safhasında hatalar yaşar.
3. İfade etme eksikliği; doğru sosyal davranış bireyin repertuarında bulunur, uygulamak ister fakat kaba ve özen gösterilmemiş halini uygular. Bu eksikliklerin kültürel farklardan, belli olmayan ve tutarsız beklentilerden, motivasyon eksikliğinden veya uygun davranışları uygulama fırsatını az bulmaktan kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

“Sosyal beceri eksikliğine müdahale için öğretme, model alma, tartışma, geribildirim, sosyal destek, ödevlendirme ve davranış provası gibi yöntemler kullanılmaktadır”(Spence, 1983).

Sosyal beceri eksikliği ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde genel olarak sosyal beceri yetersizliklerinin iki temel nedeni üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu nedenler;

1. Sosyal becerilerin kazanılamaması,
2. Belirli durumlarda sosyal becerilerin kullanılamamasıdır.

Bireylerin yeterli sosyal becerileri kazanamaması, kişiler arası ilişkilerinde ve çevreye uyum sağlamada başarısızlıklara yol açmakta olup, bireylerdeki sosyal beceri eksikliğinin nedeni ne olursa olsun, bu eksikliği giderebilmek için çeşitli sosyal beceri eğitimi programları hazırlanmakta ve uygulanmaktadır.

Sosyal Becerilerin Ölçülmesi İle İlgili Kuramsal Görüşler

Sosyal beceriler yönünden bireysel farklılıkları ölçme çalışmaları, Thorndike ve diğerlerinin sosyal zeka ile ilgili olan çalışmalarına kadar dayanmaktadır(Riggio, 1986).

“Bireyler hangi sosyal becerilere sahip olduklarının her zaman farkında değildir. Bu nedenle bu becerilerin ölçümünde bireylerin kendi sosyal becerilerini ortaya koyabilme özelliklerini geliştiren faktörlerin dikkate alınması gerekir. Bu durum, sosyal becerilerin ölçümünü güçleştiren bir faktör olmasına rağmen sosyal becerilerin ölçülmesi için çeşitli teknikler ve ölçekler geliştirilmiştir”(Yüksel, 2007:355).

Bacanlı (2005) sosyal becerinin veya becerilerin ölçülmesi için kullanılan teknikleri dört grupta açıklamıştır, bunlar;

1. Davranışsal Görüşme: Bireysel görüşme ve bu yolla kişinin geçmişi hakkında bilgi edinilmesini ifade eden bu yöntem için klinik yöntem ve vaka incelemesi terimleri de kullanılmaktadır. Bu yöntem daha çok sosyal fobi için uygundur.

2. Kendini Rapor Ölçümleri: Kişinin kendini rapor ettiği yöntemlerdir. Sosyal beceri, sosyal anksiyete, sosyal etkileşim veya iletişim becerileri, rasyonel düşünceler vb. için geliştirilen çeşitli ölçekler bu gruba girer. Yaygın olarak kullanılan tekniktir, çünkü hem uygulaması hem cevaplandırması hem de değerlendirmesi kolaydır. Ayrıca testlerin genel avantajlarının da eklenmesi gerekir.

3. Davranışsal Gözlem: Bu yöntem uzman, öğretmen, ana baba gibi değerlendirilecek olan kişiyi çeşitli ortam ve durumlarda gözleyebilen kişilerin kişi hakkındaki rapor ve yargılarını ifade eder. İkinci grupta kişi kendini rapor ederken, bu grupta kişiyi başkaları rapor eder. Genellikle yapılandırılmış rol testleri bu grupta yer alır. Kişi yapılandırılmış durumlara sokulur ve davranışları uzmanlarca gözlenir. Genellikle sosyal anksiyete ve sosyal fobi için uygun görünmektedir.

4. Diğer Teknikler: Bu grup, gruplandırılmayan tekniklerdir. İlk akla gelen teknik sosyometridir. Kişilerin sosyal çevrelerindeki yere bakılarak o kişinin sosyal becerisi hakkında bir yargıya varmak mümkündür. Kişinin belli bir süre boyunca tutacağı etkileşim kayıtları, gene o kişinin sosyal ilişkileri ve dolayısıyla sosyal becerisi hakkında kaynak teşkil edebilir(Bacanlı, 2005).

Bu alanda diğer bir araştırmacı olan McFall (1982) ise sosyal becerileri değerlendirmede kullanılan yöntemleri;

1. Kağıt ve kalemle kendini değerlendirme,
2. Davranışa göre rol oynama testi,
3. Yarı doğal performansın gözlenmesi,
4. Başkalarının gözlemlemesi, olarak açıklamıştır.

Chadsey-Rusch (1992) iş yaşamındaki sosyal becerilerin üç yaklaşımla ölçülmesinin uygun olduğunu belirtmektedir. Bunlar;

1. Kişinin sosyal davranışlarını başkalarının algılamaları ve yargılamaları sonucu yapılan değerlendirme.
2. Kişilerin sosyal amaçlarının ve algılarının belirlenmesi.

3. Kişinin sosyal davranış performansının belirlenmesidir.

Sosyal becerileri ölçmek için çeşitli araçlar geliştirilmiştir. Sosyal Beceri Envanteri, Sosyal Davranış Ölçeği, Sosyal Beceri Ölçeği gibi adlarla anılan bu ölçekler kullanışlı olmakla birlikte, akademik amaçlı kullanıma daha uygundur. “İlköğretim çağındaki çocuklar için sosyal becerileri öğrenme kritik bir dönem olduğundan kullanılacak ölçekler şunlardır; Sosyometri, Dereceleme Skalaları, Davranışsal Ölçümler”(Kuzgun, 2000).

Sosyal Beceri Eğitimi

Bireylerin birbirleriyle sağlıklı ve pozitif iletişim kurmalarında gerekli olan sosyal becerilerin eğitimle kazandırılabilceği bir gerçektir. Bu alanda araştırmalar yapan Gresham (1997) “Sosyal becerilerin öğretilbilir davranışlar olduğunu ve çoğu problemli yada engelli çocuğa uygun bir eğitim süreci ile kazandırılabilceğini” belirtmesi bu görüşü destekler niteliktedir.

Bu alanda çalışmalar yapan Cartladge ve Milburn (1983), çocuklara verilecek olan sosyal beceri öğretiminde göz önüne alınması gereken hususları şöyle açıklamıştır;

1. Çocuğun gelişim özelliklerinin dikkate alınması.

2. Çocuğun gelişimi için gerekli performanslarının belirlenmesi.

3. Çocuk için öncelikli becerilerin yer aldığı bir programın oluşturulması. Ayrıca hazırlanacak eğitim programında burada belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için “bir plan dâhilinde hareket edilmesi ve belli basamakların gerçekleştirilmesi” gerektiğini söylemişlerdir.

Çelik (2004) ise yaptığı çalışmada sosyal beceri eğitimindeki amacın bireylerin etkileşim becerilerini geliştirmek, içinde yaşadıkları çevreye uyum sağlamalarını kolaylaştırmak ve yaşam kalitelerini arttırmak olduğunu söylemiştir.

Diğer bir çalışmada Ladd ve Mize (1983), sosyal öğrenme yaklaşımını temel alan sosyal beceri eğitimi programlarını incelemişler ve bunların; öğretim, prova

yapma ve geri bildirim verme/pekiştireç kullanma olarak 3 temel süreci kapsadığını tespit etmişlerdir. Bunlar;

1. Öğretim, hem sözel hem de model olma yoluyla yapılabilir. Sözel öğretim de sosyal beceri tanımlanır ve sözel olarak nasıl yapması gerektiği açıklanır. Model olma yoluyla öğretim de ise canlı yada sembolik modeller tarafından sosyal beceri tanıtılır ve nasıl yapması gerektiği gösterilir.

2. Prova yapma kişinin sosyal beceri ile ilgili performansını arttırmada ve becerinin kalıcılığını sağlamada oldukça önemli bir süreçtir. Sosyal beceriler ve ilgili basamakları düşünmek, zihninde canlandırmak yada bizzat uygulamak prova sürecinde yer alır.

3. Gösterilen sosyal beceri ile ilgili geri bildirim verilmesi becerinin doğru olarak uygulanmasını, pekiştireçler ise sosyal becerilerin devamlılığını sağlamak açısından oldukça önemlidir.

“Çocukların çeşitli sosyal becerileri öğrenmeleri ve sosyal yeterlilik kazanmaları genellikle olgunlaşma ve rastlantısal öğrenme ile gerçekleşmektedir. Çocuklar, bu becerileri diğer yetişkinlerin davranışlarını gözlemleyerek, onları model alarak ve taklit ederek öğrenmektedirler. Anne ve babaların, öğretmenlerin pekiştirmesi ve bu becerileri kullandıkları zaman çevrelerinden olumlu sosyal tepkileri almalarıyla, çocuklar özel bir eğitime gerek kalmaksızın yaşadıkları kültüre uygun davranışları kazanmaktadır”(Çiftçi, 2001:23).

“Sosyal beceri eğitiminde amaç, bireylerin etkileşim becerilerini geliştirmek, içinde yaşadıkları çevreye uyum sağlamalarını kolaylaştırmak ve yaşam kalitelerini arttırmaktır.” Bireyler sosyal becerileri çeşitli nedenlerle öğrenememiş olabilirler. Bunlar, bireyin sosyal becerileri öğrenmek için “yeterince imkâna sahip olmaması ve bilmesine rağmen bazı durumlarda becerilerini göstermekten korkması” olabilir(Çelik, 2004).

Bu yaklaşımlardan hareketle araştırmacılar tarafından sosyal becerilerin bireylere kazandırılması amacıyla çeşitli sosyal beceri eğitim programları geliştirilip, uygulamaları yapılmıştır(Avcıoğlu, 2001; Sazak, 2003; Akfırat, 2004; Hasdemir, 2005; Çakır, 2006 vs.). Yapılan bu çalışmalarda genellikle sosyal beceri eğitiminin

öğrencilerin, ergenlerin sosyal becerilerini arttırmada, kendine güvenlerini arttırmada, kişiler arası ilişki kurmalarında vb. etkili olduğu bulunmuştur.

Sosyal Öğrenme Kuramı

Bireyin topluma ve sosyal yaşantılara karşı tepkilerinin biçimi, başkalarıyla nasıl iletişim kuracağı yaşam süresince kazandığı öğrenme deneyimleriyle ilişkilidir. Bu deneyimlerde bireye sunulan olanaklarla bireye sağlanan olumlu motivasyonlarla birlikte anne baba ve öğretmenlerinin yapacağı rehberlik faaliyetlerine bağlıdır. Bütün bu etmenler bireyin sosyal becerileri kazanarak sosyalleşmeyi öğrenmesini, grup içindeki yerini ve sosyal gelişimini etkiler.

Sosyal öğrenme kuramlarına göre de davranış, kişisel ve çevresel değişkenler arasındaki sürekli bir etkileşimin sonucudur. Çevresel koşullar öğrenme yoluyla davranışı şekillendirir, buna karşılık kişinin davranışı da çevreyi şekillendirir. Sosyal öğrenme kuramcıları davranışları belirlemede çevresel etmenler kadar bilincinde önemli bir rolünün olduğunu belirtirler. Sosyal öğrenme kuramı çevresel koşulların karşısında bireyin edilgen olmadığını, aksine bireyin düşünerek, plan yaparak, karşılaştırmalarda bulunarak, yorum ve değerlendirmeler yaparak tepkide bulunduğunu savunmaktadır (Can, 2000).

Sosyal öğrenme modeline göre birey, diğer bireylerin davranışlarını gözler ve sonra benzer koşullarda benzer bir biçimde davranarak davranışını sergiler. Bu modele göre pek çok sosyal davranış öğrenilir. Albert Bandura tarafından geliştirilen sosyal öğrenme kuramına göre öğrenme, modelden alma ya da gözleyerek gerçekleşmektedir. Bandura'nın sosyal bilişsel öğrenme kuramının dayandığı altı temel ilke vardır. Bunlar;

1. Karşılıklı Belirleyicilik: Bandura'ya göre, bireysel faktörler, bireyin davranışı ve çevre karşılıklı olarak birbirlerini etkilemekte ve bu etkileşimler bireyin sonraki davranışını belirlemektedir. Davranış çevreyi, çevre ise davranışı değiştirebilir.

2. Sembolleştirme Kapasitesi: İnsanoğlu, düşünme ve dili kullanma gücüne sahip olduğundan, geçmişini kafasında taşıyabilmekte, geleceği ise test edebilmektedir.

3. Öngörü Kapasitesi: İnsanlar, gelecekte başkalarının kendilerine nasıl davranacaklarını tahmin edebilmeli, hedeflerini belirleyebilmeli, geleceğini planlayabilmelidirler.

4. Dolaylı Öğrenme Kapasitesi: İnsanlar özellikle çocuklar, genellikle başkalarının davranışlarını ve davranışlarının sonuçlarını gözleyerek öğrenirler.

5. Öz Düzenleme Kapasitesi: İnsanlar, kendi davranışlarını kontrol edebilme yeteneğine sahiptirler. Elbette ki insanların davranışları, başkalarının gösterdikleri tepkilerden etkilenmektedir. Ancak yine de davranışlarından kendileri sorumludur.

6. Öz Yargılama Kapasitesi: İnsanlar kendileri hakkında düşünme, yargıda bulunma ve kendilerini yansıtırma kapasitesine sahiptirler(Akt:Çubukçu ve Gültekin, 2006).

Bandura gözlem öğrenmesinde dört önemli öge bulunduğunu ortaya koymuştur:

1. Dikkat: Öğrenmenin gerçekleşebilmesi için kişinin modele ve davranışına dikkat etmesi gerekir. Dolayısıyla modelin dikkat çekici olması yararlıdır. Statü ve çekicilikleri yüksek, becerikli ve yeterli olan, gözleyene benzeyen modeller dikkat çeker.

2. Hatırlama: Modelin davranışını tekrar edebilmek için kişi modelin davranışını hatırlayabilmelidir. Hatırlayamadığı davranışları tekrar edemez.

3. Uygulama: Bu aşamada kişi pratik uygulama yapar.

4. Güdüleme veya pekiştirme: Kişi yaptığı davranışın karşılığı olarak pekiştirilmeli ve teşvik edilmelidir. Yoksa tekrar etme ihtimali azalır(Bacanlı, 2002).

Sosyal Beceri Kazandırmada İzlenecek Aşamalar

Bu alanda çalışmalar yapan Yeşilyaprak (2003) öğrencilere kazandırılacak sosyal beceriler için izlenecek aşamaları şu şekilde açıklamıştır;

1. Öğrenciye olumlu yaklaşma ve eğitim etkileşiminin temel öğelerinin tanımlanması: Bu aşamada öğretici cezalandırıcı olmayan bir tavırla öğrenciyle bir başlangıç anlaşması yapar. Cezalandırıcı ve öğrenciyi suçlayıcı hiçbir ifade kullanılmamalıdır.

2. Uygunsuz davranışın tanımlanması: Öğretici uygunsuz davranışı öğrenciye ayrıntılı bir şekilde açıklar.

3. Uygun davranışın tanımlanması: Öğretici öğrenciye istenen veya uygun ve etkili davranışı tanımlar.

4. Uygun davranışın mantığı: Öğretici öğrenciye her iki tür davranışın ardından doğabilecek iyi ve kötü sonuçları açıklar. Gerçek dünyayla bağlantı kurulur, uzun süreli kazanç ve kayıplar vurgulanır.

5. İstenen davranışın modellenmesi: Öğretici, istenen ve tanımlanan sosyal davranışı yerine getirmenin iyi (ve bazen de olumsuz) örneklerini veya yollarını gösterir.

6. Öğrencinin uygulamasını isteme: Öğretici öğrenciden, istenen davranışları rol oynama durumunda oynamasını ister. Öğretici sahneyi geliştirir ve gerekli sosyal uyarıcıları, öğrencinin akranlarını, eklenebilecek yetişkinleri belirler.

7. Uygulama sırasında geribildirim: Öğreticinin performansına hem olumlu, hem olumsuz geri bildirim verilir. (Öğrencinin davranışının görsel-işitsel araçlarla kaydedilmesi ve tekrar seyrettirilerek veya dinlettirilerek tartışmak ta geri bildirim sağlama yöntemi olarak kullanılabilir.)

8. Ek uygulama: Gerek öğretici, gerekse öğrenci, yeni pratikler isteyebilir. Bu uygulamalarda yapılacak değişiklikler ve düzenlemeler belirlenir.

9. Başarıyı övme: Öğretici, katılım ve performans için öğrenciyi över.

10. Ev ödevi verme: Öğretici, öğrenciden öğrendiği davranışı başka kişilerle, başka ortamlarda ve başka zamanlarda uygulamasını ister(Yeşilyaprak, 2003).

II. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu kısmında önce sosyal beceri konusunda yurt dışında yapılan çalışmalara, daha sonra ise yurt içinde yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Sosyal Beceri Konusunda Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Sosyal beceri konusunda yurt dışında çok sayıda araştırma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar daha çok sosyal becerilerin öğretilmesine ve geliştirilmesine yönelik sosyal beceri eğitimi verme üzerine yoğunlaşmaktadır. Sosyal becerilerin empati, mutluluk, özsaygı, benlik, benlik saygısı ve denetim odağı ile ilişkisi konusunda da çalışmalar yapılmıştır. Araştırmanın bu bölümünde, konuyla ilgili yapılan çalışmalara kronolojik sıraya göre yer verilmiştir.

La Greca ve Santogrossi (1980) tarafından yapılan bir çalışmada, çocukların psikososyal gelişimlerine katkıda bulunmak amacıyla, yakınlarıyla ilişkilerini geliştirmeye yönelik sosyal beceri eğitim programı uygulamışlardır. Araştırma 15 erkek ve 15 kız çocuk üzerinde yürütülmüş olup, deney kontrol ve dikkat grupları oluşturulmuştur. Deney grubuna verilen sosyal beceri eğitimi sonucunda, verilen eğitimin etkili olduğu görülmüştür.

Haynes-Clements ve Avery (1984) tarafından yapılan bir çalışmada, çekingen bireyler için sosyal beceri eğitim programı geliştirilmiş ve bu programı 12 kişilik bir gruba 9 hafta boyunca uygulamışlardır. Eğitim öncesi ve sonrası deney ve kontrol grubuna Sosyal Kaygı, Bilişsel Kendini Değerlendirme ve Sosyal Ortamlarda Kendini Algılama Ölçekleri verilmiştir. Eğitim sonucunda sosyal kaygıda azalma, negatif değerlendirmede azalma ve sosyal ortamlarda kendini aktif olarak algılamada ise artma olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda, deney grubunun kontrol grubuna göre olumlu yönde, önemli derecede farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Kazdin, Matson ve Esveltd-Dawson (1984) tarafından yapılan bir araştırmada, davranışsal rol yapabilmenin sosyal becerilere etkisi incelenmiştir.

Araştırma, Western Psikiyatri Enstitüsünde tedavi gören 10 kız 28 erkek olmak üzere toplam 38 çocuk üzerinde yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, yaşça küçük olan çocukların büyüklere oranla daha uygun davranış içerisinde oldukları, IQ seviyesi yüksek olan çocukların daha az negatif davranış sergilediği, çocukların daha fazla göz teması kurduğu, yüz ifadesi kullandığı ve el kol hareketi yaptığı gözlemlenmiştir.

Van Dam-Baggen ve Kraaimat (1985) tarafından yapılan bir çalışmada, psikiyatri kliniğine sosyal kaygı nedeniyle başvuran, yatarak ya da ayakta tedavi gören 131 hasta arasından yaşları 17 ile 50 arasında olan 96 hastaya ulaşarak, deney grubuna seçmişlerdir. Denekleri seçmek amacıyla 131 hastaya Sosyal Kaygı Ölçeği, Atılganlık Ölçeği, Denetim Odağı Ölçekleri uygulanmıştır. Deney grubuna haftada bir kez 1,5 saatten oluşan 17 oturumluk bir sosyal beceri eğitim programı uygulanmıştır. Programın içeriğinde; gözleme, dinleme, geri bildirim alma verme ve göz teması kurma gibi sosyal becerilere yer verilmiştir. Ayrıca istekte bulunma ve isteği geri çevirme, iltifat etme ve alma, fikrini açıklayabilme, kendini yönetme becerileri, kendini gözleme, gerçekçi hedefler belirleyebilme, kendi standartlarını belirleyebilme, kendini ödüllendirme becerilerine yönelik etkinliklere yer verilmiştir. Yinelenmiş ölçümler için varyans analizinin kullanıldığı çalışmanın bulgularında, deney grubunun sosyal kaygı puanlarının kontrol grubuna göre azaldığı, sosyal beceri ve denetim odaklarında artış olduğu saptanmıştır.

Bockoven ve Morse (1986) tarafından yapılan bir araştırmada, kendine ve diğerlerine karşı anlayış geliştirme (DUSO) programının çocukların sosyal becerileri ve özsaygı düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmaya 7, 8 ve 9 yaşlarında 26 öğrenci katılmıştır. Deney ve kontrol grupları oluşturulmuş, veri analizi yapılmıştır. Veri analizinin başlıca amacı DUSO-R programının 1970 yılında çıkan orijinal DUSO programından daha ileriye geçip geçmediğini ortaya çıkarmaktır. Bu, DUSO-R programında yer alan çocukların benlik kavramı ve sosyal uyum puanlarının DUSO-R müfredatını işleyen çocukların puanlarıyla ve yapılandırılmış oyun ortamında yer alan deney grubundaki çocukların puanlarıyla karşılaştırarak yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, programa

katılan deney grubundaki öğrencilerin, sosyal beceri ve özsaygı düzeylerinin yükseldiği bulunmuştur.

Riggio, Tucker ve Coffaro (1989)'da yaptıkları bir çalışmada sosyal beceri ile empati arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma, lise mezunu 171 öğrenciyle yapılmış ve Empati Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularında, sosyal beceri ve empati arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sosyal Beceri Envanteri'nin Duyuşsal Duyarlılık ve Sosyal Duyarlılık alt ölçekleri ile empati arasında yine olumlu yönde bir ilişki görülmüştür.

Riggio, Throckmorton ve Depaola (1990) tarafından yapılan bir çalışmada özsaygı ve sosyal beceri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma, lise mezunu 121 gönüllü öğrenciden oluşan bir grupta yapılmıştır. Özsaygı Ölçeği, Sosyal Anksiyete Ölçeği ve Yalnızlık Ölçeğinin kullanıldığı bu çalışmada, sosyal beceri ile özsaygı arasında pozitif bir ilişki bulunurken; sosyal anksiyete, yalnızlık ve sosyal beceriler arasında negatif bir ilişki bulunmuştur.

Verduyn, Lord ve Forrest (1990) tarafından yapılan bir çalışmada, Oxford ortaokulunda öğrenim gören, yaşları 10-13 arasında değişen, davranışsal problemleri olan ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerine sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Deney ve kontrol grubunun oluşturulduğu araştırmada, deney grubundaki öğrencilere sekiz oturumluk sosyal beceri eğitim programı uygulanmıştır. Çocuklarda görülen değişiklikler öğretmenler, aileler ve kendini tanımlama araçları yoluyla ölçülmüştür. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin sosyal aktivitelerinde, yaş ve cinsiyetle bağlantılı olarak özsaygı düzeylerinde dikkate değer iyileşmeler olduğu bulunmuştur.

Argyle ve Luo (1990) yaptıkları bir araştırmada, 63 yetişkin üzerinde sosyal beceriler ve mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu anlamda mutluluk, dışadönüklük, nörotiklik, sosyal yeterlik ve iş birliği boyutları ölçülmüştür. Araştırma sonucunda sosyal yeterlilik ile dışadönük mutluluk arasında olumlu yönde ilişki olduğu, sosyal yeterlilik ile nörotiklik arasında ise olumsuz yönde ilişki olduğu bulunmuştur.

Jupp ve Griffiths (1990) tarafından yapılan bir çalışmada, sosyal beceri eğitiminin benlik saygısına etkisi incelenmiştir. Öntest-sontest kontrol gruplu desenin kullanıldığı bu çalışmada, eğitim yüksek okuluna devam eden, kız ve erkek öğrencilerden oluşan 30 kişi seçilmiştir. Öğrencilerden 20'si sosyometrik seçim ve öğretmen değerlendirmesine göre seçilmiştir. Diğer 10 öğrenci sosyal yönden oldukça yetersiz öğrenciler arasından seçilmiştir. Ayrıca benlik saygısını ölçmek amacıyla Piers-Harris Benlik Kavramı Ölçeği kullanılmıştır. Seçilen bu öğrenciler tesadüfî olarak iki deney ve bir kontrol grubundan oluşan 10'ar kişilik gruplara ayrılmıştır. Birinci gruba sosyal becerilerle ilgili grup tartışmalarının yer aldığı geleneksel grup tartışması, ikinci gruba ise sosyal yetersizlik hissedilen durumlarla ilgili rol oyunlarını içeren bir program uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise herhangi bir işlem uygulanmamıştır. Haftada 1,5 saatten oluşan 13 haftalık uygulama sonunda tekrar öğretmen gözlemleri ve benlik saygısı puanları değerlendirilmiştir. Tek yönlü varyans analizinin kullanıldığı araştırmanın bulgularında; rol oyununu içeren uygulamanın yapıldığı grupta ve geleneksel tartışma grubunda sosyal davranışlarda değişimler olduğu gözlenmiştir. Çalışmanın sonunda, rol oyunu grubundaki öğrencilerin benlik saygılarında olumlu yönde bir değişim olduğu saptanmıştır.

Bulkeley ve Cramer (1990) yaptıkları bir çalışmada, sosyal beceri eksikliği olan genç ergenlere sosyal beceri eğitimi vermişlerdir. Araştırma, yaşları 12 ile 13 arasında değişen 18 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Öğrenciler deney ve kontrol grubuna ayrılmış olup, deney grubuna sosyal beceri eğitimi uygulanmış kontrol grubuna ise herhangi bir eğitim verilmemiştir. Araştırma sonucunda deney grubundaki öğrencilerin puanlarında olumlu yönde artış olduğu bulunmuştur.

Vaughn ve Lancelotta (1990) tarafından yapılan bir çalışmada, az kabul edilmiş veya izole edilmiş öğrencilere sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Araştırmada iki deney grubu ve bir kontrol grubu oluşturulmuş olup, deney gruplarına haftada iki kez, 25 dakikalık süreyle, 18 oturum boyunca, sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Araştırma sonucunda deney grubuna uygulanan sosyal beceri eğitiminin anlamlı ve olumlu etkisi bulunmuştur.

Spirito, Hart, Overholser ve Halverson (1990) tarafından yapılan bir çalışmada, intihar girişiminde bulunan ergenlere psikiyatrik tanı almış ergenlerin sosyal beceri yetersizlikleri açısından karşılaştırmasını araştırmışlardır. Ergenlerin sosyal beceri düzeyini belirlemek amacıyla ölçme aracı olarak Matson Çocuklarda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (MESSY) kullanmışlardır. Çalışmada ayrıca depresyon ve sosyal beceri ilişkisine de bakılmıştır. Araştırma 41' i deney, 40'ı kontrol grubunda olmak üzere toplam 81 ergen üzerinde sürdürülmüştür. Araştırmanın bulguları, intihara eğilimli ergenler ile diğer ergenler arasında sosyal beceri düzeyleri bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Diğer yandan, bulgular ergenlerde depresyon ile sosyal beceri düzeyi arasında ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Parish ve Parish (1991) yaptıkları bir çalışmada çocukluk süresince ailedeki sosyal destek sistemlerinin ergenlerdeki benlik kavramı ve sosyal beceriye etkisini araştırmışlardır. Toplam 356 lise öğrencisinin gönüllü olarak seçildiği araştırmada, benlik kavramı ve sosyal becerilerle sosyal destek sistemi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ellias ve Clably (1992) tarafından bir sosyal bilincin gelişmesi ve sosyal sorunları çözme projesi geliştirilmiştir. Projenin uygulandığı New Jersey'deki okulların altıncı sınıflarındaki öğrenciler; öğretmen, arkadaş görüşleri ve okul sicilleri aracılığıyla projeye katılmayan öğrencilerle kıyaslanarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak; başkalarının duygularına karşı duyarlılıkta artış, davranışların sonuçlarını daha iyi anlama, kişiler arası durumları tartma ve uygun hareketleri planlama yeteneğinde artış, daha yüksek özsaygı, sosyalleşmeye yönelik daha açık davranışlar, arkadaşları tarafından yardım isteğiyle aranma, sosyal sorunları çözme ve sosyal bilinçte gelişme görülmüştür. Denekler liseye kadar izlenmiş ve eğitim alan grubun daha az itici, daha düzgün sosyal davranışlar, öğrenmeyi öğrenme becerilerinde artış, sınıf içinde ve dışında özdenetim, sosyal bilinç ve karar verme becerilerinde düzelme olduğu görülmüştür.

Chung ve Watkins (1995) yaptıkları bir çalışmada, Hong Kong'lu öğrencilerin ihtiyaçlarına göre uyarladıkları sosyal beceri eğitim programını ilkokula devam eden 60 öğrenciye 8 oturumluk bir süre boyunca uygulamışlardır. Sözel ve sözel olmayan becerileri, düşünceyi aktarma becerileri, davranışsal metotlar, problem çözme becerileri, gevşeme becerileri ve atılganlık becerilerinin kullanıldığı eğitim sonunda, uygulanan eğitimin yararlı olduğu ve öğrencilerin benlik saygılarını geliştirmede etkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca eğitim verilen öğrencilerin sosyal ilişkilerinde olumlu değişimler olduğu gözlenmiştir.

Ralph ve Hogan (1998) tarafından yapılan bir araştırmada, arkadaşlık ilişkilerinde güçlük yaşayan ergenler üzerinde çalışılmıştır. Çalışma grubu olarak Murdoch Üniversitesi psikoloji bölümüne arkadaşlık ilişkilerinde güçlük nedeniyle başvuran ergenlerden yaşları 11 ile 16 arasında değişen 18 ergen deney grubuna, 18 kişilik grup ise kontrol grubuna seçilmiştir. Ölçme aracı olarak Benlik Kavramı Ölçeği, Sosyal Kaçınma Ölçeği, Problem Çözme Becerisi Ölçeği kullanılmıştır. Arkadaş ilişkileri ile ilgili bilgi toplamak amacıyla değişik ortamlarda günlük gözlemler ve video kayıtları kullanılmıştır. Arkadaş ilişkilerinde güçlük yaşayan ergenlerin sosyal etkileşime girme profilleri belirlenmiştir. Ayrıca bu ergenlere bir hafta boyunca; her bir gün için evde, okulda ve dışarıda kimlerle etkileşimde olduklarını yazmaları istenmiş, kimlerle olan ilişkilerden hoşlandıklarını sıfır ve üç puan arasında değerlendirmeleri istenmiştir. Her bir etkileşim yüz yüze beş dakika içinde değerlendirilmiş ve her bir değerlendirme puanlanarak toplam etkileşim skoru belirlenmiştir. Deney grubuna haftada 1'er saatten oluşan 10 oturumluk arkadaşlık ilişkilerinde sosyal yeterliliği geliştirmek amaçlı bir program uygulanmıştır. Deney grubuna uygulanan program sonunda arkadaşlık ilişkilerinde olumlu gelişmeler ile benlik saygısı ve problem çözme beceri puanlarında artış saptanmıştır.

Newbery ve Lindsay (2003) sosyal beceri eğitiminin denetim odağı üzerindeki etkisini incelenmek amacıyla yaptıkları araştırmayı, ilköğretim beşinci ve sekizinci sınıfta öğrenim gören 40 öğrenci üzerinde yürütmüştür. Araştırmada, Sosyal Beceri Ölçeği ve Denetim Odağı Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda, sosyal beceri eğitimine katılan öğrencilerin içsel denetim odağının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

MacDonald, Chowdnury, Dabney, Wolpert ve Stein (2003) çocuklara verilecek olan sosyal beceri eğitiminin anne-baba ve öğretmen işbirliğiyle yapılması hususunu kapsayan çalışmalarını, yaşları 8 ile 11 arasında değişen 7 çocuk ve bunların aileleri ve öğretmenleriyle yapmıştır. Araştırmanın sonucunda, çocukların diğer çocukları anlamalarında, göz kontağı kurmalarında, dinlemelerinde, sohbet başlatmalarında ve onlara karşı sabırlı davranış sergilemelerinde gelişme olduğu bulunmuştur.

Webster-Stratton, Reid ve Hammond (2004) tarafından yapılan bir çalışmada aile eğitiminin, aile-öğretmen eğitiminin, çocuk eğitiminin, çocuk-öğretmen eğitiminin ve aile-çocuk-öğretmen eğitiminin verimliliğini araştırmışlardır. Araştırmayı, yaşları 4 ile 8 arasında değişen, davranış problemleri yaşayan 159 çocuk üzerinde yürütmüşlerdir. Araştırmanın sonucunda, çocukların evde daha az negatif davranışlarda bulundukları, akranlarıyla ilişkilerinin ve sosyal yeterliliklerinin geliştiği bulunmuştur.

Battalio ve Stephens (2005) tarafından yapılan bir araştırmada sosyal beceri eğitiminin öğretmen egzersizleri ve kavrama ile ilişkisi üzerinde çalışılmıştır. Araştırmada, ilkokul ve lisede öğretmenlik yapan, 118 özel eğitim öğretmeni üzerinde yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, davranışsal ihtiyaçları olan öğrenciler için sosyal beceri eğitiminin önemli ve gerekli bir etmen olduğu, sosyal beceri eğitimi için daha fazla vakit ayrılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bailey ve Ballard (2006) tarafından yapılan bir çalışmada genç erkek suçlulara sosyal beceri eğitimi verilerek; gençlerin sosyal normlara uygun, kabul edilebilir ve diğer insanlara zarar vermeyecek davranışlara sahip olması üzerinde çalışılmıştır. Araştırmaya yaşları 13 ile 15 arasında değişen 60 kişi katılmış olup, 20'şer kişilik 3 ayrı grup (2 deney grubu, 1 kontrol grubu) oluşturulmuştur. 5 ay süre ile sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Araştırma sonucunda, önemsenecek düzeyde verim alınamamış olmasına rağmen, gençlerin suç işleme oranında azalma

görüldüğü, ayrıca bir takım sosyal fobilerin üstesinden gelinmesinde katkı sağladığı bulunmuştur.

Segrin ve Taylor (2007) tarafından yapılan bir çalışmada sosyal becerilerin insan psikolojisi üzerindeki pozitif etkileri ve iyi bir ruh hali üzerindeki ilişkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma yaşları 18 ile 87 arasında değişen 703 yetişkin birey üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın sonucunda, sosyal becerilerin diğer insanlarla iyi ilişkiler kurmada etkili olduğu, diğer insanlarla kurulan iyi ilişkilerin yaşamdan tat alma, çevreden saygı görme ve mutluluk üzerinde olumlu etkisi olduğu bulunmuştur.

Bloom ve diğerleri (2007) tarafından yapılan bir araştırmada sosyal yeteneklilik ile okul başarısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma, ilkokula devam eden 99 erkek ve 40 kız olmak üzere toplam 139 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada, öğrencilerin sosyal yeteneğini ölçmek için Öğrenci, Öğretmen Veli Formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, sosyal yönleri güçlü olan çocukların okul başarısının da yüksek olduğu görülmüştür.

Yurtdışında yapılan araştırmalar incelendiğinde, çekingen bireyler için, sosyal kaygısı yüksek ergenler için, davranışsal problemlili çocuklar için, sosyal beceri eksikliği olan gençler için, az kabul edilmiş-izole edilmiş öğrenciler için, arkadaşlık ilişkisinde güçlük yaşayan ergenler için, intihar girişiminde bulunan ergenlerin sosyal beceri yetersizliğini gidermek için, aile ile birlikte verilen sosyal beceri eğitiminin etkisini ölçmek için, genç erkek suçluların topluma kazandırılması için uygulanan çeşitli sosyal beceri eğitim programlarının geliştirildiği; sosyal becerinin empati, öz saygı, mutluluk, benlik saygısı, denetim odağı, okul başarısı gibi çeşitli değişkenlerle ilişkisi üzerine çalışmalar yapıldığı görülmüştür.

Sosyal Beceri Konusunda Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de sosyal beceriler konusunda yapılan araştırmalar, daha çok sosyal beceri eğitimi uygulamaları üzerine odaklanmaktadır. Sosyal beceri eğitiminin yalnızlık düzeyine, utangaçlık düzeyine, sosyometrik statüye, kişiler

arası ilişkiye, cinsiyete, yaşa, öz kavramına, denetim odağına, öz saygıya, duygusal istismara etkisi üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Araştırmanın bu bölümünde, konuyla ilgili yapılan çalışmalara kronolojik sıraya göre yer verilmiştir.

Aydın (1985) tarafından yapılan bir çalışmada, çocuklarda öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimi ile arkadaş ilişkilerinde başarısızlık arasında bir bağlantının bulunup bulunmadığı ve öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimini ortadan kaldırmada, dolayısıyla arkadaş ilişkilerinde başarının arttırılmasında, sosyal beceri ve sosyal başarı eğitimlerinden hangisinin daha etkili olduğu incelenmiştir. Araştırmada dördüncü ve beşinci sınıflarda okuyan 233 kız ve 239 erkek olmak üzere toplam 472 denek kullanılmıştır. Eğitim sürecinin bitmesinden sonra uygulanan tekrar ölçümler, sonuncu ölçümlerle karşılaştırılarak aradaki farklılıklar araştırılmıştır. Sonuçlar sosyal beceri eğitiminin öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimini ortadan kaldırmada ve arkadaş ilişkilerinde başarıyı arttırmada, sosyal başarı eğitiminden daha etkili olduğunu göstermiştir.

Bacanlı (1990) tarafından yapılan ve kendini ayarlamanın çeşitli değişkenlerle ilişkisinin araştırıldığı çalışmada, çeşitli yükseköğretim programlarında okuyan öğrenciler arasında ve erkeklerle kızlar arasında kendini ayarlama açısından bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Kendini ayarlama ile sosyo-ekonomik düzey arasında pozitif yönde, manidar bir ilişki tespit edilmiştir. Kendini ayarlama ile yerleşim birimi arasında düşük ama yine pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur.

Altınoğlu-Dikmeer (1997) tarafından yapılan bir araştırmada, sosyal içedönük olan ergenlere verilecek grupla sosyal beceri eğitiminin onların içedönüklük düzeylerini azaltıp azaltmadığı incelenmiştir. Araştırmada, öntest-sontest kontrol gruplu bir model kullanılmıştır. Araştırma, SSK Ankara Eğitim Hastanesi Psikiyatri Kliniği Gençlik Ünitesi'ne çekingenlik, arkadaş edinememe veya arkadaş grupları içinde yer alamama, kendini ortaya koyamama, kendini ifade edememe gibi yakınmalar nedeniyle başvuranlar arasından seçilmiş 12 ergenle yürütülmüştür. Denekler başvuru sıralarına göre deney ve kontrol

gruplarına ayrılmıştır. Deneklerin sosyal içedönüklük düzeylerini belirlemek amacıyla Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri'nin Sosyal İçedönüklük Alt Ölçeği kullanılmıştır. Öntestlerin verilmesinden sonra, deney grubuna 12 hafta süreyle sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Kontrol grubu üzerinde bir işlem yapılmamıştır. Uygulama sonrasında her iki gruba son testler verilmiştir. Bulgular, sosyal beceri eğitiminin, gruba katılan ergenlerin sosyal içedönüklük düzeylerinde anlamlı bir azalma sağladığını göstermektedir.

Yüksel (1997) tarafından yapılan bir araştırmada, üniversite öğrencilerine verilen sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin sosyal beceri düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırma Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 66 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Bu öğrencilerden 33' ü deney, 33'ü kontrol grubuna alınmıştır. Öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini ölçmek amacıyla Sosyal Beceri Envanteri kullanılmış aynı zamanda ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması da yapılmıştır. Deney grubu haftada 1,5 saatlik olmak üzere dokuz haftalık bir beceri eğitime tabi tutulmuştur. Elde edilen bulgular, genel olarak sosyal beceri eğitiminin, öğrencilerin sosyal beceri düzeyini olumlu yönde etkilediği şeklindedir.

Çakıl (1998) tarafından yapılan bir araştırmada, grupla sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu amaçla 1996–1997 öğretim yılı bahar döneminde İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Biyoloji, Resim, Müzik Öğretmenliği, Eğitim Bilimleri Bölümü PDR ve EPÖ anabilim dallarına, devam eden öğrencilere UCLA Yalnızlık Ölçeği uygulanmıştır. Yalnızlık düzeyi yüksek ve bu çalışmaya katılmak isteyen gönüllü öğrenciler arasından 15'er kişilik iki deney ve iki kontrol grubu oluşturulmuştur. Deney gruplarına 12 hafta süre ile grupla sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Kontrol grubu üzerinde ise hiçbir işlem yapılmamıştır. Grupla sosyal beceri eğitimi sonunda ve onu izleyen üç aylık dönem sonrasında deney ve kontrol gruplarına UCLA Yalnızlık Ölçeği tekrar uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, grupla sosyal beceri eğitimi verilen deney grubundaki öğrencilerin yalnızlıklarında anlamlı düzeyde bir azalma olduğu ve bu azalmanın üç aylık izleme dönemi sonrasında da korunduğu gözlenirken,

kontrol grubundaki öğrencilerin yalnızlıklarında anlamlı düzeyde bir değişme olmadığı saptanmıştır.

Şahin (1999) tarafından yapılan bir çalışmada, yurtdışı yaşantısı geçiren ve geçirmeyen lise öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri karşılaştırılmıştır. Araştırma, 1997–1998 öğretim yılında Ankara il merkezindeki Anadolu liselerine devam eden, yurt dışı yaşantısı geçiren 215 öğrenci ile yurt dışı yaşantısı geçirmemiş 240 öğrenci olmak üzere toplam 455 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Veri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu ve Sosyal Beceri Envanteri kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda, yurtdışı yaşantısı geçiren öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırmada, yurtdışı yaşantısı geçiren öğrencilerin sınıf düzeyi, algıladıkları akademik başarı düzeyi ve ailenin gelir düzeyi bakımından sosyal becerilerin, yurtdışı yaşantısı geçirmeyen öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek çıktığı da bulunmuştur.

Hatipoğlu (1999) tarafından yapılan bir çalışmada, sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin algılanan sosyal beceri boyutlarına ve sosyometrik statülerine etkisi incelenmiştir. Araştırma iki aşamalı olarak yapılmış olup; birinci aşamada, Ankara ilindeki dört devlet ilköğretim okulunun altıncı ve yedinci sınıflarından seçilmiş 382 öğrenci, velileri ve öğretmenleri oluşturmuştur. Veriler Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği, Öğrenci-Öğretmen ve Veli Formları ile Sosyometrik Test kullanılarak toplanmıştır. İlk aşama sonucunda akademik, duygu, atılganlık ve çatışma yönetimi sosyal beceri boyutlarının öğrenciler, öğretmenler ve veliler tarafından ortak olarak algılanan boyutlar olduğu bulunmuş, ayrıca bazı sosyal beceriler ile öğrencilerin arkadaşları tarafından kabul görmesi arasında zayıf bir ilişki olduğunu göstermiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında sosyal beceri eğitimi programının etkililiği araştırılmak için 3x2, öntest-sontest kontrol gruplu deney deseni kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, Kruskal-Wallis H Test analizi, sosyal beceri eğitimi programının, sosyal becerisi yetersiz deneklere sosyal becerileri öğretmede ve sosyometrik statülerini arttırmada etkili bir yöntem olmadığı bulunmuştur.

Hamarta (2000) tarafından yapılan bir çalışmada, üniversite öğrencilerinin cinsiyet, sınıf, bölüm, yetişmiş olduğu yer, barınma türü gibi özlük niteliklerinin sosyal beceri ve yalnızlık düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırma, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Matematik, Biyoloji, Resim-İş ve İngilizce Eğitimi Bölümü birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinden seçilmiş 523 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak; sosyal beceri düzeyini ölçmek için Sosyal Beceri Envanteri, yalnızlık düzeyini ölçmek için UCLA Yalnızlık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; sosyal beceri düzeyinin cinsiyete göre değişmediği, yalnızlık düzeyinin cinsiyete göre değiştiği, eğitim bölümlerinin sosyal beceri düzeyi üzerinde etkili olduğu, yalnızlık düzeyine etkisi olmadığı, sınıf düzeyinin sosyal beceriyi etkilemediği, yalnızlık düzeyinde dördüncü sınıf öğrenciler arasında anlamlı derecede artış gösterdiği, yetişme yerinin sosyal beceri ve yalnızlık düzeyini etkilemediği, barınma yerinin sosyal beceri düzeyinde anlamlı etkisi olduğu, yalnızlık düzeyine etkisi olmadığı, sosyal beceri ile yalnızlık düzeyi arasında ters bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Uzamaz (2000) yaptığı deneysel bir çalışma ile sosyal beceri eğitiminin ergenlerin kişilerarası ilişkiler düzeyine etkisi olup olmadığını incelemiştir. Çalışma grubu Adana Ticaret Odası Anadolu Lisesi'ne devam eden dokuzuncu sınıf öğrencileri arasından, 28 kişilik gönüllü bir gruptan oluşmuştur. Öğrencilerin 14'ü deney grubuna, 14'ü ise kontrol grubuna alınmıştır. Araştırmada, verileri toplamak amacıyla Kişilerarası İlişkiler Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları, sosyal beceri eğitiminin ergenlerin kişilerarası ilişkiler düzeyini artırdığını ortaya çıkarmıştır.

Kara (2000) tarafından yapılan bir çalışmada özel ilköğretim okulları müdürlerinin sosyal beceri yeterlik düzeyleri incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul İl'i Avrupa yakasında bulunan 86 özel ilköğretim okulu müdürü oluşturmuştur. Araştırmada, verileri toplamak amacıyla Sosyal Beceri Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda özel ilköğretim okulu müdürlerinin orta düzeyde sosyal beceri yeterliklerine sahip olduğu bulunmuştur.

Kocayörük (2000) tarafından yapılan bir çalışmada ilköğretim öğrencilerinin sosyal becerilerini geliştirmede dramının etkisi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara Yasemin Karakaya İlköğretim okulunun altı, yedi ve sekizinci sınıfında öğrenim gören 160 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada, verileri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen Sosyal Beceri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda drama ile yapılan eğitim programının öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin gelişmesinde etkili olduğu bulunmuştur.

Balcı ve Kalkan (2001) tarafından yapılan bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin utangaçlık düzeyleri ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini, 1998–1999 öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören ve seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen 294 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri Sosyal Beceri Envanteri, utangaçlık düzeyleri Utangaçlık Ölçeği ile ölçülmüştür. Araştırma sonucunda öğrencilerin sosyal beceri ile utangaçlık düzeyi arasında ilişkinin önemli düzeyde olmadığı görülmüştür. Sosyal becerinin alt boyutlarından olan duyuşsal duyarlık ve sosyal anlatımcılık düzeyleri ile utangaçlık düzeyleri arasında da ilişki bulunmamıştır. Ancak duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal kontrol, sosyal duyarlık ve sosyal kontrol düzeyleri ile utangaçlık düzeyleri arasında ilişki bulunmuştur.

Çiftçi (2001) tarafından yapılan bir araştırmada bilişsel süreç yaklaşımına dayalı olarak hazırlanan sosyal beceri öğretim programının, zihinsel engelli öğrencilerin özür dileme, alay edilmeye başa çıkma ve uygun olmayan dokunmaktan kaçınma becerilerini kazanmalarındaki etkinliği incelenmiştir. Araştırma, Ankara Başkent Mesleki Eğitim Merkezine devam eden 9 zihinsel engelli öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Öğretmenlerinin gözlemlerine dayanarak Sosyal Beceri Kontrol Listesi doldurtulmuş ve zihinsel engelli öğrencilerin gereksinim duydukları üç öncelikli sosyal beceri ve bu becerilerde yetersizliği olan öğrenciler tespit edilmiştir. Öğretim etkililiğini belirlemede, denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Geliştirilen öğretim planı haftada 3 gün uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, bilişsel süreç yaklaşımına

dayalı olarak hazırlanmış olan sosyal beceri öğretim programının, zihinsel engelli öğrencilerin hedef sosyal becerileri öğrenmelerinde ve genelleyebilmelerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Avcıoğlu (2001) tarafından yapılan bir araştırmada işitme engelli çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesinde işbirlikçi öğrenme yaklaşımı ile sunulan öğretim programının etkinliği incelenmiştir. Araştırma, Ankara Tevfik İleri İlköğretim okulunun özel eğitim sınıfına devam eden 9 öğrenci ile normal sınıflara devam eden ve işitme engelli olmayan 27 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Özel eğitim sınıf öğretmenlerinin gözlemlerine dayanarak Sosyal Beceriler Değerlendirme Ölçeği doldurtulmuş ve işitme engelli öğrencilerin gereksinim duydukları üç öncelikli sosyal beceri ve bu becerilerde yetersizliği olan öğrenciler tespit edilmiştir. Öğretim etkililiğini belirlemede, denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Geliştirilen öğretim planı haftada 3 gün 40’ar dakikalık oturumlarla uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, işbirlikçi öğrenme yöntemi doğrultusunda geliştirilmiş olan sosyal beceri öğretim planının, işitme engelli öğrencilerin hedef sosyal becerileri öğrenmelerinde ve genelleyebilmelerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Arı (2001) tarafından yapılan bir araştırmada bazı değişkenlerin üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri ve karar verme stratejileri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma, Konya-Selçuk Üniversitesinin farklı fakültelerinin birinci ve dördüncü sınıflarında öğrenim gören 486 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada, öğrencilerin ben durumlarını ölçmek için Ben Durumları Ölçeği, sosyal beceri düzeylerini ölçmek için Kendini Tanımlama Envanteri ve karar verme stratejilerini ölçmek için Karar Stratejileri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, üniversite öğrencilerinin sosyal beceri alt ölçek puanlarının baskın ben durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur.

Atılgan (2001) tarafından yapılan bir araştırmada, okulöncesi eğitim alan ve almayan öğrencilerin farklı değişkenler açısından sosyal beceri özelliklerinin karşılaştırılması incelenmiştir. Araştırma, Konya ilindeki resmi ve özel okullarda

okuyan 251 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada, öğrencilerin sosyal beceri özelliklerini belirlemek için Sosyal Beceri Özellikleri listesi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, okulöncesi eğitim alan ve almayan öğrencilerin sosyal beceri özellikleri arasında anlamlı bir fark olduğu, özel ve resmi okullara devam etmelerine göre, anne ve baba eğitim durumuna göre, başarı durumuna göre ve cinsiyet değişkenine göre sosyal beceri özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur.

Erdoğan (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, ilköğretim II. kademe öğrencilerinde sosyal becerilerin sosyo - ekonomik düzey, cinsiyet ve yaş ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma, Ankara ilindeki 3 resmi ilköğretim okulunun altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarında öğrenim görmekte olan 526 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada, Matson Çocuklarda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (MESSY) kullanılmış aynı zamanda ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması da yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, öğrencilerin olumsuz sosyal davranışlarının yaş ilerledikçe azaldığı görülmüştür. Üst sosyo - ekonomik düzeydeki kız öğrencilerin olumlu sosyal davranış düzeylerinin, alt sosyo - ekonomik düzeydeki kız öğrencilere nazaran daha yüksek olduğu görülmüştür. Erkeklerde sosyo- ekonomik düzeyin, olumlu sosyal davranışlar üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür.

Altunbaş (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin sosyal destek düzeylerinin bazı kişisel özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma, 2001–2002 eğitim-öğretim yılında Anadolu, Ankara, Hacettepe ve Uludağ Üniversitelerinde öğrenim gören 454 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada öğrencilerin sosyal destek düzeylerini belirlemek için Aile ve Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve sosyal beceri düzeylerini belirlemek için Sosyal Beceri Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, yüksek düzeyde sosyal becerilere sahip öğrencilerin düşük ve orta düzeyde sosyal beceriye sahip olan öğrencilere göre, aileden ve arkadaşlarından daha fazla sosyal destek algılamışlardır.

Deniz (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin karar verme stratejileri ve sosyal beceri düzeylerinin TA-baskın ben durumları ve bazı özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi ele alınmıştır. Araştırma, Konya-Selçuk Üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim gören 486 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Öğrencilerin ben durumları Ben Durumları Ölçeği, sosyal beceri düzeyleri Kendini Tanımlama Envanteri, karar verme stratejileri ise Karar Stratejileri Ölçeği ile ölçülmüştür. Araştırmanın sonucunda, üniversite öğrencilerinin sosyal beceri duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık, sosyal duyarlık ve sosyal kontrol alt ölçek puanlarının baskın ben durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı, kız öğrencilerin duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal duyarlılık, sosyal kontrol ve sosyal beceri toplam puanları erkek öğrencilerin puanlarından yüksek olduğu, erkek öğrencilerin duyuşsal kontrol puanlarının kız öğrencilerin puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin bağımsız karar verme ve mantıklı karar verme stratejisi ile sosyal beceri düzeyleri arasında aynı yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Cerrahoğlu (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin öz kavramı düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırma, 2000–2001 eğitim-öğretim yılında Samsun il merkezindeki 30 Ağustos İlköğretim Okulunda okuyan yedinci sınıf öğrencilerinden 14 kişilik deney ve 14 kişilik kontrol grubu olmak üzere toplam 28 öğrenci ile yapılmıştır. Araştırmanın deseni, kontrollü öntest-sontest modele dayalı deneysel bir çalışmadır. Öğrencilerin öz kavramı düzeylerini belirlemek için Piers-Harris'in Çocuklar İçin Öz-Kavramı Ölçeği kullanılmıştır. Deney grubundaki öğrencilere 10 hafta boyunca haftada bir saat sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Araştırmanın sonucunda sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin öz kavramı düzeylerine olumlu yönde bir etkisi olduğu görülmüştür.

Odacı, Kalkan, Balcı ve Yılmaz (2003) tarafından yapılan bir çalışmada, sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin denetim odağı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma, Samsun il merkezindeki resmi bir ilköğretim

okulunun dördüncü ve beşinci sınıflarına devam eden 32 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmada verilerin toplanabilmesi amacıyla Denetim Odağı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin denetim odağı düzeylerine olumlu yönde bir etkisi olduğu bulunmuştur.

Baş (2003) tarafından yapılan bir çalışmada, ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıftaki öğrencilerin sosyal becerileri ve okul uyumu ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma, 2000-2001 eğitim-öğretim yılında İzmir ilindeki altı ilköğretim okulunun dördüncü ve beşinci sınıflarına devam eden 365 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmada verilerin toplanabilmesi amacıyla Walker-McConnel Sosyal Yeterlik ve Okul Uyum Ölçeği, Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği ve Sosyometri Testi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumları ile depresyon puanları arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu; öğrencilerin sosyal beceri ve okul uyumlarının, sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet, anne-baba birliktelik durumu ve kardeş sıralamasına göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur.

Özlek (2003) tarafından yapılan bir araştırmada, lise öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri, utangaçlık, problem çözme, sınıf düzeyi ve sosyo-ekonomik değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırma, Ankara il merkezindeki dört resmi genel lisenin dokuzuncu, onuncu ve onbirinci sınıflarında eğitim gören 361 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada, öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri Kendini Tanımlama Envanteri, utangaçlık düzeyleri Utangaçlık Ölçeği ve problem çözme düzeyleri Problem Çözme Envanteri kullanılarak belirlenmiştir. Sonuçta, sosyal beceri düzeyinin en önemli yordayıcısının problem çözme olduğu bunu ikinci önemli yordayıcı olarak utangaçlık değişkeninin izlediği bulunmuştur. Ayrıca sosyo-ekonomik düzey ve sınıf düzeyi değişkenlerinin sosyal becerinin yordayıcıları olmadıkları bulunmuştur.

Sazak (2003) tarafından yapılan bir araştırmada, zihin engelli birey için hazırlanan akran aracılı sosyal beceri öğretim programının etkililiği incelenmiştir. Araştırma, Bolu il merkezindeki bir ilköğretim okulunda birinci sınıfa devam eden iki öğrenci ve özel eğitim sınıfına devam eden bir öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmacı tarafından geliştirilen öğretim programı, haftada üç gün 30’ar dakikalık oturumlar olarak uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda akran aracılı sosyal beceri öğretim programının, kendini tanıtmaya, yardım isteme, bilgi isteme ve paylaşma becerilerinin kazandırılmasında etkili olduğu bulunmuştur.

Kara (2003) tarafından yapılan bir araştırmada, öğretmen ve öğrencilerin sosyal beceri algılarına etki eden faktörler incelenmiştir. Araştırma, 2001–2002 eğitim yılında Adana il merkezindeki ilköğretim okullarında dördüncü ve beşinci sınıfta görev yapan, 86 sınıf öğretmeni ve 344 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın nicel yönünde öğretmen ve öğrencilere algılarına göre Sosyal Beceri Değerlendirme Formu doldurtulmuş, nitel yönünde ise 9 sınıf öğretmeni ve 13 öğrenci ile yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Araştırma sonucunda, sınıf öğretmenlerinin algılamalarına göre sahip oldukları sosyal becerilerin; yaş, cinsiyet, öğrenim derecesi, kıdem, okuttukları sınıf düzeyi, devlet okulu veya özel okulda çalışma durumu değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediği; öğrencilerin algılamalarına göre sahip oldukları sosyal becerilerin ise yaş, cinsiyet, devlet okulu veya özel okula gitme durumu, anne-baba eğitim durumu, sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği; öğretmen ve öğrencilerin sahip oldukları sosyal beceriler arasında anlamlı bir fark olmadığı; öğretmen ve öğrenci algılamalarına göre sosyal becerilerin kazandırılmasını etkileyen faktörlerin; öğretmen, aile, arkadaşlar, televizyon, kitaplar, okul alanı, bireysel ve toplu etkinlikler, sosyal bilgiler-fen bilgisi ve türkçe dersi olduğu bulunmuştur.

Kalkan ve Sardoğan (2003) tarafından yapılan bir araştırmada, insan ilişkileri becerilerine dayalı bir eğitim programının grup üyelerinin sosyal beceri düzeylerine olan etkisi incelenmiştir. Araştırmada, 35’er kişilik deney ve kontrol grubu oluşturularak, deney grubuna 9 hafta süre ile haftada 1 ders saati

sosyal beceri eğitimi programı uygulanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının verilen eğitim öncesi ve sonrası puanlarının karşılaştırılması amacıyla Sosyal Beceri Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, deney grubunda yer alan üyelerin sosyal beceri düzeylerinde artma olduğu, sosyal duyarlılık ve sosyal kontrol alt ölçeklerinde ise etkili bir artış olmadığı bulunmuştur.

Yukay (2003) tarafından yapılan bir araştırmada, ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerine yönelik sosyal beceri programının değerlendirilmesi incelenmiştir. Araştırma, İstanbul İl merkezindeki bir ilköğretim okulunun üçüncü sınıfında eğitim gören 30 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada, 15'er kişilik deney ve kontrol grubu oluşturularak, deney grubuna 9 hafta süre ile haftada 1 ders saati sosyal beceri eğitimi programı uygulanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının verilen eğitim öncesi ve sonrası puanlarının karşılaştırılması amacıyla Okul Sosyal Davranış Ölçekleri ve Piers-Harris'in Çocuklar İçin Öz-Kavramı Ölçeği kullanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarının seçildiği sınıflara Sosyometri ve Okul Davranış Ölçekleri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, deney grubunda yer alan öğrencilerin sosyal yeterlilik puanlarında anlamlı düzeyde artma olduğu, olumsuz sosyal davranış puanlarında anlamlı düzeyde azalma olduğu, benlik algısında ve sosyometri derecelemesinde artma olduğu bulunmuştur.

Akfırat (2004) tarafından yapılan bir araştırmada, yaratıcı drama yöntemi ile hazırlanan sosyal beceri eğitimi programının işitme engellilerin sosyal becerilerinin gelişimine etkisi incelenmiştir. Araştırma, Ankara İl'inde Kemal Yurtbilir İşitme Engelliler Okulunun dördüncü, beşinci ve altıncı sınıfa devam eden 20 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada verilerin toplanabilmesi için Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, yaratıcı drama yöntemi ile hazırlanan sosyal beceri eğitimi programının, işitme engelli çocukların genel olarak sosyal becerilerinin gelişmesinde önemli bir faktör olduğu bulunmuştur.

Avşar (2004) tarafından yapılan bir araştırmada, beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sosyal beceri düzeyleri incelenmiştir. Araştırma, 2001-2002 öğretim yılında Bursa ilinde görev yapan 311 öğretmen üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada

verilerin toplanabilmesi için Sosyal Beceri Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin envanterin tümünden ve ayrı ayrı alt ölçeklerinden aldıkları puanların cinsiyet, medeni durum, mesleki deneyim ve yaş grubuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

Çelik (2004) tarafından yapılan bir araştırmada, ilköğretim okulu yöneticilerinin sosyal beceri yeterlilikleri incelenmiştir. Araştırma, Bolu İl'inde görev yapan 140 okul yöneticisi üzerinde yapılmıştır. Araştırmada verilerin toplanabilmesi için Kendini Tanımlama Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, ilköğretim okulu yöneticilerinin sosyal beceri yeterliliklerinin envanterin tümünden ve ayrı ayrı alt ölçeklerinden orta düzeyde oldukları, bayanların sosyal beceri yeterlik düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Özbek (2004) tarafından yapılan bir araştırmada, ilköğretim II. kademe öğrencilerinin sosyal becerilerini algılama düzeyleri incelenmiştir. Araştırma, 2003-2004 eğitim-öğretim döneminde İstanbul İl'i Anadolu yakasındaki resmi ve özel ilköğretim okullarının II. kademesinde öğrenim gören 360 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmada verilerin toplanabilmesi için araştırmacı tarafından geliştirilen Özbek-Aydın Sosyal Beceri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin, cinsiyete, okudukları sınıfa, annelerinin eğitim durumuna ve kardeş sayılarına göre farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Akkuş (2005) tarafından yapılan bir araştırmada, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerinin öz saygı ve denetim odağı ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma 2003–2004 öğretim yılında Ankara İl merkezinde yer alan 6 ilköğretim okulunun beşinci sınıfında eğitim gören 460 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmada verilerin toplanabilmesi için Kişisel Bilgi Formu, Matson Çocuklarda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği, Coopersmith Özsaygı Envanteri ve Nowickistrickland Denetim Odağı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda kızların olumlu sosyal davranışlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu, olumlu sosyal davranışlar ile anne-baba eğitim durumu ve gelir durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu, olumlu sosyal davranışlar ile özsaygı düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif, olumsuz sosyal davranışlarla anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğu,

olumlu sosyal davranışlar ile denetim odağı düzeyi arasında anlamlı ve negatif, olumsuz sosyal davranışlarla anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Kozanoğlu-Kocameşe (2005) tarafından yapılan bir araştırmada, zihinsel engelli çocukların okul içi olumsuz sosyal davranışlarını azaltmaya yönelik sosyal beceri eğitimi programı hazırlanarak etkililiği incelenmiştir. Araştırma, İstanbul-Şişli Saadet İlköğretim Okulunda okuyan ve Mesleki Eğitim Merkezinde öğrenim gören 12 ile 16 yaş arası zihinsel engelli 15 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmada verilerin toplanabilmesi için öğretmenlerin gözlemlerine dayanarak Okul Sosyal Davranış Ölçeği kullanılmıştır. Bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı ve doğrudan öğretim yöntemlerini içeren sosyal beceri eğitimi programı 11 hafta boyunca, haftada 2 ders saati uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, zihinsel engelli öğrencilerin sosyal davranışlarında istendik değişikliklerin meydana geldiği, olumsuz sosyal davranışlarda azalma olduğu, sosyal yeterlilik düzeylerinde iyileşme olduğu bulunmuştur.

Hasdemir (2005) tarafından yapılan bir araştırmada, sosyal beceri eğitiminin lise öğrencilerinin utangaçlık düzeyine etkisi incelenmiştir. Araştırma 2004–2005 öğretim yılında Ankara İl’indeki Etimesgut Lisesi dokuzuncu sınıf öğrencilerinden 22 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Verilerin toplanabilmesi amacıyla Utangaçlık Ölçeği kullanılmıştır. Deney grubuna 10 hafta süre ile 90 dakikalık bilişsel-davranışçı yaklaşımı temel alan sosyal beceri eğitimi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, deney grubunda yer alan öğrencilerin utangaçlık düzeylerinde anlamlı düzeyde bir azalma olduğu bulunmuştur.

Çakır (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, zihinsel engelli öğrencilere doğrudan öğretim yaklaşımıyla sosyal beceri öğretiminin etkililiği incelenmiştir. Araştırma 2004–2005 öğretim yılında Ankara İl’indeki Milli Piyango Başkent İş Okulunda öğrenim gören 3 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Verilerin toplanabilmesi amacıyla Telefonla Konuşma Beceri Ölçü Aracı kullanılmıştır. Öğrencilere doğrudan öğretim yaklaşımıyla hazırlanan telefonda konuşma sosyal beceri öğretimi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda 3 öğrencinin de bu beceriyi kazandıkları ve sürdürdükleri görülmüştür.

Vural (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisi incelenmiştir. Araştırma anaokuluna devam eden 6 yaş grubu 40 çocuk ve ailesi üzerinde yapılmıştır. Araştırmada, Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği, Okul Öncesi Öğrencileri İçin Psikolojik Gözlem Formu, Aile Katılım Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, aile katımlı sosyal beceri eğitimi programı uygulanan grupta ailelerde ve çocuklarda kontrol grubuna göre anlamlı derecede artış olduğu tespit edilmiştir.

Şahin (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, ebeveyn eğitiminin ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırma, ilköğretim üçüncü sınıfta öğrenim gören çocuğu olan 29 ebeveyn üzerinde yapılmıştır. Araştırmada Sosyal Beceri Derecelendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu kullanılmıştır. İki deney ve bir kontrol grubu oluşturularak, deney gruplarına araştırmaca tarafından geliştirilen ebeveyn eğitimi 10 hafta süre ile uygulanmıştır. Araştırma sonucunda babaların dahil olduğu ebeveyn eğitiminin, çocukların öz denetimlerinin ve toplam sosyal becerilerinin üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu göstermiştir.

Karakuş (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, ergenlerde algılanan duygusal istismar ile sosyal beceri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma İstanbul İl'inde ilköğretim ikinci kademedede okuyan, 12 ile 14 yaş arasındaki 425 ergen öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Anne/Genç İlişkileri Ölçeği, Algılanan Öğretmen Davranışları Ölçeği ve Matson Çocuklarda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ergenlerin sosyal beceri düzeyleri olan olumlu ve olumsuz sosyal davranışlarının, algılanan duygusal istismar seviyeleriyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Dicle (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri, duygusal zeka düzeyleri ve bazı kişisel özelliklerine göre incelenmiştir. Araştırma 2004-2005 öğretim yılında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 684 öğrenci üzerinde

yürütülmüştür. Araştırmada öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini belirlemek için Sosyal Beceri Envanteri, duygusal zeka düzeylerini belirlemek için Duygusal Zeka Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri ile duygusal zeka düzeyleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Çilingir (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, fen lisesi ile genel lise öğrencilerinin sosyal becerileri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması incelenmiştir. Araştırma, Trabzon İl'indeki Yomra Fen Lisesi ve Trabzon Lisesinde 2002-2003 eğitim-öğretim döneminde öğrenim gören 400 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada, Sosyal Beceri Envanteri ve Problem Çözme Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, fen lisesi öğrencileri ile genel lise öğrencilerinin problem çözme becerileri arasında farklılaşma gözlenmemiş olup, sosyal becerilerinde duyuşsal anlatımcılık, duyuşsal kontrol, sosyal anlatımcılık ve sosyal kontrol alt ölçek boyutları arasında farklılaşma gözlenmemiştir. Lise öğrencilerinin cinsiyet farklılığı ve sosyo-ekonomik durumuna göre sosyal becerilerinde fark olduğu tespit edilmiştir.

Ekinci (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, ilköğretim okulu yöneticilerinin sosyal beceri düzeylerine göre öğretmenlerin iş doyumu ve iş stresinin karşılaştırılması incelenmiştir. Araştırma Adıyaman İlinde görev yapan 205 öğretmen üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada Sosyal Beceri Envanteri, İş Doyumu Ölçeği ve İş Stresi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda yöneticilerin sosyal beceri düzeylerine göre, öğretmenlerin hem iş stresi hem de iş doyum düzeylerinin anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir.

Çubukçu ve Gültekin (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, ilköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler incelenmiştir. Araştırma Eskişehir İl merkezinde yer alan 10 ilköğretim okulunda görevli 438 öğretmen üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen Sosyal Beceri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceri alanları hakkında ilköğretim öğretmenlerinin branşlarına göre farklılık göstermekte olduğu, ilişkiyi başlatma ve sürdürme

becerileri, grupla iş yapma becerileri, plan yapma ve problem çözme becerileri, özdenetimini koruma becerileri, stres durumu ile başa çıkma becerileri ve duygulara yönelik becerilerin öncelikli kazanılması gereken beceriler olduğu tespit edilmiştir.

Yıldırım (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, sosyal beceri eğitiminin lise ikinci sınıf öğrencilerinin utangaçlık düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırma 2005–2006 eğitim öğretim yılında Kırşehir İlindeki Yusuf Sıdık Demir Anadolu Lisesi onuncu sınıfında okuyan 24 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada, öğrencilerin utangaçlık düzeylerini ölçmek için Utangaçlık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, sosyal beceri eğitiminin gruba katılan öğrencilerin utangaçlık düzeylerinde anlamlı bir azalma sağladığı bulunmuştur.

Seven (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, 6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma Muş İlindeki 4 okulun anasınıfında okuyan 110 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Cassidy Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri ve Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi Temel Eğitim Öğretmen Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, bağlanma güvenliğiyle sosyal beceriler arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişki olduğu; cinsiyet, anne-baba öğrenim durumu ile sosyal beceri düzeyi arasında anlamlı fark olmadığı; sosyo-ekonomik düzeyle sosyal beceri arasında anlamlı fark olduğu; bağlanma ile cinsiyet arasında anlamlı fark olmadığı bulunmuştur.

Kalafat (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin beden memnuniyeti düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişki karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde lisans düzeyinde eğitim gören 1054 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmada Sosyal Beceri Anketi ile Beden Bölgelerinden ve Özelliklerinden Memnuniyet Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, beden memnuniyetinin erkeklerde daha fazla olduğu, kızların sosyal beceri düzeylerinin genelde daha yüksek olduğu; beden memnuniyet düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur.

Kozanoğlu (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, utangaçlıkla baş edebilme sosyal beceri eğitim programının ergenlerin utangaçlık düzeylerine etkisi incelenmiştir. Araştırma Adana ilindeki Çağrıbey Lisesi onuncu sınıfında eğitim gören 30 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmada öğrencilerinin utangaçlık düzeylerini ölçmek için Utangaçlık Ölçeği kullanılmıştır. Deney grubuna 10 hafta süre ile haftada 1 saat sosyal beceri eğitimi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, sosyal beceri eğitimi programının deney grubunun utangaçlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur.

Yurtiçinde yapılan araştırmalar incelendiğinde, sosyal içe dönük ergenler için, üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyini gidermek için, ergenlerin kişiler arası ilişkilerine etkisi için, zihinsel ve işitme engelli öğrencilerin beceri düzeyini arttırmak için, utangaçlıkla baş etmek için uygulanan çeşitli sosyal beceri eğitim programlarının geliştirildiği; sosyal becerinin utangaçlık, sosyometrik statü, cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, TA-baskın ben durumu, öz saygı, denetim odağı, problem çözme düzeyi, öz kavramı, bağlanma durumu, duygusal zeka, okul uyumu, depresyon düzeyi gibi çeşitli değişkenlerle ilişkisi üzerine çalışmalar yapıldığı görülmüştür.

Ayrıca kendini ayarlamanın çeşitli değişkenlerle ilişkisi üzerine, öğretmen ve öğrencilerin sosyal becerilerine etki eden faktörler üzerine, özel ilköğretim okulu yöneticilerinin, beden eğitimi öğretmenlerinin sosyal beceri düzeylerinin belirlenmesi amacıyla, okul öncesi verilen sosyal beceri eğitimi programlarının etkisinin incelendiği çeşitli araştırmalar da yapılmıştır.

Yapılan tüm bu çalışmalar bireyin topluma uyum sağlaması, sağlıklı iletişim kurabilmesi ve sosyal olarak destekleyici ilişkiler geliştirebilmesinin bir belirleyicisi olarak sosyal becerilerin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Özellikle çalışmaların sonucunda sosyal beceri eğitimi programlarının bireylerin sosyal beceri düzeylerini arttırması bunu destekler niteliktedir.

Sosyal becerilerin uygulanması, insan ilişkilerinde etkili bir sosyal etkileşim kurabilmenin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bireyler bu becerilerde yetkinlik kazandıkları sürece, sosyal etkileşimlerindeki performanslarında da artış olacaktır. Sonuç olarak bireyler öğrenmiş oldukları bu sosyal becerileri hayatına davranış olarak yansıttıklarında hem mesleki, akademik ve sosyal-duygusal problemlerle başa çıkmada hem de çevresindeki diğer bireylerle etkileşimlerinde başarılı olacak ve sosyal anlamda yeterliliğe ulaşacaklardır.

Diğer taraftan bugüne kadar sosyal beceri eğitimiyle ilgili yapılan çalışmalardan hiçbirinde erbaş ve erlere yönelik bir araştırmaya rastlanmamış olması bu çalışma için güdüleyici bir durum olmuştur. Bu araştırmada sosyal becerilerinin yetersiz olması nedeniyle uyum sorunu yaşayan ve kişiler arası ilişkilerde güçlük çeken erbaş ve erlerin, sosyal beceri eğitimi programı yoluyla sosyal beceri düzeylerini arttırmak hedeflenmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama tekniği, deney grubuna verilen sosyal beceri eğitim programı, veri toplama aracı, veri toplama aracının puanlanması, veri toplama aracının geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, veri toplama aracının Türkçe'ye uyarlanması, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler açıklanmıştır.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada sosyal becerilerin; sözlü ve sözsüz iletişim becerileri, ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri, atılganlık, duyguları anlama ve ifade etme boyutlarına yönelik düzenlen grup uygulamasının, erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeylerine etkisi sınanmıştır.

Sosyal beceri eğitiminin erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeylerine etkisinin incelendiği bu araştırma; kontrol gruplu, öntest ve sontest modeline dayalı deneysel bir çalışmadır.

Araştırmada deney grubuna, kışladaki/birlikteki rehberlik ve danışma merkezinin danışma odasında, dokuz hafta süre ile haftada bir buçuk saatlik sosyal beceri eğitimi programı araştırmacı tarafından uygulanmış olup, kontrol grubuna herhangi bir uygulama yapılmamıştır.

Araştırmada yer alan deney ve kontrol grubuna, sosyal beceri eğitimi öncesi ve sonrasında öntest-sontest ölçümleri yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırma, Türk Silahlı Kuvvetleri emrinde görev yapan 217 erbaş ve er üzerinde yürütülmüştür. Sosyal Beceri Envanteri uygulanan erbaş ve erlerin öntest sonrasında envanterden elde ettikleri toplam puanlar sıralanmış, envanterden düşük

puan alan ve il merkezinde yer alan birliklerde görevli 32 erbaş ve er çalışma grubu olarak seçilmiştir.

Çalışma grubuna seçilen erbaş ve erler 16'şar kişilik deney ve kontrol grubuna ayrılmış; deney grubuna envanterden 203 puan ile 254 puan alan erbaş ve erlerden, kontrol grubuna ise envanterden 210 puan ile 255 puan alan erbaş ve erlerden seçilmiştir. Deney ve kontrol grubuna seçim yapılırken, araştırmacı tarafından erbaş ve erlerin sabıka durumu ve güvenlik kayıtları incelenmiş olup, bu gibi erbaş ve erler gruplara dahil edilmemiştir.

Deney ve kontrol grubunda yer alan erbaş ve erlerin eğitim durumu Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

Deney ve Kontrol Grubu Erbaş ve Erlerin Eğitim Durumu

Grup Adı	Eğitim Durumu	Kişi Sayısı	Grup Adı	Eğitim Durumu	Kişi Sayısı
Deney Grubu (n=16)	İlkokul Mezunu	10	Kontrol Grubu (n=16)	İlkokul Mezunu	6
	Ortaokul Mezunu	2		Ortaokul Mezunu	7
	Lise Mezunu	3		Lise Mezunu	3
	Yüksekokul Mezunu	1		Yüksekokul Mezunu	-

Tablo 1'de görüldüğü gibi deney grubunda yer alan 16 erbaş ve erin 10 tanesi ilkokul mezunudur, bu sayı grubun %63'üne tekabül etmektedir. Ortaokul mezunu erbaş ve er sayısı 2 olup grubun %12'sine, lise mezunu olan 3 kişi grubun %19'una, yüksekokul mezunu olan 1 kişi ise grubun %6'sına tekabül etmektedir.

Kontrol grubunda yer alan 16 erbaş ve erin 6 tanesi ilkokul mezunu olup, bu sayı grubun %38'ine, ortaokul mezunu 7 kişi %44'üne, lise mezunu 3 kişi ise grubun %18'ine tekabül etmektedir.

Sosyal beceri eğitimi ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 2006/329 sayılı, “İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı” konulu kararıyla 2006/2007 eğitim öğretim yılından itibaren uygulamaya girmiştir. Araştırmaya katılan erbaş ve erlerin 1986 yılında doğdukları göz önüne alındığında; 1993 yılında ilkokul, 1998 yılında ortaokul ve 2001 yılında lise öğretimine başladıkları düşünülerek, erbaş ve erlerin eğitim öğretim süreçleri içerisinde sosyal becerileri kazandırmaya yönelik ders almadıkları değerlendirilmektedir.

Deney ve kontrol grubuna seçilen erbaş ve erlerin sosyal becerilerinin ne düzeyde olduğu Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Deney ve Kontrol Grubu Erbaş ve Erlerin Sosyal Beceri Envanteri
Öntest Puanları

Gruplar	n	$\bar{X}$	ss	t değeri	p
Deney Grubu	16	237.31	15.80	1.13	.266
Kontrol Grubu	16	242.87	11.64		

Tablo 2’de görüldüğü gibi; deney grubunda yer alan erbaş ve erlerin öntest puan ortalamalarının 237.31, kontrol grubunda yer alan erbaş ve erlerin öntest puan ortalamalarının 242.87 olduğu görülmektedir. Öntest puanları arasında anlamlı fark olmadığı bulunmuştur($p>.05$).

Bu kapsamda ilgili literatür taranarak Türkiye’de yapılan çalışmalarda Sosyal Beceri Envanteri’nden elde edilen puanlar incelenmiştir. Yapılan araştırmalarda seçilen evrenin nitelikleri bu çalışmada çalışma grubu olarak kullanılan erbaş ve erlerin niteliklerini her ne kadar tam olarak karşılamasa da, araştırmaya katılan erbaş ve erlerin öntest puanlarının genel olarak düşük seviyede olduğu görülmektedir.

Sosyal Beceri Eğitimi Programı

Erbaş ve erlere uygulanacak olan sosyal beceri eğitimi programı için öncelikle ülkemizde daha önce yapılan çalışmalar (Türkçe literatür) incelenmiş, çeşitli teorik temellere dayandırılarak hazırlanan ve farklı yaş gruplarının sosyal becerilerini geliştirmeyi hedef alan programlar olduğu görülmüştür. Hazırlanan bu sosyal beceri eğitimi programlarının incelenmesi sonucunda; erbaş ve erlere yönelik olarak geliştirilen bir program bulunamamış olması ve hazırlanan eğitim programlarının daha çok sivil popülasyon içermesi nedeniyle, araştırmacı tarafından erbaş ve erler için sosyal beceri eğitimi programı hazırlanmıştır.

Hazırlanan sosyal beceri eğitimi programında, sosyal öğrenme kuramı ve akılcı, duygusal ve davranışsal yaklaşım temel alınmıştır. Sosyal beceri eğitimi programı hazırlanırken bu yaklaşımların temel alınmasında, sosyal becerilerin öğrenilerek kazanılabilen davranışlar olması ve kişinin beceriyi bilmesine rağmen topluluk önünde küçük düşecek bir davranışta bulunacağı düşüncesi ile gerçekleştirememesi (akılcı olmayan düşünceler) etkili olmuştur. Bu eğitim programı, akılcı olmayan düşüncelerin farkına varma, akılcı olmayan düşüncelerin giderilmesi ve sosyal becerilerin geliştirilmesi olarak üç temel basamakta ele alınmaktadır. Her bir basamakta amaçlara ulaşmak için bilgi verme, rol oynama, davranışın prova edilmesi, ev ödevi ve geri bildirim tekniklerine yer verilmiştir.

Araştırmada hazırlanan sosyal beceri eğitimi programı modeli, Akkök (1996)'ün İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi, Yüksel (1997)'in Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyine Etkisi, Erkan (2002)'in Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri, Yüksel (2004)'in Sosyal Beceri Envanteri El Kitabı, Bacanlı (2005)'nin Sosyal Beceri Eğitimi, Erkan (2005-2007)'in Deneysel Olarak Sınanmış Grupla Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları I-III, adlı eserler temel alınarak hazırlanmıştır.

Erbaş ve erlere verilecek olan sosyal beceri eğitimi programı geliştirilirken ayrıca deney grubuna katılacak erbaş ve erlerin Nisan 2006 ayı içerisinde birliklerine katıldıkları ve eğitim programı verilirken ortalama oniki aylık asker oldukları dikkate

alınmış olup, erbaş ve erlerin öntest sonrasında aldıkları puanlar ile alt ölçeklere verdiği cevaplar incelenmiş ve şu hedefler geliştirilmiştir;

1. Akılcı olmayan düşünceleri teşhis etme.
2. Duygu ve düşünceleri ifade etme deneyimi kazandırma.
3. Başkalarının ifade ettiği duygu ve düşüncelere karşı duyarlı olma deneyimi kazandırma.
4. İnsanlarla ilişki kurmayı öğretme.

Tespit edilen eksiklikler; sosyal beceriyi ortaya koyma yetersizliği, kendi kendini kontrol etme yetersizliği ve sosyal beceri yetersizliği olarak belirlenmiş olup, uygulanan eğitimde bunlara yönelik bir çalışma yapılmıştır. Belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi erbaş ve erlerin şu becerileri ve davranışları kazanmalarıyla sağlanmış olacaktır;

1. Rasyonel olmayan düşünce ve inanışların farkına varabilme.
2. Kişiler arası ilişkilerde ilişkiyi başlatabilme ve sürdürebilme.
3. Kişiler arası ilişkilerde hoşça giden ya da gitmeyen düşünce ve duyguları sözel olarak ifade edebilme.
4. Kişiler arası ilişkilerde hoşça giden ya da gitmeyen düşünce ve duyguları sözel olmayan yollarla ifade edebilme.
5. Kişiler arası ilişkilerde kendisine sözel ve sözel olmayan yollarla gönderilen mesajların farkına varabilme.
6. Kişiler arası ilişkilerde başkalarına dikkat göstererek, onların sözel, vücut hareketleri, mimikler veya yüz hareketleriyle anlatmaya çalıştıklarını tam olarak anlayabilme.
7. Başkalarına geri bildirim verebilme, kendini onun yerine koyabilme.
8. Çekingenliğini yenip atılgan davranış gösterebilme.

Hazırlanan sosyal beceri eğitim programı ile istenmeyen davranışların giderilerek istendik davranış ve becerilerin kazandırılması amaçlanmış olup böylece erbaş ve erlerin değişme-düzelme yönünde desteği kazanılarak, becerilerin günlük hayatında kullanılabilirliğinin artması hedeflenmiştir.

Erbaş ve erlere dokuz hafta süre ile uygulanacak olan sosyal beceri eğitimi programı genel olarak; açıklama yapma, modelleme, pratik yaptırma, geri bildirim alma, tartışma ortamı hazırlama ve ödev verme aşamalarından hazırlanmış olup grup süreci aşağıda açıklandığı gibidir:

Birinci Hafta : Grup lideri ve grup üyelerinin kendini tanıtmaları, grup lideri tarafından grup kurallarının açıklanması, grup üyelerine grup süreci hakkında özet bilgi verilmesi, niçin burada olunduğu ve amacın ne olduğu üzerine açıklama yapma ve oturumlarla ilgili karşılıklı münazara yapma. Sürecin sonlandırılması.

İkinci Hafta : Kişilik, Şahsiyet, Benlik, Karakter, Huy, Mizaç vb. tanımların yapılması, her insanın farklı kişilik özelliklerine sahip olduğunun anlatılması, Fiziksel kişilik, Sosyal kişilik, Psikolojik ve Moral benlik kavramlarının açıklanması, grup üyelerinin bu doğrultuda kendilerini ayrı ayrı ifade etmelerinin sağlanması, benzer özellikteki ve farklı özellikteki insanların olduğunun ifade edilmesi. Sürecin sonlandırılması.

Üçüncü Hafta : Sözlü iletişim yollarının irdelenmesi, grup üyelerinin ayrı ayrı hazırlıksız bir konu üzerine konuşma yapmaları, konuşan grup üyesinin diğerleri tarafından değerlendirilmesi, övme ve destekleme çalışmaları. Sürecin sonlandırılması.

Dördüncü Hafta : Sözsüz iletişim yollarının irdelenmesi, beden dili, yüz ifadeleri, vücut duruşu, sözel olmayan mesajları alma, anlama, geri bildirim yapma ve grup üyeleriyle etkinlik yapma. Sürecin sonlandırılması.

Beşinci Hafta : Anlatılanı anlama, konu üzerine yoğunlaşma, değerlendirme, katım yapma, geri bildirimde bulunma, istekli grup üyelerinin sözlü ve sözsüz iletişimde bulunması ve diğer grup üyelerinin ifade edilen konu üzerinde münazara yapması. İletişim engelleri, eksik anlama, anlamadığını sormama, sorarsam hakir

görülürüm korkusu, bilmediği şeyi söyleme, kültürel ve ekonomik durum farkının iletişime etkisi, yanlış kelime kullanımından doğan iletişim kopuklukları ve grup üyelerinin benzer yaşantılarını grupla paylaşması. Sürecin sonlandırılması.

Altıncı Hafta : İlişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri, kendini tanıtmaya, gruba katılma, yönergeye uyma, etkin dinleme, konuşmayı başlatma-devam ettirme, soru sorma, teşekkür etme, özür dileme, iltifat etme ve ikna etme. Atılma / atılma olmayan davranışlar, saldırgan davranışlara örnekler yapılması, grup üyelerinin benzer yaşantılarını anlatması ve hareket tarzı konusunda münazara yapma. Sürecin sonlandırılması.

Yedinci Hafta : Öfkelenme, kızma, üzülmeye, sinirlenme, sevinme, mutlu olma, korkma vb. duyguların açıklanması, grup üyelerinin duygularını anlaması, duygularını ifade etmesi, duygularıyla başa çıkabilmesi. Benzer yaşantıların grupla paylaşılması. Sürecin sonlandırılması.

Sekizinci Hafta : Bireysel haklar ve görevler. Hayır diyebilme yeterliği, grup üyelerinin konu üzerine benzer yaşantılarını anlatması ve karşılıklı münazara yapılması. Sürecin sonlandırılması.

Dokuzuncu Hafta : Grup sürecinde yaşananları özetleme, grup üyelerinin yaşadıklarını ifade etmesi, kazanılan davranışların bugüne ve yarına getireceği güzellikler, sevgi bombardımanı. Sürecin sonlandırılması.

Dokuz haftalık uygulama sonunda deney ve kontrol gruplarına Sosyal Beceri Envanteri tekrar uygulanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada, erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeylerini ölçmek için Riggio (1986) tarafından geliştirilen ve Yüksel (1997) tarafından Türkçe'ye uyarlanarak geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları yapılan Sosyal Beceri Envanteri (Social Skills Inventory) kullanılmıştır. Aracın bu çalışmada kullanılabilmesi için gerekli olan izin Yüksel'den alınmıştır.

Sosyal Beceri Envanteri (EK-I)

Sosyal Beceri Envanteri (Social Skills Inventory), Riggio (1986) tarafından geliştirilmiş, 90 maddeden ve 6 alt ölçekten oluşan kendini değerlendirme türü bir ölçme aracıdır.

Sosyal Beceri Envanteri; psikolojik danışma ve terapi alanında, aile çalışmalarında, yönetim ve liderlik eğitimlerinde, personel seçiminde ve ruh sağlığı alanlarında kullanılabilmektedir. Sosyal becerileri genel olarak bir bütün olarak ölçebilme özelliği aracın kullanım alanını arttırmaktadır.

Ölçek, 1997 yılında Yüksel tarafından Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Sosyal Beceri Envanteri; Duyuşsal Anlatımcılık, Duyuşsal Duyarlık, Duyuşsal Kontrol, Sosyal Anlatımcılık, Sosyal Duyarlık ve Sosyal Kontrol alt ölçeklerinden oluşmaktadır.

Sosyal Beceri Envanterinin Puanlanması

Sosyal Beceri Envanteri 90 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. Her bir alt ölçek 15 maddeden oluşmaktadır. Ölçeği yanıtlayan birey her soru için (1) Hiç benim gibi değil, (2) Biraz benim gibi, (3) Benim gibi, (4) Oldukça benim gibi, (5) Tamamen benim gibi şeklindeki seçeneklerden birisini işaretlemektedir. Puanlamada her maddeye 1-5 arasında bir puan verilmektedir. Cevap anahtarında en düşük puan 1, en yüksek puan ise 5 dir.

Bir kişi envanterin bütününden en düşük 90 puan, en yüksek ise 450 puan alabilecektir. Alt ölçeklerde ise en düşük 15 puan, en yüksek 75 puan alabilecektir.

Sosyal Beceri Envanteri'nden elde edilen puanlar 'Ham Puan'lardır. Ham puanlar bireyin ölçülen nitelikler yönünden durumunun ne olduğu hakkında açık bir anlam vermezler. Bireyin aldığı puan bir referans gruba göre karşılaştırıldığı zaman, bir anlam kazanır. Bu nedenle bireyin puanının benzer bir grubun puanları içinde nerelere düştüğünün bilinmesi gerekir(Yüksel, 2004).

Orijinal Envanterin Güvenirlik Çalışması

Sosyal Beceri Envanteri'nin güvenilirliğini bulmak için testin tekrarı ve iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Testin tekrarı yöntemi ile elde edilen güvenilirlik katsayısı $r = .94$ olarak bulunmuştur. Alt ölçeklerden elde edilen güvenilirlik katsayıları ise .81 ile .96 arasında değişmektedir. Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının hesaplanmasında ise alt ölçek puanı güvenilirlik katsayıları $r = .62$ ile .87 arasında bulunmuştur(Riggio, 1986).

Orijinal Envanterin Geçerlik Çalışması

Sosyal Beceri Envanterinin geçerlik çalışmaları Riggio (1986) tarafından yapılmıştır. Sosyal Beceri Envanteri ile Kendini Ayarlama Ölçeği (SMS) puanları arasında .34 , Duyuşsal İletişim Testi (ACT) puanları arasında .64, Sözel Olmayan Duyarlık Profili (PONS) arasında .12 , Bem Cinsel Rol Envanteri Kadınlık ve Erkeklik Ölçekleri arasında BSRI- Masch için .41, BSRI-Fem için ise .45, Toplum ve Özel Benlik Bilinci (Pub SC ve Pri-SC) ölçek puanları arasında Toplum Benlik Bilinci için .22, Özel Benlik Bilinci için ise .21 ve Sosyal Kaygı Ölçek (Sos Anx) puanları arasında -.41 korelasyon katsayıları elde edilmiştir (Riggio, 1986).

Sosyal Beceri Envanterinin Türkçe'ye Uyarlanma Çalışması

Sosyal Beceri Envanterinin Türkçe'ye uyarlama çalışması Yüksel (1997) tarafından yapılmıştır. İlk aşamada İngilizce'yi kullanma deneyimi olan Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında uzman üç kişi tarafından ayrı ayrı yapılmıştır. Daha sonra alandan ve İngilizce'yi kullanma deneyimi olan kişiler tarafından Türkçe çevirisinin orijinal İngilizce metne eş değerliliği kabul edilmiştir.

Ölçeğin Türkçe formu hazırlanarak ölçek Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya, Tarih ve İngilizce Eğitim Bölümü ikinci sınıf öğrencileri üzerinde uygulanmıştır. Bu uygulamada öğrenciler tarafından anlaşılması güç olan maddeler olup olmadığı araştırılmıştır. Öğrenciler tarafından anlaşılmayan altı madde alandan uzman kişilerle görüşülerek yeniden düzenlenmiştir. Bu şekilde elde edilen form, yeniden aynı bölüm ikinci sınıflarında okuyan 182 öğrenciye uygulanmış ve sonuçta tüm maddelerin öğrenciler tarafından anlaşıldığı görülmüştür(Yüksel, 1997).

Türkçe'ye Uyarlanan Envanterin Güvenirlik Çalışması

Envanterin güvenirlik çalışması testin tekrarı ve iç tutarlılık katsayısının hesaplanmasıyla yapılmıştır(Yüksel, 1998). Testin tekrarı yöntemi ile hesaplanan güvenirlik katsayısı tüm ölçek için $r = .92$, alt ölçeklerden elde edilen güvenirlik katsayıları ise .80 ile .89 arasında bulunmuştur. Cronbach Alpha güvenirlik katsayısının hesaplanmasında ise tüm ölçek için .85, alt ölçeklere göre elde edilen iç tutarlık katsayıları ise .56 ile .82 arasında bulunmuştur.

Türkçe'ye Uyarlanan Envanterin Geçerlik Çalışması

Sosyal Beceri Envanterinin geçerlik çalışmasında kapsam ve benzer ölçekler geçerliği olmak üzere iki yöntem kullanılmıştır. Kapsam geçerliği ile ilgili çalışmada, uzman kanısına başvurulmuştur. Alanda uzman olarak çalışan kişiler Sosyal Beceri Envanterinin bütünü ile ilgili incelemeleri sonucu ölçeğin sosyal becerileri ölçebilecek nitelikte olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir.

Benzer ölçekler geçerliğinde ise Kendini Ayarlama Ölçeğinden elde edilen puanlar arasında .63 korelasyon bulunmuştur. Sosyal Beceri Envanterinin alt ölçekleri ile puanları arasındaki korelasyon değerleri ise -.21 ile .57 arasında bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

2006–2007 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri emrinde görev yapan 217 erbaş ve ere, görev yaptıkları birlik komutanlıklarındaki erbaş ve er dinlenme salonlarında Sosyal Beceri Envanteri uygulanmıştır. Erbaş ve erlerin envanteri samimi olarak cevaplandırmasını sağlayabilmek amacıyla envanteri doldurmadan önce, erbaş ve erlere araştırmanın amacı ve süreciyle ilgili olarak, araştırmacı tarafından bilgi verilmiştir. Uygulama sırasında erbaş ve erlerin yanında bulunulmuş, doldurulan cevap kâğıtları toplanmıştır.

Erbaş ve erlerin cevap kâğıtları incelenmiş, eksik ve yanlış kodlama yapılmadığı görülmüş olup 217 erbaş ve erin yanıtları değerlendirmeye alınmıştır.

İlk ölçümden sonra deney grubuna; kışladaki/birlikteki rehberlik ve danışma merkezinin danışma odasında, dokuz hafta süre ile haftada bir buçuk saatlik sosyal beceri eğitimi programı araştırmacı tarafından uygulanmış olup, kontrol grubuna herhangi bir uygulama yapılmamıştır.

Verilerin İstatistiksel Analizi

Sosyal Beceri Envanteri cevap anahtarları araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılarak erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeylerini gösteren ‘ham puanlar’ elde edilmiştir.

Deney ve kontrol gruplarının öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farkın olup olmadığına t testi ile bakılmıştır. Hesaplamalarda SPSS 13.0 For Windows (sosyal bilimler için istatistik programı) kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde ele alınan problemlerin cevaplandırılmasına yönelik olarak toplanan verilerin istatistiksel çözümlemeleri sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu maksatla, ilk olarak; deney grubundaki erbaş ve erlerin öntest ve sontest sosyal beceri düzeylerini gösteren bir tablo verilerek sonuçlar açıklanmış, ikinci olarak; kontrol grubundaki erbaş ve erlerin öntest sontest puanları arasındaki farkı gösteren bir tablo verilerek sonuçlar açıklanmış, üçüncü olarak; deney ve kontrol grubunun sontest puanları arasındaki ilişkiyi gösteren bir tablo verilerek sonuçlar açıklanmıştır.

1. Deney Grubundaki Erbaş ve Erlerin Sosyal Beceri Envanteri Öntest Sontest Sosyal Beceri Düzeyleri Arasında Anlamlı Olarak Farklılaşma Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında deney grubunda yer alan erbaş ve erlerin Sosyal Beceri Envanteri öntest ve sontestinden almış oldukları puanlara ait istatistikî veriler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Deney Grubu Erbaş ve Erlerin Sosyal Beceri Envanteri

Öntest-Sontest Puanları, Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

Test	n	$\bar{X}$	ss	t değeri	p
Öntest	16	237.31	15.80	9.73	.000
Sontest	16	262.06	17.97		

Tablo 3'te görüldüğü gibi; deney grubunda yer alan erbaş ve erlerin öntest den 237.31 puan elde ederken, uygulanan sosyal beceri eğitimi sonrasında yapılan

sontestden 262.06 puan elde ettikleri görülmektedir. Öntest ve sontest puanları arasında 24.75 puanlık bir artış olup puanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür($p>.001$).

Bu bulgular, deney grubundaki erbaş ve erlere uygulanan sosyal beceri eğitimi programının erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeylerinin artırılmasında anlamlı bir rol oynadığını desteklemektedir.

Bulkeley ve Cramer (1990) de sosyal beceri eksikliği olan genç ergenlere sosyal beceri eğitiminin verildiği araştırmalarında; deney grubundaki öğrencilerin sosyal becerileri puanlarında artış olduğunu tespit etmişlerdir.

Yüksel (1997) de sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeyine etkisini incelediği araştırmasında; sosyal beceri eğitimi programına katılan üniversite öğrencilerinin genel olarak sosyal beceri düzeyinin, bu programa katılmayan öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinden daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Çakıl (1998) da grupla sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri üzerindeki etkisini incelediği araştırmasında; grupla sosyal beceri eğitimi verilen deney grubundaki öğrencilerin, yalnızlıklarında anlamlı düzeyde bir azalma olduğunu tespit etmiştir.

Uzamaz (2000) da sosyal beceri eğitiminin ergenlerin kişiler arası ilişkiler düzeyine etkisini incelediği araştırmasında; sosyal beceri eğitiminin ergenlerin kişiler arası ilişkiler düzeyini artırdığını tespit etmiştir.

Cerrahoğlu (2002) da sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin öz kavramı düzeylerine etkisini incelediği araştırmasında; sosyal beceri eğitiminin öğrencilerin öz kavramı düzeylerine olumlu etkisi olduğunu tespit etmiştir.

Newbery ve Lindsay (2003) de sosyal beceri eğitiminin denetim odağı üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmalarında; sosyal beceri eğitime katılan öğrencilerin içsel denetim odağının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Vural (2006) da okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisini incelediği araştırmasında; aile katımlı sosyal beceri eğitimi programı uygulanan grupta ailelerde ve çocuklarda kontrol grubuna göre anlamlı derecede artış olduğunu tespit etmiştir.

Yıldırım (2006) da sosyal beceri eğitiminin lise ikinci sınıf öğrencilerinin utangaçlık düzeylerine etkisini incelediği araştırmasında; sosyal beceri eğitiminin gruba katılan öğrencilerin utangaçlık düzeylerinde anlamlı bir azalma sağladığını tespit etmiştir.

2. Kontrol Grubundaki Erbaş ve Erlerin Sosyal Beceri Envanteri Öntest Sontest Sosyal Beceri Düzeyleri Arasında Anlamlı Olarak Farklılaşma Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında kontrol grubunda yer alan erbaş ve erlerin Sosyal Beceri Envanteri öntest ve sontestinden almış oldukları puanlara ait istatistiki veriler Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4

Kontrol Grubu Erbaş ve Erlerin Sosyal Beceri Envanteri
Öntest-Sontest Puanları, Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

Test	n	$\bar{X}$	ss	t değeri	p
Öntest	16	242.87	11.64	3.31	.005
Sontest	16	261.31	25.75		

Tablo 4’te görüldüğü gibi; kontrol grubunda yer alan erbaş ve erlerin öntest den 242.87 puan elde ederken, sontest den 261.31 puan elde ettikleri görülmektedir. Öntest ve sontest puanları arasında 18.44 puanlık bir artış olup puanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür($p<.01$).

Kontrol grubundaki bu puan artışının;

1. Deney grubunda olup, sosyal beceri eğitimi programına katılan erbaş ve erlerle aynı bölüklerde görevli olmaları nedeniyle birbirlerinden etkilenecek yüksek puan almış olabileceği,

2. Askere gelmeden önceki sosyal çevrelerinde yeterliklerini kazanamamış olan erbaş ve erlerin; askeri ortamda diğer bireylerle etkileşim içerisine girip eksik olan yönlerini gidererek yüksek puan almış olabileceği,

3. Hawthorne etkisinden (araştırmada, araştırmacının varlığının veya deneğin gözlemlendiğinin farkında olmasının deneğin davranışlarında yol açtığı değişiklikten, genel anlamıyla uygulamada her türlü yeniliğin üretkenlikte ve performansta geçici de olsa belli bir artışa yol açmasından) kaynaklanmış olabileceği değerlendirilmektedir.

3. Deney ve Kontrol Grubunun Sosyal Beceri Envanteri Sontest (Erişi) Puanları Arasında Anlamlı Olarak Farklılaşma Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında deney ve kontrol grubunda yer alan erbaş ve erlerin Sosyal Beceri Envanteri sontestinden almış oldukları puanlara ait istatistikî veriler Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5

Deney ve Kontrol Grubu Erbaş ve Erlerin Sosyal Beceri Envanteri
Sontest Puanları

Gruplar	n	$\bar{X}$	ss	t değeri	p
Deney Grubu	16	262.06	17.97	.096	.925
Kontrol Grubu	16	261.31	25.75		

Tablo 5’te görüldüğü gibi; deney grubunda yer alan erbaş ve erlerin sontest den 262.06 puan elde ederken, kontrol grubunda yer alan erbaş ve erlerin sontest den 261.31 puan elde ettikleri görülmektedir. Yapılan istatistik hesaplamalar sonucunda; deney grubunda yer alan erbaş ve erler ile kontrol grubunda yer alan erbaş ve erlerin sontest puanları arasında anlamlı fark olmadığı bulunmuştur. Deney ve kontrol grubundaki erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeylerinde anlamlı bir artış olduğu görülmüştür($p>.05$).

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara, sosyal beceri eğitimi programına katılan erbaş ve erlerle, katılmayan erbaş ve erlerin sontest sosyal beceri puanlarında farklılık olmadığı görülmüştür. Elde edilen bu bulgular, sosyal beceri eğitiminin erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeylerinin artmasında anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir, bu sonuç beklentilere pek uygun düşmemektedir. Kesin bir yorum yapmadan önce konuyla ilgili olarak yeni çalışmaların yapılmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Yüksel (1997) de sosyal beceri eğitiminin üniversite öğrencilerinin sosyal beceri düzeyine etkisini incelediği araştırmasında; deney ve kontrol gruplarının Sosyal Beceri Envanterinin sontest puanlarına uygulanan varyans analizi sonuçlarına göre gruplar arasındaki farkların önemli olmadığını, ölçümler arasındaki farkların ise .01 düzeyinde önemli olduğunu tespit etmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Sosyal beceri eğitiminin erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeylerine etkisinin incelendiği bu araştırma; kontrol gruplu, öntest ve sontest modeline dayalı deneysel bir çalışma olup, araştırmada elde edilen bulgular aşağıya çıkarılmıştır;

1. Deney grubundaki erbaş ve erlerin öntest sontest puanları arasındaki fark incelenmiştir. Yapılan istatistik hesaplamalar sonucunda; deney grubunda yer alan erbaş ve erlerin öntest ve sontest puanları arasında 24.75 puanlık bir artış olup puanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür($p>.001$).

2. Kontrol grubundaki erbaş ve erlerin öntest sontest puanları arasındaki fark incelenmiştir. Yapılan istatistik hesaplamalar sonucunda; kontrol grubunda yer alan erbaş ve erlerin öntest ve sontest puanları arasında 18.44 puanlık bir artış olup puanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür($p<.01$). Kontrol grubundaki bu puan artışının; Deney grubunda olup, sosyal beceri eğitimi programına katılan erbaş ve erlerle aynı bölüklerde görevli olmaları nedeniyle birbirlerinden etkilenecek yüksek puan almış olabileceği, Askere gelmeden önceki sosyal çevrelerinde yeterliklerini kazanamamış olan erbaş ve erlerin; askeri ortamda diğer bireylerle etkileşim içerisine girip eksik olan yönlerini gidererek yüksek puan almış olabilecekleri, Hawthorne etkisinden; araştırmada, araştırmacının varlığının veya deneğin gözlemlendiğinin farkında olmasının deneğin davranışlarında yol açtığı değişiklikten, genel anlamıyla uygulamada her türlü yeniliğin üretkenlikte ve performansta geçici de olsa belli bir artışa yol açmasından kaynaklanmış olabileceği ve bu nedenlerle yüksek puan almış olabilecekleri değerlendirilmektedir.

3. Deney ve kontrol grubunun sontest puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan istatistik hesaplamalar sonucunda; deney grubunda yer alan erbaş ve erler ile kontrol grubunda yer alan erbaş ve erlerin sontest puanları arasında anlamlı fark olmadığı bulunmuştur($p>.05$). Deney ve kontrol grubundaki erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeylerinde anlamlı bir artış olduğu görülmüştür.

Elde edilen bu bulgular, sosyal beceri eğitiminin erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeyine anlamlı bir etki yaratmadığını göstermektedir, bu sonuç beklentilere pek uygun düşmemektedir. Kesin bir yorum yapmadan önce konuyla ilgili olarak yeni çalışmaların yapılmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Öneriler :

1. Türk Silahlı Kuvvetleri emrinde görevli olup uyum sorunu yaşayan, akran ilişkilerinde zayıf olan, iletişim problemi çeken erbaş ve erler üzerinde yapılan bu çalışmada veriler sosyal beceri eğitiminin erbaş ve erler üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığı bulunmuş olmasına rağmen, birliklerde sosyal beceri eksikliğinden kaynaklanan nedenlerden dolayı problemler yaşayan erbaş ve erler tespit edilerek rehberlik merkezlerine yönlendirilip, sosyal beceri konusunda yardım almaları sağlanabilir.

2. Yapılan bu çalışmada, gruplara üye seçilirken Sosyal Beceri Envanterinden düşük puan alan erbaş ve erler seçilmiş olup, ileriki dönemde yapılacak çalışmalarda deney grubuna, diğer üyelere de model olabilecek ve grup sürecinde olumlu katkı sağlayabilecek üyeler de seçilmelidir.

3. Yapılan bu çalışmada, gruplar oluşturulurken sadece deney ve kontrol grubu oluşturulmuş olup, ileriki dönemde yapılacak çalışmalarda hawthorne etkisi düşünülerek plasebo kontrol grubunun da oluşturulması faydalı olacaktır.

4. Alt ölçeklerden alınan puanlara bakıldığında araştırmaya katılan erbaş ve erlerin Duyuşsal duyarlılık, Sosyal kontrol ve Sosyal anlatımcılık alt ölçeğinden ortalama değerlerin altında puan aldığı görülmüştür. Erbaş ve erlerin bu yönlerinin geliştirilmesi amacıyla farklı sosyal beceri eğitimi programları hazırlanabilir.

5. Sosyal beceri eğitimi programları; uyum sorunu, insan ilişkilerindeki problemler, iletişim eksikliği vb. konularda yardımcı olmak ve çözüm getirmek için ilk, orta ve yüksek öğretim kurumlarında, psikolojik danışma merkezlerinde, özel eğitim kurumlarında, kliniklerde ve TSK Rehberlik ve Danışma Merkezlerinde alternatif bir eğitim ve danışma yöntemi olarak kullanılabilir.

Bundan sonraki dönemlerde yapılacak olan çalışmalarda şu hususlar göz önüne alınabilir;

1. Araştırma sonucunda elde edilen veriler her ne kadar sosyal beceri eğitiminin erbaş ve erlerin sosyal beceri düzeyinde anlamlı bir etki yaratmadığı sonucu versede, bunun uygulanan sosyal beceri eğitiminden kaynaklandığı düşünülerek, mevcut sosyal beceri eğitimi programları kullanılarak, yeniden bir uygulama yapılabilir.

2. Sosyal beceri eğitiminin uzun vadede katkı sağlayıp sağlamadığı, eğitim verilen erbaş ve erlerin tespit edilecek belirli aralıklarla izlenmesi veya tekrar teste tabi tutulması ile saptanabilir.

3. Daha önce ilk, orta ve yüksek öğrenim öğrencileri ve diğer popülasyonlarda yapılan çalışmalarda araştırma konusu olarak ele alınıp incelenen sosyal beceri eğitiminin yalnızlık düzeyine, utangaçlık düzeyine, algılanan sosyometrik statüye, kişiler arası ilişkiye, öz kavramına, denetim odağına, öz saygıya etkisi konularında erbaş ve erlere de uygulama yapılması ilgili literatüre katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- AKFIRAT, F.Ö. (2004). **Yaratıcı Dramanın İşitme Engellilerin Sosyal Becerilerinin Gelişimine Etkisi**. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- AKKÖK, F. (1996). **İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi, Öğretmen El Kitabı** (Birinci Baskı) İstanbul: MEB Yayınları
- AKKUŞ, Z. (2005). **İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Özsayı ve Denetim Odağı İle İlişisinin İncelenmesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- ALBAYRAK-ARIN, G. (1999). **Sosyal Beceri Envanterinin Ergenler İçin Geçerlik ve Güvenirliği**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ALTINOĞLU-DİKMEER, D. (1997). **Sosyal Beceri Eğitiminin Sosyal İçedönük Ergenlerin İçedönüklük Düzeylerine Etkisi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ALTUNBAŞ, G. (2002). **Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeylerinin Bazı Kişisel Özellikleri ve Sosyal Beceri Düzeyleri İle İlişkisi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- ARGYLE, M. and LUO, L. (1990). Happiness and Social Skills. **Personality and Individual Differences**. 11 (12), 1255–1261
- ARI, R. (2001). **Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejileri ve Sosyal Beceri Düzeylerinin TA-Baskın Ben Durumları ve Bazı Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi**. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

- ATILGAN, G. (2001). **Okul Öncesi Öğretim Kurumlarına Devam Eden ve Etmeyen İlköğretim I. Kademe I. Devre Öğrencilerinin Sosyal Beceri Özelliklerinin Karşılaştırılması**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- AVCIOĞLU, H. (2001). **İşitme Engelli Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yaklaşımı İle Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- AVŞAR, Z. (2004). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi. **U.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**. 17 (2), 111–130
- AYDIN, G. (1985). **Sosyal Başarı Eğitimi ile Sosyal Beceri Eğitiminin Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizlik Davranışının Ortadan Kaldırılmasına Etkisi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- BACANLI, H. (1990). **Kendini Ayarlama Becerisinin Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- BACANLI, H. (2002). **Gelişim ve Öğrenme**. (Beşinci Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- BACANLI, H. (2005). **Sosyal Beceri Eğitimi**. (İkinci Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- BAILEY, K.A and BALLARD, J.D. (2006). Social Skills Training: Effects on Behavior and Recidivism With First-Time Adjudicated Youth. **Applied Psychology in Criminal Justice**. 2 (1), 26-42
- BALCI, S. ve KALKAN, M. (2001). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Utangaçlık Düzeyleri İle İlişkisi. **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 13, 1–12

- BAR-ON, R., BROWN, J.M., KIRKCALDY, B.D. and THOME, E.P. (2000). Emotional Expression and Implication for Occupational Stress; an Application of the Emotional Ouotient Inventory. **Personality and Individual Differences**. 28, 1107-1118
- BAŞ, A.U. (2003). **İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Okuyan Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okul Uyumu İle Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- BAYKUL, Y. (2000). **Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik Test Teorisi ve Uygulaması**. (Birinci Baskı) Ankara: ÖSYM Yayınları
- BATTALIO, R. and STEPHENS, J.T. (2005). Social Skills Training: Teacher Practices and Perceptions. **Beyond Behavior**. Winter, 14-20
- BLOOM, E.L., KARAGIANNAKIS, A., TOSTE, J.R. and HEATH, N.L. (2007). Severity of Academic Achievement and Social Skills Deficits. **Canadian Journal of Education**. 30 (3), 911-930
- BOCKOVEN, J. and MONSE C.L. (1986). A Comparative Study of The Efficacy of The DUSO and DUSO-R on Children's Social Skills and Self-Esteem. **Elementary School Guidance & Counseling**. 290-296
- BULKELEY, R. and CRAMER, D. (1990). Social Skills Training With Young Adolescents. **Journal of Youth and Adolescence**. 19 (5), 451-463
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2005). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**. (Beşinci Baskı) Ankara: PegemA Yayınları
- CAN, G. (2000). Çocuk Gelişimi Kuramları. **Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi**. Ceyhan, E. (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniv. A.Ö.F Yayınları
- CARTLEDGE, G. and MILBURN, J.F. (1983). Social Skills Assessment And Teaching in The Schools. **Advences in School Psychology**. 3, 175-235

- CERRAHOĞLU, S. (2002). **Sosyal Beceri Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Öz Kavramı Düzeylerine Etkisi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- CHADSEY-RUSCH, J. (1992). Toward Defining and Measuring Social Skills in Employment Settings. **American Journal on Mental Retardation.** 96 (4), 405-418
- CHUNG, C.H. and WATKINS, D. (1995). Evaluating A Social Skills Training Program For Hong Kong Students. **Journal of Social Psychology.** 135 (4), 527-528
- ÇAKIL, N. (1998). **Grupla Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri Üzerinde Etkisi.** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- ÇAKIR, S. (2006). **Zihin Engelli Öğrencilere Doğrudan Öğretim Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretiminin Etkililiğinin İncelenmesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- ÇELİK, H. (2004). **İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Sosyal Beceri Yeterlilikleri.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ÇİFTÇİ, İ. (2001). **Zihin Engelli Bireyler İçin Hazırlanan Bilişsel Süreç Yaklaşımına Dayalı Sosyal Beceri Programının Etkililiğinin İncelenmesi.** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ÇİFTÇİ, İ. ve SUCUOĞLU, B. (2004). **Bilişsel Süreç Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretimi.** (Birinci Baskı) Ankara: Kök Yayıncılık
- ÇİLİNGİR, A. (2006). **Fen Lisesi İle Genel Lise Öğrencilerinin Sosyal Becerileri ve Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

- ÇUBUKCU, Z. ve GÜLTEKİN, M. (2006). İlköğretimde Öğrencilere Kazandırılması Gereken Sosyal Beceriler. **Ahmet Yesevi Üniversitesi (Bilgi) Bahar Dergisi**. 37, 155–174
- DENİZ, M.E. (2002). **Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejileri ve Sosyal Beceri Düzeylerinin TA-Baskın Ben Durumları ve Bazı Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi**. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- DİCLE, A.N. (2006). **Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ve Bazı Kişisel Özelliklerine Göre İncelenmesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- EKİNCİ, Y. (2006). **İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Sosyal Beceri Düzeylerine Göre Öğretmenlerin İş Doyumu ve İş Stresinin Karşılaştırılması**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ELLIAS, M. ve CLABLY, J. (1992). **Building Social Problem Solving Skills: Guidelines From A School-Based Program**. San Francisco: Jossey-Bass.
- ELLIOTT, N.S. and GRESHAM, M.F. (1993). Social Skills Interventions for Children. **Behavior Modification**. 17 (3), 287–313
- ERDOĞAN, F. (2002). **İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Sosyal Becerilerin Sosyo-Ekonomik Düzey, Cinsiyet ve Yaş İle İlişkisi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- ERKAN, S. (2002). **Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri**. (Beşinci Baskı). Ankara: PegemA Yayınları
- ERKAN, S. (2005). **DeneySEL Olarak Sınanmış Grupla Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları**. (Birinci Baskı). Ankara: PegemA Yayınları

- ERKAN, S. (2007). **Deneyisel Olarak Sınanmış Grupla Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları III.** (Birinci Baskı). Ankara: PegemA Yayınları
- FORD, M.E. and TISAK, M.S. (1983). A Further Search For Social Intelligence. **Journal of Educational Psychology.** 75 (2), 196-206
- GARDNER, H. and HATCH, T. (1990). Multiple Intelligences Go To School: Educational Implications of the Theory of Multiple Intelligences. <http://www.edc.org/CC/ccthome/reports/tr4.html> adresinden 15 Ocak 2008 tarihinde alınmıştır.
- GRESHAM, F.M. (1986). Conceptual and Definitional Issues In The Assessment of Children's Social Skills: Implications For Classification and Training. **Journal of Clinical Child Psychology.** 15 (1), 3–15
- GRESHAM, F.M. and ELLIOTT, N.S. (1987). The Relationship Between Adaptive Behavior and Social Skills: Issues in Definition and Assessemnt. **The Journal of Special Education.** 21 (1), 167-181
- GÜNGÖR, A. (2003). **Çağdaş Psikolojik Danışma Kuramları Ders Notları**
- GÜRSAKAL, N. (2001). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri.** (Birinci Baskı). Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları
- GOLEMAN, D. (1998). **Duygusal Zeka.** (Otuzbirinci Baskı). İngilizceden Çeviren: Banu Seçkin YÜCEL ve Osman DENİZTEKİN. İstanbul: Varlık Yayınları
- GOLEMAN, D. (2007). **Sosyal Zeka.** (İkinci Baskı). İngilizceden Çeviren: Osman Çetin DENİZTEKİN. İstanbul: Varlık Yayınları
- HAMARTA, E. (2000). **Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Öğrencilerin Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi.** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- HARGIE, O., SOUNDERS, C. and DICKSON, D. (1981). Social Skills in Interpersonal Communication. **Management Learning.** 12 (2), 139

- HASDEMİR, A. (2005). **Sosyal Beceri Eğitiminin Lise Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerine Etkisi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- HATİPOĞLU, Z. S. (1999). **Sosyal Beceri Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Beceri Boyutlarına ve Sosyometrik Statülerine Etkisi.** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- HAYNES-CLEMENTS, L.A and AVERY A.W. (1984). A Cognitive-Behavioral Approach to Social Skills Training With Syh Persons. **Journal of Clinical Psychology.** 40 (3), 710–713
- JUPP, J.J. and GRIFFITHS, M.D. (1990). Self Concept Changes in Shy, Socially Isolated Adolescents Following Social Skills Training Emphasizing Role Plays. **Australian Psychologist.** 25 (2), 10-17
- KAF, Ö. (1999). **Hayat Bilgisi Dersinde Bazı Sosyal Becerilerin Kazandırılmasında Yaratıcı Drama Yönteminin Etkisi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- KALAFAT, T. (2006). **Üniversite Öğrencilerinin Beden Memnuniyeti İle Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- KALKAN, M. ve SARDOĞAN, M.E. (2003). İnsan İlişkilerine Dayalı Bir Eğitim Programının Grup Üyelerinin Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisi. **3 P/Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi.** 11 (2), 137-142
- KAMARAJ, I. (2004). **Sosyal Becerileri Derecelendirme Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması ve Beş Yaş Çocuklarının Atılganlık Sosyal Becerisini Kazanmalarında Eğitici Drama Programının Etkisi.** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

- KARA, S. (2000). **Özel İlköğretim Okulları Müdürlerinin Sosyal Beceri Yeterlik Düzeyleri**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- KARA, E. (2003). **Öğretmen ve Öğrencilerin Sosyal Beceri Algılarına Etki Eden Faktörler**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- KARAKUŞ, F.T. (2006). **Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar İle Sosyal Beceri Arasındaki İlişki**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- KARASAR, N. (2007). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. (Onyedinci Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- KAUKIAINEN, A., JORKQVIST, K., LAGERSPETZ, K., OSTERMAN, K., SALMIVALLI, C., ROTHBERG, S. and AHLBOM, A. (1999). The Relationship Between Social Intelligence, Emphaty and Three Types of Agression. **Aggressive Behaviour**. 25 (2), 81-89
- KAZDIN, A.E., MICHELSON, L., SUGAI D.P. and WOOD, R.P (1987). The Relationship of Role Play Assesment of Children's Social Skill to Multiple Measures of Social Comotence. **Behavior Research and Therapy**. 22, 129–139
- KAZDIN, A.E. MATSON, J.L. and ESVELT-DAWSON, K. (1984). The Relationship of Role-Play Assessment of Children's Social Skill to Multiple Measures of Social Competence. **Behavior Research and Therapy**. 22 (2), 129–139
- KELLY, J.A. (1982). **Social Skill Training; A Practical Guide For Interventions**. New York: Springer Publishing Company
- KORINEK, L. and POPP, A.P. (1997). Collaborative Mainstream Integration of Social Skills With Academic Instruction. **Preventing School Failure**. 41 (4), 148-153

- KOCAYÖRÜK, A. Y. (2000). **İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Becerilerini Geliştirmede Dramanın Etkisi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- KOZANOĞLU-KOCAMEŞE, P. (2005). **Zihinsel Engelli Çocukların Okul İçi Olumsuz Sosyal Davranışlarını Azaltmaya Yönelik Sosyal Beceri Eğitimi Programı.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- KOZANOĞLU, T. (2006). **Utangaçlıkla Baş Edebilme Sosyal Beceri Eğitim Programının Ergenlerin Utangaçlık Düzeylerine Etkisi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- KUZGUN, Y. (2000). **İlköğretimde Rehberlik.** (İkinci Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- LADD, G.W. and MIZE, J. (1983). A Cognitive-Social Learning Model of Social Skill Training. **Psychological Review.** 90, 127-157
- LA GRECA, A.M. and SANTOGROSSI, D.A. (1980). Social Skill Training With Elementary School Students: A Behavioral Group Approach. **Journal of Consulting and Clinical Psychology.** 48 (2), 220-227
- MACDONALD, E., CHOWDHURY, U., DABNEY, J., WOLPERT, M. and STEIN, S.M. (2003). A Social Skills Group For Children. **Emotional and Behavioural Difficulties.** 8 (1), 43-52
- MARLOWE, H.A. (1986). Social Intelligence: Evidence for Multidimensionality and Construct Independence. **Journal of Educational Psychology.** 78 (1), 52-58
- MAYER, J.D. , CARUSO, D.R. and SALOVEY, P. (1999). Emotional Intelligence Meets Traditional Standards for an Intelligence. **Intelligence.** 27 (4), 267-298
- MCFALL, R.M. (1982). A Review And Reformulation of The Concept of Social Skills. **Behavioral Assessment.** 4, 1-33

- MICHELSON, L., SUGAI D.P., WOOD, R.P. and KAZDIN, A.E. (1983). **Social Skills Assessment And Training With Children: An Empirically Based Approach**. New York: Plenum Press
- NEWBERY, E.H. and LINDSAY, J.F. (2003). The Impact of Social Skills Training and Challenge Course Training On Locus of Control of Yourh From Residential Care. **The Journal Of Experiential Education**. 23 (1), 39–42
- ODACI, H., KALKAN, M., BALCI, S. ve YILMAZ, M. (2003). Sosyal Beceri Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Denetim Odağı Üzerine Etkisi. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. 2 (20), 49–58
- ÖZBEK, İ. (2004). **İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sosyal Becerilerini Algılama Düzeylerinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- ÖZLEK, S. (2003). **Lise Öğrencilerinin Sosyal Becerilerini Yordayan Bazı Değişkenler**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- PARISH, T.S. and PARISH, J.G. (1991). The Effects of Family Configuration And Support System Failures During Childhood And Adolescence On College Students, Self Concept And Social Skills. **Adolescence**. 26 (102), 441–447
- PATTERSON, D.S., JOLIVETTE, K. and CROSBY, S. (2006). Social Skills Training for Students Who Demonstrate Poor Self-Control. **Beyond Behavior**. Spring, 23-27
- RALPH, A. and HOGAN, S.J. (1998). Improving Adolescent Social Competana Peer Interactions. **Education and Treandment of Children**. 21 (2), 171–195
- RIGGIO, R.E. (1986). The Assessment Of Basic Social Skills. **Journal of Personality and Social Psychology**. 51 (3), 649–660
- RIGGIO, R.E., TUCKER, J. and COFFARO, D. (1989). Social Skills and Empathy. **Personality and Individual Differences**. 10 (1), 93–99

- RIGGIO, R.E., THROCKMORTON, B. and DEPAOLA, S. (1990). Social Skills and Self-Esteem. **Personality and Individual Differences**. 11 (8), 799–804
- SALOVEY, P. and MAYER, J. (1990). Emotional Intelligence. **Imagination, Cognition and Personality**. 9 (3), 189-190
- SAZAK, E. (2003). **Zihin Engelli Birey İçin Hazırlanan Akran Aracılı Sosyal Beceri Eğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- SEGRIN, C. and TAYLOR, M. (2007). Positive Interpersonal Relationships Mediate The Association Between Social Skills and Psychological Well-Being. **Personality and Individual Differences**. 43 (4), 637-646
- SEVEN, S. (2006). **6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri İle Bağlanma Durumları Arasındaki İlişki**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- SPENCE, S.H. (1983). Annotation Teaching Social Skills To Children. **Journal Child Psychology Psychiatry**. 24 (4), 621–627
- SPIRITO, A., HART, K., OVEROHLSEY, J. and HALVERSON, J. (1990). Social Skills and Depression in Adolescence Suicide Attempters. **Adolescence**. 25 (90), 542-552
- ŞAHİN, C. (1999). **Yurt Dışı Yaşantısı Geçiren ve Geçirmeyen Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- ŞAHİN, R. (2006). **Ebeveyn Eğitiminin Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ REHBERLİK VE DANIŞMA MERKEZLERİ YÖNERGESİ (MY: 435-3)(2003)

- TROWER, P. (1982). "Toward a Generative Model of Social Skills: A Critique and Synthesis" in CURRAN, J.P. & MONTI, P.M. (Eds.) **Social Skills Training: A Practical Handbook for Assessment and Treatment**. New York: The Guilford Press
- UZAMAZ, F. (2000). **Sosyal Beceri Eğitiminin Ergenlerin Kişilerarası İlişki Düzeylerine Etkisi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- ÜNAL, C. (1971). Ability to Understand People. **The Journal of Social Psychology**. 85, 209-211
- ÜNAL, C. (1981). **Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma**. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları
- VAN DAM-BAGGEN, R. and KRAAIMAT, F. (1985). A Group Social Skills Training Program With Psychiatric Patients: Outcome, Drop-Out Rate And Prediction. **Behavioral Research and Therapy**. 24 (2), 161–169
- VAN HASSELT, V.B., HERSEN, M., WHITEHILL, M.B. and BELLACK, A.S. (1979). Social Skills Assessment and Training For Children: An Evaluative Review. **Behaviour Research and Therapy**. 17, 413–437
- VAUGHN, S. and LANCELOTTA, G.X. (1990). Teaching Interpersonal Social Skills to Poorly Accepted Students: Peer-Pairing Versus Non-Peer-Pairing. **Journal of School Psychology**. 28, 181–188
- VERDUYN, C.M., LORD.W. and FORREST, G.C. (1990). Social Skills Training in Schools: An Evaluation Study. **Journal of Adolescence**. 13, 3–16
- VURAL, D.E. (2006). **Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyuşsal ve Sosyal Becerilere Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının Çocuklarda Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

- WALKER, R.E. and FOLEY, J.M. (1973). Social Intelligence: Its History and Measurement. **Psychological Reports**. 33, 389-864
- WEBSTER-STRATTON, C., REID, M.J. and HAMMOND, M. (2004). Treating Children With Early-Onset Conduct Problems: Intervention Outcomes for Parent, Child, and Teacher Training. **Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology**. 33 (1), 105-124
- WEISINGER, H. (1998). **İş Yaşamında Duygusal Zeka**. (Birinci Baskı). İngilizceden Çeviren: N. SÜLEMANGİL. İstanbul: MNS Yayınları
- YEŞİLYAPRAK, B. (2003). **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri** (Altıncı Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- YILDIRIM, M. (2006). **Sosyal Beceri Eğitiminin Lise İkinci Sınıf Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerine Etkisi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- YUKAY, M. (2003). **İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerine Yönelik Sosyal Beceri Programının Değerlendirilmesi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- YÜKSEL, G. (1997). **Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyine Etkisi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- YÜKSEL, G. (1998). Sosyal Beceri Envanterinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. 2 (9), 39-48
- YÜKSEL, G. (2004). **Sosyal Beceri Envanteri El Kitabı**. (Birinci Baskı). Ankara: Asil Yayınları
- YÜKSEL, G. (2007) Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisi. **Deneyisel Olarak Sınanmış Grupla Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları III**. Erkan, S. (Ed.). Ankara: PegemA Yayınları

EKLER

EK I

KENDİNİ TANIMLAMA ENVANTERİ (Örnek Maddeler)

-
- (1) Hiç benim gibi değil
 - (2) Biraz benim gibi
 - (3) Benim gibi
 - (4) Oldukça benim gibi
 - (5) Tamamen benim gibi
-

Duyuşsal Anlatımcılık:

1. Üzüntülü ve mutsuz olduğum zaman başkalarının bunu anlaması zordur.
2. Mutsuz olduğum zaman çevremdekileri de mutsuz yapma eğilimim vardır.

Duyusal Duyarlılık:

1. Çok az insan benim kadar duyarlı ve anlayışlıdır.
2. Toplantılarda herhangi birisi bana ilgi duyduğu zaman bunu hemen fark edebilirim.

Duyuşsal Kontrol:

1. İnsanlar sıkıldığımı yüz ifademden her zaman fark edebilirler.
2. Duygularımı kontrol etmede çok başarılı sayılmam.

Sosyal Anlatımcılık:

1. Çok sayıda insanla bir arada çalışmayı gerektiren işleri tercih ederim.
2. Sosyal olmaktan hoşlanırım.

Sosyal Duyarlılık:

1. Eğer bir başkasının bana baktığı düşüncesine kapılırsam huzursuz olurum.
2. Çevremdeki insanların psikolojik durumundan büyük ölçüde etkilenirim.

Sosyal Kontrol:

1. Her türlü sosyal ortama kolayca uyum sağlayabilirim.
2. Genç-yaşlı, zengin ve yoksul her türlü insanla birlikte kendimi rahat hissederim.

EK II

GRUPLA DANIŞMA OTURUM ÖZETLERİ

Birinci Oturum :

Hedefler :

1. Grup üyeleri birbirleri ile tanışılar.
2. Sosyal beceri konusunda verilecek eğitimin niteliğini kavrarlar.

Davranışlar :

1. Kendini tanıtmak.
2. Grup üyelerinin süreçten beklentilerini anlatması.
3. Karşılıklı güven ortamı oluşturma.
4. Sosyal beceri eğitiminin amacını açıklama.
5. Sosyal beceri eğitiminin içeriğini açıklama.
6. Sosyal beceri eğitimi süresince uyulacak olan kuralları açıklama.

Etkinlikler :

1. Grup üyeleri ile Otobiyografi çalışması yapılması.
2. Güven yürüyüşü egzersizinin yapılması.

Birinci Oturum Özeti : Grup lideri kendisini tanıttı, grup üyeleri sırasıyla kendisini tanıttı, grup lideri tarafından grup kurullarıyla ilgili açıklayıcı bilgi verildi, grup süreci hakkında bilgi verildi, niçin buraya geldikleri ve burada yapılacak grup oturumları ile ulaşılmak istenen amaçlar açıklandı, Form 1 dağıtılarak tüm erbaş ve erlerin otobiyografilerini buraya yazmaları istendi. Yazılan bilgiler grup lideri tarafından toplanarak her birisi değişik erbaş ve erlere verilmek suretiyle yazılanların grupta paylaşılması

sağlandı. Egzersiz olarak erbaş ve erler iki gruba ayrılarak sırasıyla güven yürüyüşü uygulaması yapıldı, süreçle ilgili olarak gönüllü erbaş ve erlerin duygu ve düşüncelerini paylaşması sağlandı, grup lideri tarafından sürecin özeti yapılarak oturum sonlandırıldı.

ETKİNLİK 1

OTOBİYOĞRAFI

Amaç : Erbaş ve Erlerin benlik algılarını geliştirmek.

Erbaş ve Erlerin bazı özelliklerinin değiştiğinin farkına varmalarını sağlamak.

Düzy : Erbaş ve Erler

Materyal : Form 1

Süreç :

1. Grupla Danışma oturumlarının ilkinde, erbaş ve erlerin her birine ayrı ayrı Form 1 dağıtılarak doldurmaları istenir.
2. Birbirlerini tanımalarına yardımcı olur.
3. Her öğrencinin önemli olduğu hissettirilir.
4. Paylaşma duygusu arttırılır.
5. Benmerkezci olmaktan uzak durulur.
6. Arkadaşlarını daha iyi tanınasına yardımcı olur.
7. Sevginin paylaşınca artan bir duygu olduğunu öğrenir.
8. Kendini ifade etme yeteneği kazanır.

FORM 1:**OTOBİYOĞRAFI**

1. İsim:
2. Doğum Tarihi:
3. Doğum Yeri:
4. Adres:
5. Seni en iyi tanımlayan beş kelime neler?
6. Ailendeki her bir bireyi en iyi tanımlayacak beşer kelime neler olabilir?
7. Sana göre şu andan 5, 10 ve 20 yıl sonra ne yapıyor olacaksın? Hayatında ne gibi değişiklikler olacak?

Beş Yıl Sonra

On Yıl Sonra

Yirmi Yıl Sonra

8. Okul dışındaki zamanlarını nasıl geçiriyorsun?
9. Boş zamanlarında yapmaktan en fazla ve en az hoşlandığın şeyler neler?
10. En fazla ve en az saygınlık duyduğun kişilerin özellikleri neler?(isim vermeyin)
11. En iyi arkadaşın kim? Neden iyi arkadaşsınız?

12. En sevdiğin TV programı hangisi?
13. En sevdiğin spor hangisi?
14. Arkadaşların seni niye seviyorlar?
15. Sence arkadaşlığın anlamı nedir?
16. Görevli olduğun birlik hakkında neler düşünüyorsun?
17. Şu andaki en önemli amacın nedir?
18. Şu anda kendinden memnun musun? Değiştirmek istediğin özelliklerin var mı? Varsa neler?
19. Senin için hayatın anlamı ne?

ETKİNLİK 2

GÜVEN YÜRÜYÜŞÜ

Amaç : Erbaş ve Erlerin güven duygusunun önemini kavramalarına yardımcı olmak.

Düzy : Erbaş ve Erler

Materyal : Gözleri kapatmak için bez parçası.

Süreç :

1. İnsanlara güvenmekle ilgili olarak konuşma başlatılır.
2. Erbaş ve erlerden birine güven duydukları bir anlarını grupla paylaşmaları istenir.
3. Erbaş ve erlerden birinin onlara güven duydukları bir anlarını grupla paylaşmaları istenir.
4. Erbaş ve Erler, ikişerli olarak gruplara ayrılır.
5. Çiftlerden önce birisi rehber olur, diğerinin gözleri bez yardımıyla kapatılır.
6. Rehberler yüksek sesle diğer çiftine yön vererek yürütmesine yardımcı olur.
7. 5 dakika sonra çiftler rollerini değiştirir.
8. Erbaş ve Erlerin, arkadaşlarını daha iyi tanımasına yardımcı olur.

İkinci Oturum :

Hedefler :

1. Grup üyeleri kişilik, şahsiyet, benlik, karakter, huy, mizaç gibi kavramların ne anlama geldiğini bilirler.
2. Grup üyeleri her insanın fiziksel, sosyal ve duygusal yönden farklı olduğunu bilirler.

Davranışlar :

1. Kişilik, şahsiyet, benlik, karakter, huy, mizaç gibi kavramları anlatma.
2. Her insanın bireysel özelliklerinin farklı olduğunu anlatma.

Etkinlikler :

1. Grup üyeleri ile Biz Robot Değiliz egzersizi çalışması yapılması.
2. Grup üyeleri ile Farklı ve Özel egzersizi çalışması yapılması.

İkinci Oturum Özeti : Grup üyelerine her insanın farklı kişilik özelliklerine sahip olduğu anlatıldı, kişilik, şahsiyet, huy, mizaç gibi bireyi diğer bireylerden ayıran özellikler olduğu işlendi. Sosyal kişilik, psikolojik ve moral benlik kavramları açıklandı, grupta yer alan erbaş ve erlerin bu doğrultuda ayrı ayrı kendisini ifade etmesi sağlandı, benzer özellikleri ve farklı özellikleri olan insanların olduğu her bireyin aynı olaya aynı tepkiyi veremeyeceği ifade edildi. Yapılan egzersizlerle insanların robot olmadığı, psikolojik, biyolojik ve duygusal etmenlerden oluşan bir organizma olduğu işlendi. Her insanın özel ve diğerlerinden farklı olduğu işlendi. Grup üyelerinin konuyla ilgili duygularını diğer üyelerle paylaşması istendi ve süreç özetlenerek oturum sonlandırıldı.

ETKİNLİK 3

BİZ ROBOT DEĞİLİZ

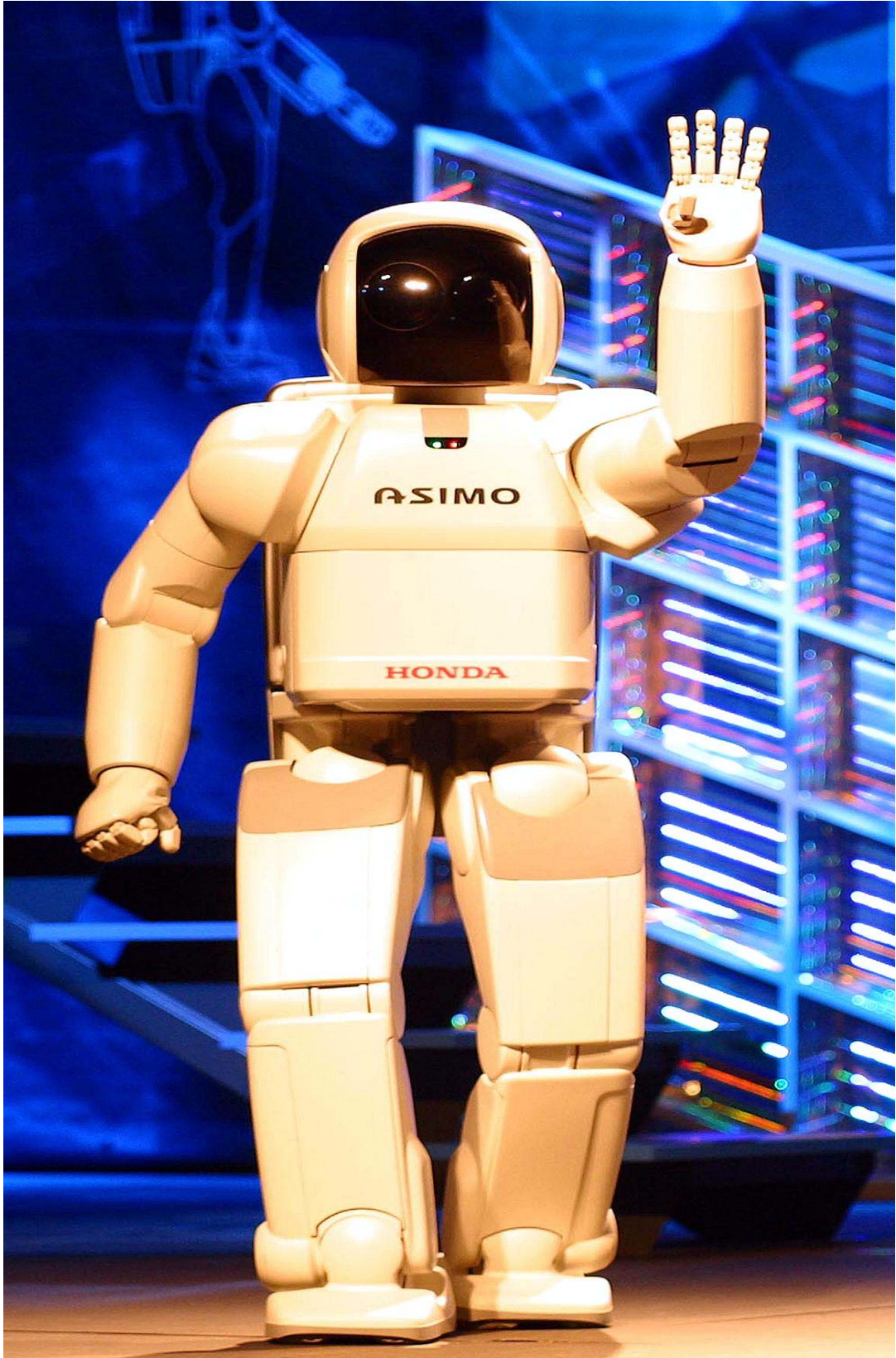
Amaç : Erbaş ve Erlerin her bir davranışının birer ‘seçim’ olduğunun farkına varmalarına yardımcı olmak.

Düzey : Erbaş ve Erler

Materyal : Form 2

Süreç :

1. Erbaş ve erlerin her birine ayrı ayrı Form 2 dağıtılarak, robotlarla ilgili olarak konuşma başlatılır.
2. Robotların kendi isteklerine göre değil de programlandıkları biçimde hareket ettikleri anlatılır.
3. 5 tane gönüllü erbaş ve er seçilerek onlara ‘Çömel, Saçını kaşı, Kollarını havaya kaldır, Yavaşça Yürü’ komutları verilerek yerine getirmeleri istenir.
4. İşlem bitince 5 gönüllü erbaş ve er daha seçilerek benzer talimatlar verilir.
5. Robot rolündeki erlerin davranışlarında kendi isteklerinin değil, onlara verilen komutların yerine getirildiği anlatılır.
6. İnsanların kendi davranışlarını seçme özgürlüğü olduğunun farkına varılması sağlanır.

FORM 2:

ETKİNLİK 4

FARKLI VE ÖZEL

Amaç : Erbaş ve Erlerin, insanlar arasındaki farklılıkların onları eşsiz ve özel yaptığını anlamalarına yardımcı olmak.

Düzy : Erbaş ve Erler

Materyal : Form 3, Form 4

Süreç :

1. Büyütölmüş Form 3 duvara asılarak her ifadenin ne anlama geldiğı konusunda erbaş ve erlere sorular sorulur.
2. Erbaş ve erlerden 2 dakika boyunca gözlerini kapatarak bir arkadaşlarını hayallerinde canlandırmaları ve onu farklı ve özel yapan özelliklerini düşünmeleri istenir.
3. Gönüllü olan erbaş ve erlerin düşüncelerinin grupla paylaşması istenir.
4. Erbaş ve Erlere, Form 4 dağıtılarak arkadaşları için bunu doldurmaları istenir.
5. Yazım işlemi tamamlanınca herkes elindeki formu yanındakiyle değıştirerek grupla paylaşmaları istenir.
6. İnsanlar arasında farklılıklar olacağı, onları bu farklılıklarla kabul etmenin değeri ve temelde hepimizin insan olduğı vurgulanarak süreç sonlandırılır.

FORM 3:**İNSANLAR ARASINDAKİ FARKLILIKLAR
HAKKINDA:**

1. Hepimiz birbirimizden birçok yönden farklıyız. Ancak temelde hepimiz insanız.
2. Bütün insanlar besin, giyecek, barınacak bir yer, sevgi ve saygı gibi aynı temel ihtiyaçlara sahiptir.
3. Farklılıklarımız bizi eşsiz ve özel yapar.
4. Uzlaşma, kendimizi ve başkalarını kabul etmek demektir.
5. Başkalarının eşsizliklerini takdir etmek önemlidir.
6. Biz hepimiz, farklılıklarımız ne olursa olsun, bir bütünün parçalarıyız ve birbirimize bağlıyız.

FORM 4 :**ARKADAŞIM ÖZEL VE FARKLI**

Bir arkadaşınızı belirleyin ve bu sayfayı onun için doldurun.

Arkadaşımın adı (soyadını yazmayın)

O farklıdır,

Çünkü;.....

O özeldir,

Çünkü;.....

Üçüncü Oturum:

Hedefler :

1. İletişimde sözel olan mesajlara dikkat ederler.
2. İletişimde sözel olan mesajları kullanırlar.

Davranışlar :

1. İletişim kurarken kullandıkları sözel mesajların anlamını açıklama.
2. Sözel mesaj verirken düzgün ve anlaşılır kelime kullanma.
3. Sözel mesajları etkili bir şekilde kullanma.
4. Sözel mesajlara uygun tepki verme.

Etkinlikler :

1. Grup üyeleri hazırlıksız bir konu üzerinde konuşma yapması.

Üçüncü Oturum Özeti : Sözlü iletişim yolları açıklandı, grup üyelerinin bir konu hakkında hazırlıksız konuşma yapmaları sağlandı, hazırlıksız konuşma yapan erbaş ve er hakkında diğer grup üyeleri tarafından değerlendirme yapıldı, olumlu pekiştireçler kullanılarak geri bildirim verildi, grup lideri tarafından süreç hakkında özet bilgi vermesini müteakip süreç sonlandırıldı.

Dördüncü Oturum:

Hedefler :

1. İletişimde sözel olmayan mesajlara dikkat ederler.
2. İletişimde sözel olmayan mesajları kullanırlar.

Davranışlar :

1. Sözel olmayan mesajların anlamlarını açıklama.
2. Duygu, düşünce ve davranışlarını ifade ederken kullanılan sözsüz mesajların farkına varma.
3. Sözel olmayan mesajları etkili bir şekilde kullanma.
4. Sözel olmayan mesajlara uygun tepki verme.

Etkinlikler :

1. Grup üyeleri ile Duygu Kaçtı egzersizinin yapılması.

Dördüncü Oturum Özeti : Sözsüz iletişim yolları açıklandı, beden dili, yüz ifadeleri, jest ve mimik hareketleri, vücut duruşu, sözel olmayan mesajları alma, anlama ve geri bildirim yapma konusunda grup üyelerine bilgi verildi, Duygu Kaçtı egzersizi yapılarak erbaş ve erlerin sözel olmayan duyguları el, yüz, kol, jest, mimik ve beden hareketleriyle ifade etmesi sağlanarak diğer erbaş ve erlerin anlatılan bu duyguları anlayıp anlamadıkları tartışıldı, grup içerisinde karşılıklı tartışma yaptırıldı, grup lideri tarafından süreç hakkında özet bilgi vermesini müteakip süreç sonlandırıldı.

ETKİNLİK 5

DUYGU KAÇTI

Amaç : Erbaş ve Erlerin, sözel olmayan davranışları gözlemleyerek başkalarının duygularını anlama becerilerini artırmalarına yardımcı olmak.

Düzey : Erbaş ve Erler

Materyal : Arkasına duygular yazılı kartlar.

Süreç :

1. Grup süreci başlayınca insanlar arası iletişimde sözel olmayan davranışların önemi üzerine konuşulur.
2. Erbaş ve erler dörder kişilik gruplara ayrılarak her gruba önceden hazırlanmış olan bir yüzünde duygular yazılı kartlar dağıtılır.
3. Erbaş ve erlere üçer adet duygu kartı dağıtılır. Kartlarda yer alan duygu ifadeleri okunmadan ters olarak tutmaları istenir.
4. Erbaş ve erlerin sırayla her biri diğer arkadaşının önünden bir kart seçmesi sağlanır.
5. Seçilen kartta yer alan duyguyu sözel olmayan davranışlarıyla canlandırması istenir. Arkadaşlarının tahminlerini aldıktan sonra kartı çevirerek hangi duyguyu anlatmaya çalıştığını açıklar.
6. Tüm erbaş ve erler kartlar bitene kadar bu işlemi tekrarlayarak ifade edilen davranışın hangi duyguya ait olduğunu bulmaya çalışılır.

7. Süreç sonunda en zor canlandırılan duygular hangileriydi, en kolay canlandırılan duygular hangileriydi, etkinliğin sonunda neler öğrenildiği hakkında yaşantıların grupla paylaşılması istenir.

DUYGULAR :

1. Ümit
2. Korku
3. Neşe
4. Üzüntü
5. İğrenme
6. Nefret
7. Hoşnutsuzluk
8. Öfke
9. Aşk
10. Memnuniyet
11. Ümitsizlik
12. Şaşkınlık

Beşinci Oturum:

Hedefler :

1. Grup üyeleri iletişimde anlatılanı anlamaya, değerlendirmeye ve geri bildirim yapmaya dikkat ederler.
2. Grup üyeleri iletişimi engelleyen hususları bilirler.

Davranışlar :

1. İletişimde anlatılanı anlama, katım yapma, değerlendirme ve geri bildirim verme.
2. İletişimi engelleyen hususların; eksik anlama, anlamadığı şeyleri sormama, soru sorarsam küçük görülürüm korkusu, kültürel ve ekonomik durum farkının iletişime olan etkisini anlama.

Etkinlikler :

1. Grup üyeleri ile Takma Kafana egzersizinin yapılması.
2. Grup üyeleri ile Duyguları Tahmin Edebilir Misiniz egzersizinin yapılması.

Beşinci Oturumun Özeti : Kişiler arası iletişim kurmada anlatılanı anlama, konu üzerinde yoğunlaşma, değerlendirme, katım yapma, geri bildirimde bulunma konuları hakkında grup üyelerine bilgi verildi. İstekli olan erbaş ve erlerin sözlü veya sözsüz iletişimde bulunması sağlanarak diğer grup üyelerinin konu üzerinde tartışma yapması sağlandı. İletişimi engelleyen hususlar, eksik anlama, anlamadığı şeyleri sormama, soru sorarsam küçük görülürüm korkusu, kültürel ve ekonomik durum farkının iletişime olan etkisi, yanlış kelime kullanımından doğan iletişim kopuklukları hakkında gruba bilgi verildi. Süreçle ilgili olarak benzer yaşantı geçirenlerin yaşadıklarını grupla paylaşması sağlandı. Takma Kafana ve Duyguları

Tahmin Edebilir Misiniz egzersizi yaptırılarak grup üyelerinin süreçte işlenen konuları uygulamalı olarak görmesi ve yaşaması sağlandı. Grup lideri tarafından süreç özetlenerek oturum sonlandırıldı.

ETKİNLİK 6

DUYGULARI TAHMİN EDEBİLİR MİSİNİZ?

Amaç : Erbaş ve Erlerin, başkaları tarafından gönderilen mesajlardaki duyguları anlamalarına yardımcı olmak.

Düzey : Erbaş ve Erler

Materyal : Form 5

Süreç :

1. Erbaş ve erlere, iyi bir dinleyicinin karşısındaki insanın anlattıklarının yanında onun duygularının da fark etmesi gerektiği açıklanır.
2. Erbaş ve erlere Form 5 de yer alan kısa hikâyeleri okunurken dikkatle dinlemeleri ve burada geçen hikâye kahramanının duygularını tahmin etmeleri istenir.
3. Her bir hikâye okunduktan sonra gruba, hikâyedeki kahraman neler anlattı? Kahramanın bu durum karşısında yaşadığı duygu ne olabilir? Soruları sorularak gönüllü olan erbaş ve erlerin düşüncelerini grupla paylaşması istenir.
4. Erbaş ve Erlere, insanlarla konuşurken ve diğer yaşantılarımızda onların duygularını da anlamamanın önemi üzerine konuşularak süreç sonlandırılır.

FORM 5:**KISA HİKÂYELER**

1. Geçen Pazar günü başıma korkunç bir şey geldi. En iyi arkadaşımı yemeğe davet etmiştim. Çok güzel zaman geçireceğimizi hayal ederek hazırlıklarımı tamamlamak üzereyken telefon çaldı. Telefon eden arkadaşımı ve bir işi çıktığı için gelemeyeceğini söyledi.

2. Tatile giderken en sevdiğim elbiselerimi, kitaplarımı, arkadaşlarıma bana verdiği hediyeleri bavuluma koymuştum. Ama otobüsten indiğimde bavulum bagajdan çıkmadı. Tüm aramalara rağmen bavulumu bulamadım. Bir yerlerde kaybolmuştu ama nerede?

3. Geçen akşam ne olduğunu bilmeden televizyonda bir film seyretmeye başladım. Ancak gece kâbus görürüm diye filmi sonuna kadar seyredemedim. Kapıyı iyice kilitledim. Bütün pencerelerin kapalı olup olmadığını kontrol ettikten sonra yatağa girdim.

4. Epeydir kendisinden haber alamadığım ve sağlığından endişe duyduğum çok sevdiğimiz bir akrabamız geçen gün telefon etti ve iyi olduğunu, hafta sonu da bizi ziyarete geleceğini söyledi.

5. Bugün başıma neler geldi biliyor musun? Saatin pili zayıfladığı için geri kalmış. Bende saat 7 sanarak 8 de kalktım. Okula gelmek için koştururken anahtarımı kaybettim. Kaçırdığım ilk derste okul takımı için seçme yapılmış ve okulda olmadığım için şansımı kaybettim. Bu güne kötü bir başlangıç yaptığım kesin de, bakalım akşama kadar başıma neler gelecek.

ETKİNLİK 7

TAKMA KAFANA

Amaç : Erbaş ve Erlerin iletişim becerilerine yardımcı olmak.

Düzey : Erbaş ve Erler

Materyal : Form 6, Form 7, Form 8

Süreç :

1. Büyütülmüş Form 6 duvara asılarak, iletişimi engelleyen ifade biçimleri hakkında konuşma başlatılır.

2. Erbaş ve erlerin her birine Form 7 dağıtılarak, karikatürün hangi iletişim engelini temsil ettiği bulmaları ve grupla paylaşımları istenir.

3. Erbaş ve erlerin her birine Form 8 dağıtılarak, ifadelerin hangi iletişim engelini temsil ettiğini bulmaları ve grupla paylaşımları istenir.

4. Erbaş ve erlere;

Daha önce bu tür ifade kullandınız mı? Kullandıysanız hangi durumlarda kullandınız?

Size karşı bu ifadeler kullanıldı mı, hangi durumda? Soruları sorularak gönüllü erbaş ve erlerin duygularını grupla paylaşımları istenir.

5. Bu günkü etkinlikle neler öğrendiğimiz işlenerek süreç sonlandırılır.

FORM 6:

**KİŞİLER ARASI İLETİŞİMİ ENGELLEYEN
İFADE BİÇİMLERİ**

Yargılama

Analiz etme

Sorgulama

Rahatlatma, Geçistirme

Yönlendirme, Çözüm önerme

FORM 8 :

Yakınmayı bırak ve ödevini yap.

Kesinlikle doğru yolda ilerliyorsun, böyle devam et.

Sen güçlü birisin, bir şekilde halledersin.

Neden bu kadar geç geldin.

Bana kalırsa sen bunu pekiyi öğrenememişsin.

Böyle bir tutumla sen hiçbir sonuca ulaşamazsın.

Eğer sınıfını geçmek istiyorsan kendine gelip derslerine çalışsan iyi edersin.

Peki, sen ne yaptın.

Arkadaşınla kaçta buluşacaksın? Birisini bekletmek hiç hoş değil, geç kalmasan iyi olur.

Böyle hisseden tek kişi sen değilsin. İşin içine girip baktığında o kadar da zor olmadığını göreceksin.

Gelmemek için bu kadar direnmenin nedeni ne.

Derslerine tek başına çalışmalısın.

Zamanla bunlar da geçer.

Koca bir çocuk gibi davranıyorsun.

Bence seni rahatsız eden şey.

Altıncı Oturum :

Hedefler :

1. Grup üyeleri tanımadığı birisiyle ilk konuşmayı başlatabilirler.
2. Grup üyeleri tanımadığı birisiyle ilk tanışmayı başlatabilir ve konuşmayı sürdürebilirler.
3. Grup üyeleri karşı cinsten birisiyle konuşma başlatabilir, tanışabilir ve konuşmayı sürdürebilirler.
4. Grup üyeleri gerekli yer ve zamanlarda çekinmeden teşekkür edebilir, özür dileyebilir ve iltifat edebilirler.
5. Grup üyeleri saldırgan olan ve olmayan davranışı bilir.
6. Kişiler arası çatışma durumlarıyla başa çıkabilirler.

Davranışlar :

1. Tanımadığı kişilerle ilk konuşmayı başlatma.
2. Daha önce hiç tanımadığı yeni kişilerle tanışma.
3. Yeni tanıştığı kişilerle konuşmayı sürdürme.
4. Karşı cinsten birisiyle konuşma başlatma, tanışma ve konuşmayı sürdürme.
5. Teşekkür etme, özür dileme, iltifat etme.
6. Saldırgan olan ve olmayan davranışı sergileme.
7. Kişiler arası çatışma durumlarıyla başa çıkma.

Etkinlikler :

1. Grup üyeleri ile Merhaba Ben Tuba egzersizinin yapılması.
2. Grup üyeleri ile Çekingen, Girişken, Saldırgan egzersizinin yapılması.
3. Grup üyeleri ile Etkili İletişim egzersizinin yapılması.

Altıncı Oturum Özeti : İlişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri, kendini tanıtmaya, gruba katılma, yönergeye uyma, etkin dinleme, konuşmayı başlatma devam ettirme, soru sorma, teşekkür etme, özür dileme, iltifat etme ve ikna etme beceri ve davranışları hakkında gruba açıklayıcı bilgi verildi. Merhaba Ben Tuba egzersizi yaptırılarak, erbaş ve erlerin tanışma ve iletişimi başlatma becerilerini kazanmaları sağlandı, cesaret verici ve cesaret kırıcı ifadeler hakkında beceri kazanmaları sağlandı. Atılgan olan atılgan olmayan davranışlar ile saldırgan davranışlara örnekler verilerek Çekingen, Girişken, Saldırgan egzersizi yapılarak erbaş ve erlerin çekingenlik, girişkenlik ve saldırganlık kavramlarının farklarını kavramalarına yardımcı olundu. Erbaş ve Erlerle genellikle hangi tür davranış sergilediklerini ve hangi tür davranışları göstermenin bizi günlük yaşamda daha avantajlı hale getirebileceği üzerinde tartışma yapılarak, önceki deneyimlerini grupla paylaşmaları istendi. Grup lideri tarafından süreç özetlenerek sonlandırıldı.

ETKİNLİK 8

MERHABA BEN TUBA

Amaç : Erbaş ve Erlerin, tanışma ve iletişimi başlatma becerilerini kazanmalarına yardımcı olmak.

Düzey : Erbaş ve Erler

Materyal : Form 9, Form 10, Form 11

Süreç :

1. Erbaş ve erlere, tanışma ve iletişimi başlatma becerileri kısaca anlatılarak, bu konuda yaşanmış sorunları grupla paylaşması istenir.
2. Büyütülmüş Form 9 duvara asılarak, erbaş ve erlerin sırayla tanışma ve tanıştırma aşamalarını uygulamaları sağlanır.
3. Erbaş ve erlere, arkadaşlık ilişkisini başlatma ve sürdürmede cesaret verici ve kırıci ifade ve davranışların listelendiği Form 10 ve Form 11 dağıtılır.
4. Erbaş ve Erlerden, Form 10 ve 11 de yer alan davranışları ve ifadeleri ne ölçüde kullandıkları istenir.
5. Erbaş ve Erlerin cevaplarını grupla paylaşmaları sağlanır ve gelecek haftaya kadar bu yolla yeni bir kişiyle tanışması ödev olarak verilir. Süreç sonlandırılır.

FORM 9:**Birisiyle Tanışmak İçin:**

Ona yaklaşın.

Selam verin.

Adınızı söyleyin.

Onun da adını söylemesini bekleyin veya siz sorun.

Tanıştığınıza memnun olduğunuzu belirtin.

İki Kişiyi Birbirine Tanıştırmak İçin:

İlk kişiye bakın ve adını söyleyin.

İlk kişiye ikinci kişinin adını söyleyin.

Aynı süreci ikinci kişiyle tekrarlayın.

İletişimi Başlatmak İçin:

Konuşmak istediğiniz kişiye bakın.

Kendinizle ilgili bir şey söyleyin.

Onun hoşlandığı bir şeyi sorun.

Onun söylediği şeyler hakkında olumlu yorum yapın.

FORM 10 :**CESARET VERİCİ DAVRANIŞ VE İFADELER**

1. Gülümsemek
2. Dikkatlice dinlemek
3. Öne doğru eğilmek
4. Yüz ifadeleri ile ilgi göstermek
5. Yardım edildiği zaman teşekkür etme
6. Arkayı sıvazlamak
7. Konuşma süresini paylaşmak
8. Kendinizi tanıtmak
9. İsimleri hatırlamak ve sık sık kullanmak
10. İnsanları sizinle bir şeyler yapmaya davet etme
11. Bana bu konuyu anlat
12. Yemeğini paylaşmak
13. Dürüst iltifatlarla bulunmak
14. Seni özledik

15. Yapılan iltifatları teşekkür ederek kabul etmek

16. Sıranızı beklemek

17. Bu fikri sevdim

18. Bunu başardığına sevindim

19. Senin bunun üstesinden geleceğini biliyorum

20. Yardım edebilir miyim?

21. Döndüğüne sevindim

FORM 11 :**CESARET KIRICI DAVRANIŞ VE İFADELER**

1. İlgilenmiyorum
2. Bu berbat bir fikir
3. Rahatsız etme
4. Randevu verip gitmeme
5. Biri hata yaptığı zaman gülmek
6. Bu şekilde hissetmen aptalca
7. Ancak yarım beyinli insan bu şekilde yapabilir
8. Biri sizinle konuşurken elinizi ve ayağınızı huzursuz bir şekilde hareket ettirmek
9. Biri sizine konuşurken başka tarafa bakmak
10. Eee, ne yapalım yani
11. Birini itmek veya ona vurmak
12. Yalan söylemek

ETKİNLİK 9

ETKİLİ İLETİŞİM

Amaç : Erbaş ve Erlerin etkili konuşma ve dinleme kurallarını öğrenmelerine yardımcı olmak.

Düzey : Erbaş ve Erler

Materyal : Form 12, Form 13

Süreç :

1. Büyütülmüş Form 12 ve Form 13 duvara asılarak, iyi bir konuşmacı olmak için ve iyi bir dinleyici olmak için gerekli olan kurallar açıklanır.
2. Gönüllü olan erbaş ve erlerden ikişerli gruplar oluşturularak;
 - ‘Ailem, benim aile içindeki yerim ve rollerim.
 - En sevdiğim şeyler.
 - Askeriyede sevdiğim ve sevmediğim kurallar.
 - Sivil yaşantımda yapmak istediğim şeyler.
 - ‘Çözmem gereken bir problem.’ konularıyla ilgili olarak kurallar çerçevesinde konuşmaları istenir.
3. Gruba süreç sonunda, etkili konuşma ve dinleme kurallarına uyuldu mu, uyulmadıysa hangilerine uyulmadı, hangi kuralları tam olarak yerine getirdiler soruları sorularak düşüncelerini grupla paylaşmaları istenir.
4. Gruba iyi bir dinleyici ve konuşmacı olmanın kuralları ve bunları yerine getirdiğimiz durumda olabilecek güzelliklerle ilgili olarak yorumlama yaptırılarak süreç sonlandırılır.

FORM 12:**İYİ BİR KONUŞMACI OLMAK İÇİN**

1. Konuşmadan önce ne söylemek istediğinizi düşünün.
2. Sizi dinleyen kişinin duyabileceği kadar yüksek sesle konuşun.
3. Hızlı olmayan ancak çok da yavaş olmayan bir tempo ile konuşun.
4. Konuştuğunuz kişinin yüzüne bakın.
5. Bildiğiniz ve sizin için önemli olan konularda konuşun.
6. Önemli konuları ve fikirleri vurgulamak için ses tonunuzda inişlere ve çıkışlara yer verin.
7. Dinleyicinin sizin aktardıklarınızı izleyip izlemediğini tartın.

FORM 13:**İYİ BİR DİNLEYİCİ OLMAK İÇİN**

1. Yüzünüzü konuşmacıya dönün.
2. Konuşmacının gözlerine bakın.
3. Kendinizi germeyin ama dikkatli olun.
4. Konuşmacının sözlerini dinleyin ve ne söylediğini zihninizde canlandırmaya çalışın.
5. Konuşmacının sözünü kesmeyin, söyleyeceğiniz bir şey varsa onun sözünün bitmesini bekleyin.
6. Konuşma sırası size geldiğinde konuyu değiştirmeyin, aynı konuda devam edin. Sizin getirmek istediğiniz farklı bir konu varsa bunu konuşmacının getirdiği konuya ilişkin tepkilerinizi verdikten sonra yeni bir konu olarak dile getirin.
7. Anlamadığınız bir şey olursa, konuşmacı durakladığında ya da sözünü bitirdiğinde bunu sorun.
8. Konuşmacının duygularını ve içinde bulunduğu durumu anlamaya çalışın.
9. Konuşmacıya, sizin onu dinlediğinizi belirtmek için zaman zaman onun söylediklerini özetleyerek ona iletin.
10. Konuşmacıya, sözleri tamamlandığında geri bildirimde bulunun.

ETKİNLİK 10

ÇEKİNGEN, GİRİŞKEN, SALDIRGAN

Amaç : Erbaş ve Erlerin, çekingenlik, girişkenlik ve saldırganlık kavramlarının farklarını kavramalarına yardımcı olmak.

Düzy : Erbaş ve Erler

Materyal : Form 13, Form 14

Sürey :

1. Erbaş ve erlerle, çekingenlik, girişkenlik ve saldırganlık kavramlarının tanımları üzerine konuşma başlatılır.
2. Grupta, kızgınlık ile saldırganlığın aynı duygu olmadığını; bizi engelleyen veya rahatsız eden herhangi bir durumda kızgınlık yaşayabileceğimizi, ancak saldırganlığın bundan farklı olarak bir nesneye ya da kişiye fiziksel veya duygusal olarak zarar verme ya da incitme niyetini davranışı anlamına geldiği işlenir.
3. Büyütölmüş Form 13 duvara asılarak grupta bu sürey işlenir ve konuyla ilgili yaşanan örnek olayların anlatılması sağlanır.
4. Erbaş ve erlere, Form 14 dağıtılarak doldurmaları istenir.
5. Erbaş ve Erlerden, cevaplarını grupta paylaşmaları istenir.
6. Erbaş ve Erlere genellikle hangi tür davranış sergilediklerini ve hangi tür davranışları göstermenin bizi günlük yaşamda daha avantajlı hale getirebileceği üzerinde tartışma yapılarak, önceki deneyimlerini grupta paylaşmaları istenir. Sürey sonlandırılır.

FORM 13:

	Çekingen	Girişken	Saldırgan	Sizin Duygularınız	Karşınızdaki İnsanın Duyguları
1. Bu şimdiye kadar yediğim en kötü yemek, derhal paramı geri verin!			X	Düşmanca, kızgınlık, öfke	Kızgınlık
2. Pidem oldukça soğuk lütfen bunu değiştirin.		X		Rahatlık	Sorumluluk
3. Bu pide istediğim gibi değil. Ama her neyse, yine de onu yiyeceğim.	X			Rahatsızlık	Rahatlık

FORM 14:

	Çekingen	Girişken	Saldırgan	Sizin Duygularınız	Karşınızdaki İnsanın Duyguları
1. Ben zayıf beklemiyordum. Sınavım iyi geçmişti. Siz hakkımı yiyorsunuz. Sizi müdüre şikâyet edeceğim.					
2. Sizinle daha sonra sınav kâğıdımla ilgili olarak görüşebilir miyim?					
3. Anne sınavdan daha yüksek not bekliyordum, niçin zayıf aldım anlamıyorum. Ama öğretmene söylemeye de korkuyorum.					

Yedinci Oturum :

Hedefler :

1. Öfke, sevinç, mutluluk, üzüntü, sinirlenme vb. duyguların anlamını bilirler.
2. Grup üyeleri yaşadıkları duyguyu anlayabilir.
3. Grup üyeleri yaşadıkları duyguyu ifade edebilir.
4. Grup üyeleri yaşadıkları duygularla başa çıkabilir.

Davranışlar :

1. Öfke, sevinç, mutluluk, üzüntü, sinirlenme vb. duyguların anlamlarını açıklama.
2. Duygularının farkına varma.
3. Duygularını ifade edebilme.
4. Duyguları ile başa çıkabilme.

Etkinlikler :

1. Grup üyeleri ile Şu Köşe Mutluluk Köşesi, Şu Köşe Mutsuzluk Köşesi egzersizinin yapılması.
2. Grup üyeleri ile Kim Ne Hissediyor egzersizinin yapılması.
3. Grup üyeleri ile Ne Yapmalı ve Kızma Kardeşim egzersizinin yapılması.

Yedinci Oturum Özeti : Öfkelenme, kızma, üzülme, sinirlenme, sevinme, mutlu olma, korkma vb. duygular hakkında grup üyelerine bilgi verildi. Kendi duygularını anlama, kendi duygularını ifade edebilme çalışması yaptırıldı. Şu Köşe Mutluluk Köşesi, Şu Köşe Mutsuzluk Köşesi egzersizi yaptırılarak erbaş ve erlerin, kendi duygularına ilişkin farkındalıklarını artırmalarına ve kendi yaptıkları eylemlerinin başkalarının duygularını nasıl etkilediğini anlamalarına yardımcı

olundu. Kim Ne Hissediyor egzersizi ile benzer olay ve durumlara karşı bireylerin aynı durumda farklı duygular yaşayabileceklerini kavramalarına yardımcı olundu. Ne Yapmalı ve Kızma Kardeşim egzersizleri ile erbaş ve erlerin duygularıyla daha akılcı biçimde baş etmesi ve öfke durumlarıyla başa çıkması hakkında yardımcı olundu. Grup lideri tarafından süreç özetlenerek oturum sonlandırıldı.

ETKİNLİK 11

ŞU KÖŞE MUTLULUK KÖŞESİ

ŞU KÖŞE MUTSUZLUK KÖŞESİ

Amaç : Erbaş ve Erlerin, kendi duygularına ilişkin farkındalıklarını artırmalarına yardımcı olmak.

Erbaş ve Erlerin eylemlerinin başkalarının duygularını nasıl etkilediğini anlamalarına yardımcı olmak.

Düzey : Erbaş ve Erler

Materyal :

Süreç :

1. Grupla danışma odasına büyükçe bir üçgen çizilir. Bu üçgenin her bir köşesi; Mutluluk köşesi, Mutsuzluk köşesi ve Kızgınlık köşesi olarak isimlendirilir.
2. Erbaş ve erlerden gönüllü olan birisine ‘Arkadaşın bugün seninle oynamak istemiyor’ diye bir durum verilir ve böyle bir durumda hangi duyguyu hissedecekse o köşeye geçmesi istenir.
3. Köşeye geçen erden kendisine verilen durum ve yaşadığı duyguyu yüksek sesle grupla paylaşması istenir. ‘Şu anda mutsuzluk köşesindeyim. Çünkü arkadaşım bugün benimle oynamak istemiyor.’
4. Diğer gönüllü erbaş ve erlere;
‘Arkadaşın bugün sana çikolata ısmarladı.
Çarşı izninde hastaneye giderken kayboldun.

Mutfakta bir tabağı düşürüp kırdın.

Bu gün seni doğum günün.

Yeni dağıtılan botların ayağını sıkıyor.

Koşu testinden zayıf aldın.

Yemekhane sırasında birisi ayağına bastı.' gibi durumlar verilerek benzer işlemler devam ettirilir.

5. Grupla birlikte olan durumlar ve yaşanan duygular hakkında tartışma yapılır.

6. Gönüllü erbaş ve erlere,

Beşinci defadır kalemini kaybediyorsun. Annen ne hisseder?

Matematik dersinden zayıf aldığını babana söyledin. Baban ne hisseder?

Eğitim alanında havaya bir taş attın ve taş arkadaşının başına düştü. Arkadaşın ne hisseder? Komutanların ne hisseder?

Üç arkadaş gezerken ikisine çay ısmarladınız. Çay ısmarlamadığınız ne hisseder? Çay ısmarladığınız ne hisseder?

Gibi durumlar verilerek bu ve benzer durumlarda yaşanan duygular ve karşıdaki kişilerin ne hissedeceğine ilişkin tartışma yapılarak süreç sonlandırılır.

ETKİNLİK 12

KİM NE HİSSEDİYOR?

Amaç : Erbaş ve Erlerin, insanların aynı durumda farklı duygular yaşayabileceklerini kavramalarına yardımcı olmak.

Düzey : Erbaş ve Erler

Materyal : Form 15, Form 16

Süreç :

1. Erbaş ve erlerle, Form 15 ve Form 16 dağıtılır.
2. Grupları, Form 15 de yer alan boşlukları Form 16 da ki listede yer alan duyguları da kullanarak doldurmaları istenir.
3. Gönüllü erbaş ve erlerin yazdıklarını grupla paylaşması istenir.
4. Benzer olaylara verilen farklı cevaplar ve yaşanan farklı duygular üzerine grupta tartışma yapılarak süreç sonlandırılır.

FORM 15:

Aşağıda size verilen durumlarda ne hissedeceğinizi belirleyerek, eksik cümlelerinizi tamamlayınız.

1. Annem bana söz verdiği yemeği pişirmediğinde

.....

2. Çok istediğim bir arabaya hiç sahip olamayacağımı düşündüğümde

.....

3. Bir sınavdan düşük not aldığım da

.....

4. Komutanımız bir arkadaşına ‘Aferin Sana’ dediğinde

.....

5. Hastalanıp eğitime katılamadığımda

.....

6. Bölüğümüze yeni bir asker geldiğinde

.....

7. Arkadaşlarla top oynarken düştüğümde

.....

8. Bayram tatili geldiğinde

.....
.....

9. İki arkadaşım birbiriyle dövüştüğünde

.....
.....

10. Sevdiğim bir filmi/diziyi izlerken televizyon bozulduğunda

.....
.....

FORM 16:**Değişik duygulardan bazıları:**

Güven

Heyecan

Hoşnutsuzluk

Kararsızlık

Kıskançlık

Kızgınlık

Korku

Merak

Mutluluk

Mutsuzluk

Neşe

Özlem

Rahatsızlık

Saygı

Sevgi

Sıkıntı

Şaşkınlık

Ümit

ETKİNLİK 13

NE YAPMALI?

Amaç : Erbaş ve Erlerin duygularıyla daha akılcı biçimde baş etmelerine yardımcı olmak.

Düzey : Erbaş ve Erler

Materyal : Yeteri kadar kalem ve kâğıt.

Süreç :

1. Gruba, ‘Çok üzgün olduğunuz bir zamanı düşünün. Bütün gün yataktan çıkmaya bilirsiniz, hiç gülmeye bilirsiniz, arkadaşlarınızdan uzak durabilirsiniz. Ya da kızgın olduğunuzda eşyaları etrafa fırlata bilir, sigara-içki içebilir ya da kızgınlığınızı içinize atabilirsiniz.’ Örneğini vererek duygulara karşı tepki vermeleri üzerine düşünmeleri sağlanır.
2. Erbaş ve erlerle sık sık yaşadığımız duyguları içeren bir liste hazırlanarak duvara asılır.
3. Erbaş ve erlerden dörderli ikişerli gruplar oluşturularak, bu listedeki duygular gruplara ortak olarak dağıtılır.
4. Gruplardan kendilerine düşen duyguları yaşayan birisinin bunlara karşı bulunabileceği tüm yolları belirleyerek bir kâğıda yazması istenir.
5. Gruplar yazmış oldukları cevapları diğer arkadaşları ile paylaşarak, hangi duyguların daha akılcı, hangilerinin akıl dışı oldukları üzerine tartışma başlatılır.
6. Gruba akılcı olan ve olmayan tepkiler arasındaki farkları sorarak, kendi tepkilerinin hangi türe girdiği üzerine gönüllü erbaş ve erlerle konuşularak süreç sonlandırılır.

ETKİNLİK 14

KIZMA KARDEŞİM!!!

Amaç : Erbaş ve Erlerin öfke duygusunu ve kaynaklarını tanımalarına yardımcı olmak.

Düzey : Erbaş ve Erler

Materyal : Form 17

Süreç :

1. Öfke duygusu kısaca tanımlanarak, burada öfkenin normal bir duygu olduğu ancak uygun ya da uygun olmayan biçimde dışa vurulabileceği, dışavurum biçiminin öğrenilmiş davranışlar olduğu, uygun dışavurumu sağlamanın ilk basamağının kişinin ‘hangi durumlarda öfkelendiğini’ belirlemesi olduğu açıklanır.
2. Form 17 erbaş ve erlere dağıtılarak doldurmaları istenir.
3. Gönüllü olan erbaş ve erlerin verdiği cevapları grupla paylaşması istenir.
4. Gruba, arkadaşları ile benzer olaylara öfkelenip öfkelenmedikleri, arkadaşlarının öfkelenmesine neden olan kişilerle kendilerinininkiler arasında fark olup olmadığı sorularak düşüncelerini grupla paylaşmaları istenir.
5. Gruba bugünkü etkinlikte neleri öğrendikleri, hiç öfkelenmemenin mümkün olup olmadığı sorularak süreç sonlandırılır.

FORM 17:**ÖFKE DURUMU FORMU**

Geçtiğimiz haftayı düşünerek sizi öfkeliendiren kişi ve durumları, ilgili kutucuğu işaretleyerek gösteriniz.

KİŞİLER DURUMLAR	Anne	Baba	Kardeş	Akraba	Arkadaş	Diğer
İstediğini Alamama						
Haksız Davranış						
Kayıp (Arkadaşlık, Fırsat)						
Kavga						
Engellenme						
Eleştirilme						
Azarlanma						
Anlaşılmama						
Sınırlanma						
Saygısızlık						
Gurursuzluk						
Diğer						

Sekizinci Oturum :

Hedefler :

1. Grup üyeleri bireysel haklar ve ödevleri bilirler.
2. Grup üyeleri hayır diyebilme yeterliği kazanırlar.

Davranışlar :

1. Bireysel haklar ve ödevleri yerine getirirken başkalarının haklarına saygılı olma.
2. İstenmeyen durumlar karşısında hayır diyebilme.

Etkinlikler :

1. Grup üyeleri ile Sırada Mısınız? egzersizinin yapılması.

Sekizinci Oturum Özeti : Grup üyelerine bireysel haklar ve görevler, hayır diyebilme yeterliği hakkında bilgi verildi. Sorumluluklarımız egzersizi ile erbaş ve erlerin, sorumluluk duygusunu geliştirmelerine yardımcı olundu. Sırada Mısınız? egzersizi ile erbaş ve erlerin, başkalarının haklarına saygılı olma konusundaki duyarlılıklarını artırmalarına yardımcı olundu. Grup üyelerine karşılıklı olarak duygularının paylaşması sağlandı. Grup lideri tarafından oturum özetlenerek süreç sonlandırıldı.

ETKİNLİK 15

SORUMLULUKLARIMIZ

Amaç : Erbaş ve Erlerin, sorumluluk duygusunu geliştirmelerine yardımcı olmak.

Düzey : Erbaş ve Erler

Materyal : Form 18

Süreç :

1. Gruba ‘Sorumluluk’ konusunda özet bilgi verilerek, kelimenin anlamı üzerine tartışma başlatılır.

2. Erbaş ve erlere Form 18 dağıtılarak doldurmaları istenir.

3. Gönüllü öğrencilerin cevaplarını gruba paylaşması istenir.

4. Gruba;

‘Belirtilen sorumluluklar arasında ne gibi benzerlikler var?

Sorumluluklarınız arasında yerine getirmedikleriniz var mı?

Sorumluluklarınızı yerine getirmeyince ne gibi durumlarla karşılaşıyorsunuz?

Sorumluluklarını yerine getirenler hakkında diğer insanlar ya da siz ne düşünürsünüz?

Sorumluluklarını yerine getirmeyenler hakkında diğer insanlar ya da siz ne düşünürsünüz?’ gibi durumlar verilerek grup içi tartışma yapılarak süreç sonlandırılır.

FORM 18 :

Hepimizin yerine getirmesi gereken bazı sorumlulukları vardır. Şimdi sizin sorumluluğunuzun neler olduğunu düşünün ve aşağıdaki ilgili bölümlere bunlardan beşer tanesini yazın.

Askerlikteki Sorumluluklarım

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Evdeki Sorumluluklarım

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Sokaktaki Sorumluluklarım

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

ETKİNLİK 16

SIRADA MISINIZ?

Amaç : Erbaş ve Erlerin, başkalarının haklarına saygılı olma konusundaki duyarlılıklarını artırmalarına yardımcı olmak.

Düzey : Erbaş ve Erler

Materyal : Yeteri kadar şeker veya çikolata.

Süreç :

1. Grup sürecine başlamadan önce üç erbaş ve er ile süreç hakkında anlaşılır. Onlara bazı talimatlar verilir ve süreçte bunları yapmaları istenir.
2. Grupla oturum başlayınca çantadan şeker veya çikolata çıkartılarak masanın üzerine konulur.
3. Erbaş ve erler üç grup haline getirilerek, masanın önünde arka arkaya sıraya geçirilir.
4. Gruba bu durumda sessizce beklemeleri, dosyaları kontrol ettikten sonra süreci başlatacağı söylenir.
5. Bu arada daha önce anlaşılan üç erbaş ve er sıranın arkasından çıkarak sessizce öne doğru geçmeye çalışırlar. Bu arada grup lideri bu olayı görmüyor, dosyasına bakıyor gibi yapar.
6. Birkaç dakika sonra hiç bir şey olamamış gibi yaparak sırayla erbaş ve erlere şeker veya çikolatalar dağıtılarak yerlerine oturmaları istenir.

7. Gruba;

‘Arkadaşlarınızın izin istemeden sizin önünüze geçmesi nasıl bir davranıştı?

Onlardan etkilenerек sırayı bozan oldu mu?

Arkadaşınız önünüze geçince neler hissettiniz?

Daha önce başkalarının sizin hakkınıza saygı göstermediği benzer yaşantılarınız olmuş muydu? Neler hissettiniz? Ne yaptınız? Sonuçta ne oldu?

Sizin başkasının hakkını çiğnediğiniz durumlar oldu mu? Karşıdakinin size tepkisi nasıl oldu?

gibi sorular sorularak grupla paylaşımları istenir ve yaşanan farklı duygular üzerine grupta tartışma yapılarak süreç sonlandırılır.

Dokuzuncu Oturum:

Hedefler :

1. Grupta öğrendikleri beceri ve davranışları bilirler.
2. İletişimde bu beceri ve davranışları kullanırlar.

Davranışlar :

1. Grup sürecinde öğrendikleri çeşitli davranış ve becerileri iletişimde kullanma.
2. Grup sürecine ilişkin duygu, düşünce ve davranışlarını ifade etme.
3. Grup süreci boyunca yaşadıkları değişim ve gelişimleri birbirleriyle paylaşma.
4. Grup süreci boyunca kazanılan davranışları belirtme.

Etkinlikler :

1. Grup üyeleri ile Sevgi Bombardımanı egzersizinin yapılması.

Dokuzuncu Oturum Özeti : İki buçuk ay boyunca devam eden grup oturumlarıyla ilgili olarak, grupta anlatılan konular ve yaşananlarla ilgili olarak özetleme yapıldı, istekli erbaş ve erlerin grup süreci boyunca edindiği kazanımları grupta paylaşması sağlandı, grup üyeleri karşılıklı olarak birbirlerinin üstün ve güzel yanlarını söyleyerek sevgi bombardımanı egzersizi yapılarak süreç sonlandırıldı.